

Göklerde Tavaf Yeri.....	7
Üftâde (r.h.) Hazretlerine Göre Alemler.....	7
Cinlere ve İnsanlara İnsanlardan Peygamber Gönderildi.....	7
Peygamberlerin Elçileri.....	7
İsmail Hakkı Haz. Son Sözü.....	7
Peygamberler Gelmedi mi?.....	8
İtiraflar.....	8
Dünya Hayatı Onları Aldattı.....	8
Peygamber Gönderilmeyen Kavimler.....	8
Günah işlemeyene Muaheze Yoktur.....	8
Peygamberlerin Gönderilmesi.....	8
Te'vilât-i Necmiyyeden.....	9
Akıllı Kişi Hâlini Düzeltendir.....	9
Dünyada İnsanlar Beş Sınıftır.....	9
İnsanları Helak Edenler.....	10
İlâhî Hükümler Herkese Ulaştı.....	10
Memleketlerin Harap Olması.....	10
Herkese Âmelinin Karşılığı.....	10
Yüce Meali:.....	10
Tefsîr-i Şerifi:.....	11
Ameline Göre.....	11
Dereceler.....	11
Allah Ganîdir.....	11
Gani Ne Demektir?.....	11
Allah Rahmet Sahibidir.....	11
Te'vilât-i Necmiyyeden.....	11
Af Denizi.....	11
Yerinize Başka Varlıklar Getirir.....	12
Ism-i Mevsû'î'deki İnce Ma nâ.....	12
Nesiller Birbirlerinin Zürriyetidir.....	12
Vaad Edilen Gelecektir.....	12
Elinizden Geleni Yapın!.....	12
Te'vilât-i Necmiyye'den.....	13
Güzel Sonuç.....	13
Zâlimlere Saadet Yoktur.....	13
Dervişler.....	13
Gül ile Diken Beraber.....	13
Kurtuluşun Yolu.....	13
Hikâye.....	13
Dünya İyi Kişilerin Eline Gececek.....	14
Hikaye (Bir Hûrî İçin).....	14
Dost için Can ve Malı Feda.....	14
Âkıbet-i Hamide.....	14
Devlet İman Ehlinindir.....	14
İmanın Kaleleri.....	15
İmanı Tazelemek.....	15
Müşriklerin Âdetleri.....	15
Meâl-i şerifi:.....	15
Tesîr-i Şerifi:.....	16
Putları Tercih.....	16
Müşriklerin Kötü Âdetleri.....	16
Evlâdlarını Öldürmeleri.....	16
Kızlarını Diri Diri Gömüyorlardı.....	17
Erkek Çocuklarını Kurban Etmeleri.....	17
Zemzem Kuyusunu Kazılması.....	17
İki Kurbanın Oğluyum Hadis-i Şerifi.....	18
Şüpheye Düşürmek için.....	18
Erkek ve Kadın Ayırımı.....	18
Hayvanları Haram Kılmaları.....	18
Sözlerin anlatma İnceliği.....	19

Müşriklerin İftiraları	19
Ölü Doğanı Kadına	19
Evlâdlarım Öldürenler	19
Hikaye (Çocuklarını öldürmek)	20
Fakirlikten Korkan	20
Yakının Alâmeti	20
Evlilik ve Bekârlığa Bakış	21
Fitne Olan Mal ve Evlâd?	21
İbrahim Edhem'in (k.s.) Evlâdı	21
Evlâdının Ölümüne Beddua	21
Mücâhede Yolu	21
Rızık Kapılarının Açılması duası	21
Kafesteki Kuşun Geçimi	21
Bağ, Bahçe Ve Bostanlar	22
Yüce Meali:	22
Tefsîr-ı Şerif:	22
Ma'ruşât ve Gayr-i Ma'ruşât	22
Hurma ve Ziraat	22
Zeytin ve Nar	23
Hasâd Vakti Hakkını Verin	23
Öşür	23
Tasaddukta İsrâf	23
Sultanlara Hitap	23
Hayvanlar İnsanlar İçindir	23
Şeytana Tabi Olmayın	24
Sekiz Eş	24
Koyun	24
Keçi	25
Erkek veya Dişi Hayvanın Haramlığı?	25
Delil Getirin	25
Deve	25
Sığır	25
Hâm	25
Vasile	26
Bahîre ve Sâibe	26
Bahîre ve Sâib'in Yavruları	26
Allah'a İftira Edenler	26
Zâlimlere Hidâyet Nasîp Olmaz	26
Haram Olan Şeyler	26
Yüce Meali:	26
Tefsîr-i Şerifi:	27
Haram Olanlar	27
Meyte	27
Kan	27
Etin İçinde Olan Kan	27
Domuz Eti	27
Ette Helal Ve Haramlık	28
Fısk Olan Etler	28
Ma'zeretler	28
Muhkem	28
Te'vilât-i Necmiyyeden	28
Dünyanın Köpekleri	28
Dünyaya Saldıranlar	29
Akan kan ve Domuz?	29
Rics'in Hakikati?	29
Allah'tan Başkası Adına Kesmek	29
Haramlar Mahrumiyet Getirir	29
Zaruretler	29
Ma'd Bin Adnan'ın Huyu	30
Sebeplerden Tecrit	30

Hikaye (Dünyayı terk)	30
Yahudilere Haram Edilenler	30
Sığır ve Koyunun İç Yağlan	30
İnsanın İlk Yaratılan Parçası	31
Azginlıklar Ceza Getirdi	31
Yahudilerin Zulümleri	31
Yahudilerin Günahları	31
Zorlama (Cebr) Yoktur	32
Yüce Meali:	32
Tefsîr-i Şerifi:	32
Müşriklerin İddiaları	32
Tekzîb Ehline Azab Var	32
Hüccet-i Bâhğa	32
Hidâyet	33
Hevâ Ehline Tabi Olma	33
Allah'a Şirk Koşanlara Uyma	33
Din Vahye Dayanır	33
Haram	33
Haramların Bazı Sebepleri	34
Haramlar	34
Süt Huyu Değiştirir	34
Etlerin Tabiata Tesiri	34
Sığırın Et ve Sütü	35
Sığırın Yağı	35
Tıp İlmî	36
Haram ile Tedâvî	36
Yiyeceklerin Haram Olması	36
Tavuğun Necis Olması	36
Çok yemek	36
Az Ye Çok Yaşa	36
Hikmet Sahibi Olmak İçin	36
Haram Ve Helâller	37
Yüce Meali:	37
Tefsîr-i Şerifi:	37
Evrensel Hükümler	37
Haramların Başlı	38
Anne ve Babaya İhsan	38
Ana Baba Hakkı	38
Hikaye (ana baba hakkı)	38
Evlâdınızı Öldürmeyin	38
Rezzâk	39
Rızık	39
Fuhuş	39
Fuhşun Gizli ve Aşıkârı	39
Harama Bakmak	39
Şeytanın Yeri	39
Öldürmenin Sakıncaları	40
İşaretler	40
Hikâye (Ölüm)	40
Evliyâ'nın Ölümü	41
Aklı Kullanmak	41
Yetim Malı	41
Rüşde Ermenin Sonu	41
Kuvvetlenme Müddeti	42
Eşüdde (üf) Kelimesi	42
Âciz'in Velisi	42
Yetimin Ağlaması Arşî Titretir	42
Ölçü ve Tartı	42
Hak Sahibi	42
Gücünün Üzerinde	43

Hikaye (Teraziye Dikkat)	43
Hikaye (İki Tartı Sahibi).....	43
İşârî Manâlar	43
Doğru Konuşun	43
Adalet	44
Hüdhüd Kuşu.....	44
Ahde Vefa.....	44
Ahdin Hakikati	44
Dostlukta Muhabbet	44
Düşünen Amel Eder.....	44
Sirât-i Müstakim	44
Şeriat-Tarikat	45
Sırat	45
Efendimiz (s.a.v.) in Yolu	45
Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Yolundan Başka Yol Yok	45
Diğer Yollar Bâtıldır.....	45
Sırat-ı Müstakim.....	46
Allah'ın İhataşı.....	46
Yolların Sonu.....	46
Musa Aleyhisselâm'a Verilen Kitap	46
Yüce Meali:	46
Tefsîr-i Şerifi:	46
Sümme Kelimesi	46
Tafsilat.....	47
KUR'ÂN-I KERİM	47
Yüce Meali:	47
Tefsîr-i Şerifi:	47
Te'vilât-i Necmiyyeden	48
Kur'ân-ı Kerim'e Tabi Olmak	48
Kâfirlerin Bahaneleri	48
En Zâlim Kişi?.....	48
Mudili (Halkı Sapıttıran)	49
Yedi Harf Üzerine İndirildi	49
Yedi Kıraat	50
Yedi Kıraat Âlimi	50
Yedi Kıraat Hakkında Fetva	50
Kurân-ı Kerimin Ahlakı.....	51
Kurân-ı Kerim ile Amel.....	51
Ateş ve Kur'ân-ı Kerim.....	51
Kurân-ı Kerim Okuyan.....	51
Hikâye (Kuran Ehlinin ölümü)	51
Hikaye (Gafilin Ölümü).....	52
İman İçin.....	52
Yüce Meali:	52
Tefsîr-i Şerifi:	52
Rabbinin Gelmesi	52
Kıyametin Alâmetleri	52
Mekke Ehli	53
îman-ı Yeis	53
Amelsiz İman.....	53
Aziz Mahmûd Hüdâiden.....	53
Bekleyin Göreceksiniz.....	53
Bazı Alâmetler Nedir?	54
Kıyamet Alâmetleri	54
Ve Güneş Ve Ay Toplanır	54
İman Özgürlük İster.....	55
Tevbe Etmek Lazım.....	55
Tevbe Kapısı.....	55
Cesedler Şahidlik Edecek	55
Deccâl - Mehdî	55

Mehdinin Zuhur Zamanı.....	56
Te'vilât-i Necmiyyeden r	56
Dünya Âhiretin Ziraat Yeridir	56
Tefrika Çıkarımlar	56
Şî'â.....	57
Tefrikalar	57
Kitap Ehli Ateştedir.....	57
Allah Haklarından Gelir	57
Ameller Kötü Suret Alırlar	57
Fırkalar	58
İnsanlar Değişiktirler	58
Hakikî Din Ehli.....	58
İlhâd Cüzzam Hastalığı Gibidir	58
Mülhidler Cehennemliklerdir	59
Kalenderlerin Sapıtmaları.....	59
Hakikî Kalenderler	59
Cevâlıkıyye Fırkası.....	59
Sâde İnsan.....	59
İnsan Hep İnsan Olmalı	59
Ehline Verin.....	59
Hikaye (Şeriatın Dışına Çıkmak).....	60
Bidat Ehlinde Kaçın.....	60
Bidat Ehline Hoşgörüyle Bakmanın Cezası.....	60
Cinler ve Cinlerle Evlilik?.....	60
Rafiziler Kimlerdir?.....	61
Rafiziliğin Çıkışı	61
Zeydiyye Mezhebi	62
Sahabelere Dil Uzatanlar	62
Büyüklerle Dil Uzatanlar	62
İman Ve Salih Amel	63
Kâfirlerin İyilikleri	63
Kâfirlerin Haseneleri	63
Bir Haseneye On Sevap	63
Kötülüğün Cezası	63
Bir Saatlik Küfre Karşılık	63
Günahı Terk Etme Azmî.....	64
Zulüm Yok	64
Hasenelerin Karşılığı	64
On Sayısı Çokluğu Beyân İçindir.....	64
Sevapların Kat Kat Verilmesi.....	64
Günahın Galip Olması	65
Amellerin Dereceleri	65
İbâdetlerin Fazileti ve Sevabı	65
Duna Namazının sevabı.....	65
Evvâbin Namazı	65
Farzlar.....	66
Sünnet ve Nafile Namazlar	66
Nafileler ve Kaza Namazları	66
İşârî Manâlar.....	66
On Hasene	66
Bire On Sırrı	67
İnsanın Dört Mertebesi	67
Gerçek Din.....	67
Yüce Meâlî:	68
Tefsîr-i Şerifi:	68
Millet	68
Şerî'ta Millet Denmesi	68
Şerî'afa Dîn Denmesi.....	68
İbrahim Aleyhisselâm Müşrik Değildi	68
Yahudî ve Hıristiyanlar Müşriklerdir	69

Müşrik Kimdir	69
İbâdetler Allah İçindir	69
Namaz ve Nüsük.....	69
Efendimiz (s.a.v.)in Kestiği Kurban	69
Hayat ve Ölüm.....	70
Şeriki Yoktur	70
İşârî ve Tasavvufî Manâlar	70
Tevhîd ve İhlâs'ın Alâmeti.....	71
Hikâye (ihlas)	71
Kef, He, Ye, Ayn, Sâd	71
Dostun Muhabbet Kılıcı	72
Alemlerin Rabbinin Şeriki Yoktur.....	72
Herkesin Yaptığı Kendine	72
Dönüş Allah'adır.....	73
Allah'ı Bulmak.....	73
Kişinin Hayır ve Şerri Kendisinedir	73
Değer Kaftan tle Değil.....	73
Nefs-i Emmâre.....	73
Ka'beden Kalbe Gitmek	73
Sual ve Cevap	74
Günahlar İki Kısımdır.....	74
Kalp Altın ile Hakikî Altın	74
Hak Birdir.....	75
İmamların İhtilâfî Rahmettir.....	75
İnsan Allah'ın Halifesidir.....	75
Halife	75
Te'vilât-i Necmiyyeden	75
İnsan Nedir?.....	76
İnsanlar Derece Derecedir	76
Hikâye (Şükür)	76
Allah'ın Hesabı Serîdir	76
Haramın Azabı Helalin Hesabı.....	76
Şükür Lazım	77
Hikâye (Allah Sevgisi)	77
Dua	78

Göklerde Tavaf Yeri

Bu Muhakkak ki her gökte bir Kabe vardır! Kabenin hizasında olup, o semâ'nın sakinleri orayı tavaf ederler.¹ sözüne benzer. Yine her arz'da da böyledir...²

Üftâde (r.h.) Hazretlerine Göre Alemler

Meşhur Şeyh Üftâde (k.s.) hazretlerinin, Aziz Mahmûd Hüdâî hazretlerine hitaben söyledikleri şu söz buna münâsiptir.

Cinlere ve İnsanlara İnsanlardan Peygamber Gönderildi

Şu an âlemler çoktur! 0 âlemlerde konuşan Mahmûd ve Üftâdeleri de çoktur!" dedi.³

Cinlere ve İnsanlara İnsanlardan Peygamber Gönderildi

Veya ikinci manâya mahmuldür. "İçinizden peygamberler," kavî-i şerîfi ikinci manâ üzerine mahmûl'dür;) buda, peygamber gönderilme işinde icmâ (âlimlerin çoğu, cinler ve insanlara aynı cinsten yani . insan cinsinden) peygamber gönderilmesini iddia ettiler...

Bunda beşerin (insanların) şanlarının fazileti vardır. Hâsseten insanlardan peygamberlerin gelmesi büyük bir şeref ve fazilettir.

Lakin insanlar, cinlerle beraber hitapta cem olundukları zaman, bu sahih olur.

Bunun "Ey ins ü cin mâ'şeri! peygamberler gelmedi mi?" kavî-i şerîfinin) benzeri şu kavî-i şeriftir.

Çıkar onlardan inci ile mercan..⁴

Halbuki "mercan" tuzlu sudan çıkar; tatlı sudan çıkmaz (bulunmaz).⁵

(Yani insanlardan gelen peygamber aynı zamanda cinlere de peygamberdir).⁶

Peygamberlerin Elçileri

Denildi ki:

Resuller (peygamberler) kelimesi, resullerin resulüne (davet için kavimlere göndermiş olduğu peygamberleri de) içine alan umûmî bir kelimedir.

Muhakkak ki, cinlerden bir neferin, Kur'ân-ı kerim dinledikleri ve sonra kavimlerine dönüp kavimlerini Kur'ân-ı kerim ile korkuttukları sabittir.⁷ (3/105)⁸

İsmail Hakkı Haz. Son Sözü

Bu (malûmat) benim bu konuda (cinlere cinlerden mi peygamber geldiği yoksa cinlere insanlardan mı peygamber geldiği konusunda) Allâhü Teâlâ hazretlerinin benim tertip etmeye ve tezhîb (süsleyip dizmeye ve anlatmaya) muvaffak kıldığı ma'lumattır.

Yahudilerin dünyanın yaratılış hakkında uydurdukları ve İbni Abbas (r.a.) hazretlerine isnâd ettikleri;

Arzların her birinde, sizin peygamberiniz gibi bir peygamber! Sizin Ademiniz gibi Ademî Nuh Aleyhisselâm gibi bir Nuh! İbrahim Aleyhisselâm gibi bir İbrahim!

Ve İsa Aleyhisselâm gibi bir İsa (gönderildi...)" Makâsîdü'l-Hasene, s. 71, Sözüyle birlikte Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine de;

Arzlar, (insanların yaşadıkları yeryüzü) yedidir! Her arz'da sizin peygamberiniz gibi, bir peygamber vardır." Makâsîdü'l-Hasene. no:91, gibi ilmi verilerine uymayan bir söz isnat ettiler... İsrâiliyyat hakkında çok uyanık olmak lazım. İsnad edilen şahsın karizması ne olursa, olsun işitilen bir haberi, mutlaka; Kur'ân-ı kerim, Hadis-i şerif, Akâid ve kelâm. Usûl-u Fıkıh. Usûl-u tefsir, Akıl ve mantık. İlmî verileri süzgecinden geçirmeliyiz...

İsrâiliyyat hakkında daha geniş bilgi için "Usul-u Tefsir" isimli çalışmama bakınız. Mütercim.

¹ Makâsîdü'l-Hasene, s. 71. 445u konuda Fethu'l-Bâî'de şöyle denilmektedir:

² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/150.

³ Her semâ'da Ka'benin hizasında bir "Beyt" Vardır."

Üftâde (k.s.) hazretlerinin bu sözleri. Yahudilerin yer yüzünün her bir yedi katmanında insanların yaşadığını ve peygamberlerin geldiğini ve aynı insan tiplerinin bulunduğu düşüncesiyle hiçbir alâkası yoktur. Bu sözler, âlemlerde yüzlerce Mahmûd ve Üftâde ve onların bulunmuş oldukları meziyetlere sahip insanlar var demektir. Veya velayeti kübrâ makamına çıkmış bir velinin aynı anda binlerce yerde tasarruf etme salahiyetini haiz olduklarına işarettir. Bunlar da mümkündür... Ayrıca yedi kat arz demek yedi kıta demektir diye tevîl edenler de vardır. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/150.

⁴ Er-Rahmân: 55/22,

⁵ Bağavî Tefsiri: c. 2, s. 108.

⁶ Hitâbın cinlere de olması onlardan insanlardan peygamberin gelmesine zıt değildir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden önce cinlere kendi cinslerinden peygamberler gelmiş olabilir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, Peygamberlerin sonuncusu olduğu için; Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, insanların peygamberi olduğu gibi cinlerinde peygamberidir. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/151.

⁷ El-Ahkâf: 46/29-32,

⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/151-152.

Allâhü Teâlâ hazretleri hakkı söyler ve 0 insanı doğruya hiââyet buyurur!⁹

Peygamberler Gelmedi mi?

Size âyetlerimi anlatır..."

Size benim kitaplarımı okur...

İlâ "Ve bu gününüzün gelip çatacağını haber verir..." Yani kıyamet gününü (haber verir peygamberler gelmedi mi?)¹⁰

İtirafılar

Dediler:

Bu şiddetli azarlama anında diyecekler:

"Kendilerimizin aleyhine şahidleriz.

Yani gerçekten bize tebliğ edildi. Bu onlardan küfrü ve kendilerinin azaba müstahak olduklarını itirafır.

"Bizşâhidleriz" fülü, şehâdetten inşâ'dır. Satın aldım ve sattım!"sözü gibi... Lafzın mâzî olması, şehâdetin daha önce geçmiş olmasını gerektirmez.¹¹

Dünya Hayatı Onları Aldattı

"Evet! Dünya hayat onları aldattı..." Onlar iman etmediler. "Ve kendi aleyhlerinde şahid oldular." Âhirette...

"Onlar idiler..." Dünyada

(dünyada ne olduklarına şahitlik ettiler?) Kâfirler."

Peygamberlerin getirmiş oldukları âyetlere inzâr edicileri inkâr ettiler.

Bu kavli-şerif onlar için bir zem ve yermedir. Onların bakışlarının kötü ve görüşlerinin hatalı olması üzerine onlara bir yermedir.

Muhakkak ki onlar, dünya hayata, noksan ve geçici lezzetlere aldandılar. Ve tamamen âhiretten yüz çevirdiler. Hatta işlerinin sonu, onların ister istemez kendi nefislerinin aleyhinde küfür ile şahitlik etmek ve kendilerini daimî azaba teslim etmek oldu.

Bu kavli-şeriflerde, onların hâli gibi olan işitenleri sakındırma vardır!¹²

Peygamber Gönderilmeyen Kavimler

Bu, Yani peygamberlerin gönderilmesi, Şundan ki,

Burada lam harfi mukadderdir. Ve öf kelimesi muhaffettir. Yanişeddesizdir Ve,"Şundanki,"manasınadır.

Rabbın, memleketleri zulüm ile helak edici değildir,"

O memlekette bulunan zulüm sebebiyle demektir. "Ve ahâlisi gafil haldeler iken..."

Hak ile bâtılı beyân eden bir peygamber kendilerine gönderilmedikçe, zulümleri sebebiyle o kavimler helak edilmezler...¹³

Günah İşlemeyene Muaheze Yoktur

Bağavî Tefsirinde buyuruldu:

Bu şundandır: Muhakkak ki Hak Teâlâ hazretleri sünnetini (kanununu) icra etti. 0 da bir kişiyi ancak günah işledikten sonra muaheze etmek (tutuklamaktır. Kişiler, ancak bir emirle memur oldukları ve o emredilene yapmadıkları zaman veya kendilerine bir şey yasaklandığında o yasaklanan şeyi yaptıkları vakit günahkâr olurlar. Bütün bunlar ise ancak peygamberlerin -gelip uyarmalarından sonra tahakkuk eder.¹⁴

Peygamberlerin Gönderilmesi

Farisî Tefsirde buyuruldu:

Hiçbir kavme, vaîd (cehennem ile korkutma) gelmeden asla azab gelmez. Eğer öyle olmasaydı; onlara:

Yâ rabbena! Bize bir rasûl gönderseydin de âyetlerine uyup mü'minlerden olsaktı ya.¹⁵

Hüccet olur (ve bu şekilde itiraz edebilirlerdi...)"¹⁶

⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/152.

¹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/152.

¹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/152.

¹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/153.

¹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/153-154.

¹⁴ Bağavî Tefsiri: c. 2. s. 109. ail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/154.

¹⁵ El-Kasas: 28/47,

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

Ruhanî istidad, tuffliyyet (çocukluk çağında) hayvânî hazlardan istifâde etmekle bozulmaz. Ancak kul bulûğ çağına ermesiyle, aklın feyzini ve hakkın ilhamını kabul etmeye hazır olduktan sonra ilhama muhalefet eder, hevâ-ü hevesine tabi olursa; işte bu durum onun feyz-i ilâhî'yi kabul etmek için olan güzel istidadını bozar.

Şu kavî-i şerifte olduğu gibi;

"Ve nevaya (keyfe) tâbi olma ki, seni Allah yolundan sapıtmasın.¹⁷

Bu şunun gibidir ki, Allâhü Teâlâ hazretleri, davet tebliğ edilmeyen bir kavme azab etmez. Ta ki onlara kendi içlerinden peygamberler gönderir ve o kavim de kendilerine gelen peygamberlere muhalefet ederse, Allâhü Teâlâ hazretleri onlara zulmeder. Şeriatın dili bu manâ üzerine tabir olundu ki, şeriatın teklifleri (mükellefiyeti) ancak kişi bulûğa erdikten sonra emirler ve nehiylerle mükellef olur. Ve onun hakkında kalem cereyan eder. (Sevap ve günahını yazar.) Çünkü o kişi, emredilenleri yapmakla ruhu yükselir ve nehyedilenleri yapmakla da noksan bir hale gelir.

Te'vilât-i Necmiyye'nin sözleri bitti.¹⁸

Akıllı Kişi Hâlini Düzeltendir

Akıllı kişiye düşen vazife;

1- Hâlini tedârik edip düzeltmesi,

2- Kıyamet gününde tecelli eden hitâb-ı kahrî'den kormasıdır.

Eğer mahşerde, hitâb-ı kahr tecelli ederse, Peygamberlere (bile) ma'zeret yeri yoktur?"¹⁹

Dünyada İnsanlar Beş Sınıftır

Hasan Basrî (r.h.) hazretleri buyurdular: Dünyada insanlar beş sınıftır:

1-Âlim,

2-Zâhid,

3-Gâzî (savaşçı),

4-Tüccar,

5-Melik (idareci)...

Âlimler, onlar peygamberlerin vârisleridirler. Zâhidler, onlar delillerdirler... Gâzîler, onlar Allah'ın kılıçlarıdır. Tüccarlar, onlar Allah'ın eminleridirler. Melikler, onlar halkı idare eden (halkı koruyan ve işlerini yapan) kişilerdir.

Âlimler, tamahkâr, mâla düşkün ve dünya malını toplayan kişiler olurlarsa; kime uyulacaktır?

Bundan dolayı ne güzel buyurmuşlar:

Şeyh, mâla meyleder oldu.

Müridi ve hep dünyalığı arttı;

Dünya'ya malik oldukça...

Zâhidler dünyaya rağbet ederlerse, kim delil olacak ve hidâyete vesile olacaktır?

Ne güzel buyurmuşlar:

Eğer zâhidler pintilik ve cimrilik baş gösterip, dünyaya meyle ve kendilerine tama ulaşırsa; (iyi bilsinler ki) zayıf su pınarları denize ulaşamaz...

Gâzî riyakâr olduğu (gösterişçi ve işini Allah için değil de desinler ve övsünler diye yaptığı) zaman, (iyi bilsin ki) riyakâr kişiye amelinin hiçbir cinsi yoktur. Bundan sonra kim düşmanlara karşı zafer kazanacaktır.²⁰

Ne güzel buyurmuşlar: İbâdete eğer ihlâs ile niyet etmezse, 0 kişi her ne yapsa keçi derisi kadar kıymetli olmaz!

Tüccar hâin olursa; kime güvenilir ve kimden râzî olunur?

Ne güzel buyurmuşlar:

¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/154.

¹⁷ Sad: 38/26.

¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/154-155.

¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/155

²⁰ Gâzî (savaşan mücâhid) kelimesi umûmidir. Yani hem l'â-i kelimetullah için din düşmanlarıyla silah ile yapılan sıcak savaşlarda savaşan gazilere şâmil hem de, soğuk savaş dönemlerinde özellikle "darü'l-harp'te İslâm dininin yükselmesi, islâm'ın öğretilmesi, eğitimi ve i'lâ-i kelimetullah için, eğitim ve her türlü iletişim yollarını kullanarak İslâmın yayılması için çalışan kişilere de şâmidir. Ayrıca nefsiyle mücâhede eden kişileri de içine alır. Bütün bunların yani,

1- Silâh ile savaşan,

2- İlim ile savaşan

3- Nefis ve şeytan ile mücâhede eden kişilerin her türlü riya ve gösterişten uzak durmaları gerekir.

Yapılan işte sevabın olması ve o işin ibâdet olması için, kitap ve sünnete uygun ve Allah rızası için yapılmalıdır. Her türlü maddî mülâhazalardan ve riyakârlıktan uzak tutulmalıdır. Mütercim.

O zaman, meğer Cibril'i emir var idi!
Melik eğer kurt olursa; koyunları kim muhafaza edecek ve yayılıma kim götürecektir?²¹
Ne güzel buyurmuşlar:
Bir padişah ki, zulüm işlemektedir.
0 kişi, kendi mülkünün duvarını yıkmaktadır.
Eğer sultan isen zulüm ve haksızlık etme!
İleride senin önüne çıkmasın bunlar!²²

İnsanları Helak Edenler

Allâhü Teâlâ hazretlerine yemin olsun ki, insanları helak edenler ancak;

- 1- Yağcı âlimler,
- 2- Dünya malına rağbet eden zâhidler,
- 3- Riyakâr gâzîler,
- 4- Hâin tüccarlar,
- 5- Zâlim meliklerdir...

Yarın bilecek o zulmedenler, hangi inkılâba m ürik al ib olacaklar/ne gibi değişikliklere uğrayacaklar!?²³

İlâhî Hükümler Herkese Ulaştı

Sonra ilâhî hükümler, bütün iklimlere ulaştı. Şâhid olan kişi, gâib olana teblîğ etti. Bu (durum) eskiden günümüze kadar devam etti. Kulaklar, hakkı işitmekle doldular. Kelâm mutlaktır. Ne sultan, ne vezîr ve ne de onlardan başkası için bir durum ve neticede onları helak olma tehlikesinden kurtaracak bir özür kalmadı. Mâliklerin mâlikinin kahrı ve tembihi, bütün önemsiz kişi ve (onların değersiz) tembihlerinden öncedir.²⁴

Memleketlerin Harap Olması

Memleketlerin ve ehlinin helak olması, zulümlerin zahir olması, fer'i ve aslı hepsi, ancak insanların gafletlerindedir...

Melik ve Mennân olan Allâhü Teâlâ hazretleri, (kitap ve peygamberleriyle) insanı (gaflet uykusundan) uyandırdı. Zulüm ve haksızlıklar indiği zaman, sen ancak hakkı kabul etmekten imtina eden nefsini kına! Nefs-i emmâre'nin dışında başkasını kınama!

Sefaletin ortaya çıkması ise, ancak senin gaybî tabiatındandır. İlâhî burhan ve hüccetten kaçındığın içindir.

Allâhü Teâlâ hazretleri, onu sâliklerine bir hüccet olsun diye koydu. Sen, Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavli-i şerifini işitmedin mi:

"İşte, hüccet-i baliğa/apaçık deliller ancak Allah'ın... Evet, 0 dileyseydi, sizi hep birden hidâyete erdirirdi."²⁵

Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri istese, seni taş a çevirir ve sen, sana ne yapıldığını asla bilemezdin!

Sen yorgunluğunda devam edip gittin! Sen gadabmda yuvarlandın ve kirlendin!

Ey hasta kişi! Kabre girmeden önce nefsini tedâvî et! Ona gereken ilâcı ver!²⁶

Herkese Âmelinin Karşılığı

Yüce Meali:

Ve her biri için, amellerinden dereceler vardır. Rabbin ne işlediklerinden gaafil de değil...¹³²

Rabbin ganî, merhametli... Yoksa dilerse sizi ortadan kaldırır, arkanızdan yerinize dilediğini getirir. Nasıl ki sizi başka bir kavmin zürriyetinden inşa buyurdu. Size edilen va'd ve vaîd/cennet ve cehennem muhakkak başınıza gelecektir; siz onun Önüne geçemezsiniz.

"Ey kavmin!" de. "Bütün kuvvetinizle yapın yapacağınızı... Ben vazifemi yapıyorum... Artık yakında bileceksiniz: Dünya evinin sonu kimin olacak?"

Şu muhakkak ki zâlimler felah bulmazlar/kurtulamazlar.²⁷

²¹ Padişah, kral, vali veya herhangi bir idareci, idare ettiği yani işlerini görmekte olduğu milletin cân, mâl ve namusuna saldırırsa artık o milleti kim koruyacaktır?

²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/155-157.

²³ Eş-Şuârâ: 26/227, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/158.

²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/158.

²⁵ El-En'âm: 6-149.

²⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/158-159.

²⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/159-160.

Tefsir-i Şerifi:

Ameline Göre

Ve her biri için var"

İnsan ve cinlerden olan mükelleflerden ister mü'min ve ister kâfir olsunlar, her biri için vardır.

İşledikleri amellerinden dereceler..."

Yani ister sâlih ister kötü olsun, yapmış oldukları amellerinden meydana gelen dereceleri vardır.

Hayr ehli için cennette dereceler vardır. Bazıları bazılarının üzerindedir.

Şer ehli için de cehennem ateşinde dereceler vardır. Bazıları azab cihetinden bazılarından daha şiddetlidir.²⁸

Dereceler

(Müfessirler) "dereceler" kelimesini, mertebeler" kelimesiyle tefsir ettiler. Çünkü, dereceler" kelimesinin hayır ve sevapta kullanılması daha galiptir. Kâfirlere ise sevap yoktur... (Onun için müfessirler dereceler" kelimesini ameller karşılığında terettüp eden mertebeler diye tefsir ettiler...) Rabbin ne işlediklerinden gafil de değil..."

Böylece, taat (ibâdet) veya ma'siyet işleyen hiçbir amel edicinin ameli ona gizli kalmaz. (Allah herkesin her türlü amelinden haberdârdır...)

Bundan maksat, Allâhü Teâlâ hazretleri, amel işleyen herkesi işlemiş olduğu amelin karşılığıyla cezalandırır (yani her kese amilinin karşılığını verir...) ²⁹

Allah Ganîdir.

Ve Rabbin ganîdir." Kullardan ve ibadetten gamdır.³⁰

Gani Ne Demektir?

"Ganiyy" hiçbir şeye muhtaç olmayan, demektir. Her şeyin varlığı ve yokluğu onun katında birdir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkası, Ganiyy" ismiyle isimlendirilmez. Ancak Allâhü Teâlâ hazretlerinden başkasına ihtiyacı kalmadığı zaman kişiye gani (zengin) denilir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayri hiçbir kimsenin hacet ve ihtiyaçları kesilmez. (Her kes kendisine göre bir şeylere muhtaçtır...) Zira insan (ne kadar zengin olursa olsun) varlığı ve zenginliğinde hakikî bir ganiye (zengine) muhtaçtır.³¹

Allah Rahmet Sahibidir

Rahmet sahibi.

Kullarına (insan ve cinlere) merhamet eder. Tekliflerini kemâle erdirmek ve tamamlamak ve ma'siyetlerine karşı kullarına mühlet vermek suretiyle onlara rahmet eder...³²

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretlerinin mahlûkata ihtiyacı olmamakla {ve gani} olmasıyla beraber, kendisinin rahmetine mahlûkatın nail olması için onları yarattı. Yoksa mahlûkattan kendisinin bir çıkarı ve kârı olduğu için değil...³³

Af Denizi

Mesnevî'de buyuruldu:

²⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/160.

²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/160-161.

³⁰ Ganiyyü ism-i şerifi "Esmâ-i hüsnâ" yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin güzel isimlerinden biridir. El-Ğaniyy: Çok zengin ve her şeyden müstağni... Hiçbir şeye ihtiyacı ve eksigi olmayan. Kendi dışındaki her şey ona muhtaç...

Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise Ganiyy (zengin)dir ve her hamde lâyuktur." El-Fatır. 35/15

El-Ğaniyyu, mahlukata muhtaç olmamak, ticaretin iyi olması ve zengin olmak için, 1060 kere okunur. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/161.

³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/161.

³² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/161.

³³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/162.

Halkı benden faydalansınlar diye yarattım!"
Diyen ey Kayyûm ve Hay olan Rabbim;
Lütfünün vaadi oldu.
Benim onlardan (mahlûkattan) faydalanmam için değil.
Buyurman senin keremindir.
Bütün noksanlar senin kereminle tamamlanır.
Tene tapan kullarını bağışla!
Af (ve mağfiretin) başlı başına bir af denizidir.
Halkın bağışlanması, nehir ve sel gibidir.
Coşarak o, engin ve sonsuz af denizine akar.³⁴

Yerinize Başka Varlıklar Getirir

"Yoksa dilerse sizi ortadan kaldırır,"
Ey âsiler! Eğer Allah dilerse sizi helak eder. "Ve getirir..."
Fârisî olarak: Yerinizi alan halifeler yaratır. Sizden sonra (arkanızdan)" Yani sizi giderdikten ve sizi helak ettikten sonra, demektir. "Dilediğini..."
Yani başka bir halkı (insan topluluğunu) getirir; onlar sizden daha çok Allâhü Teâlâ hazretlerine itaat ederler.³⁵

İsm-i Mevsûî'deki İnce Ma nâ

Bu kavi-işerifte şey³⁶ (ism-imevsûlünün) kimse³⁷ (ism-i mevsûlünün) üzerine tercih edilmesinin (sebebi) Allâhü Teâlâ hazretlerinin kibriyâ sının kemâlini izhâr ve onları (âsileri) akılfar mertebesinden düşürmek içindir....
"Nasıl ki sizi başka bir
kavmin zürriyetinden inşa buyurdu..."
Sizin gibi ve sizin sıfatlarınız gibi olmayan bir kavmin zürriyetinden sizi yarattı. Onlar (burada sözü edilen başka kavimler) Nuh Aleyhisselâm'ın gemisinin ehli olan kavimlerdir. Lakin Allâhü Teâlâ hazretlerinin size olan rahmetinden dolayı sizi bakî kıldı.³⁸

Nesiller Birbirlerinin Zürriyetidir

Fârisî tefsir'de buyuruldu:
Allâhü Teâlâ hazretlerinin sizi kendilerinden yarattığı kavimler, sizden önceki babalarınızın zürriyeti olduğu gibi, (sizden sonra gelecek olanlar da sizin zürriyetinizdir)... (3/107)³⁹

Vaad Edilen Gelecektir

"Size edilen va'd ü vaîd"
Ölümden sonra yeniden dirilmek, hesap ve azab'dan size vaad edilenler;
"Elbette gelecektir!"
Elbette vaki olacaktır. Bunda asla şüphe ve dönmek yoktur. Ve siz onun önüne geçemezsiniz."
Siz kaçan bütün (bineklere) binseniz ve bütün zorluklara baş vursanız bunun gelmesini yok edemezsiniz...⁴⁰

Elinizden Geleni Yapın!

Mekke ehline de ki:
"Ey kavmim! Bütün kuvvetinizle yapın yapacağımızı..."
kuvvet", kelimesi, masdariyet olup, "temekkün" ma'nâsınadır; o da kuvvet ve iktidar, demektir.
Yani, kuvvetiniz ve gücünüzün nihayetine kadar yapın! Yani siz üzerinde olduğunuz şeyleri yapın, küfrünüzü ve düşmanlığınızı ispat edin...
Ben vazifemi yapıyorum..."
Bana yazılan (farz kılınan);
1- Sabretmek,

³⁴ Mesnevî-i mânevî-i şerif: Defter: 5. s. 168-169. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/162.

³⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/162-163.

³⁶ Bilindiği üzere, mevsûlü akılsız varlıklar için kullanılmaktadır. Âsiler, akılsız varlıklar yerine konulmuş oluyorlar.

³⁷ Malûm olduğu üzere, ism-i mevsûlü zî ukûl (akıl sahibi) varlıklar için kullanılır.

³⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/163.

³⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/163.

⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/163-164.

2- İslâm üzerine sebat etmek,

3- Salih amelleri işlemeye devam etmek,

Buradaki (yapın, manâsındaki) emir, tehdid içindir. İstiare kabilindedir. Üzerine tehdid edilenin şerrine teşbih içindir. Emredilen ise gerçekleşmesi vacip ve şüphesiz olur...⁴¹

Te'vilât-i Necmiyye'den

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

Ey kavmim! Bütün kuvvetinizle yapın yapacağınızı..."

Sizin cibilliyetinizin üzerinde olduğu şeyi yapın, demektir. Bu kavl-i şerifin benzeri, şu kavl-i şeriftir:

"De ki: 'Her biri kendi uyarına göre hareket ediyor'. O halde yolca en doğru olan kim olduğunu daha iyi rabbiniz bilir."⁴²

Güzel Sonuç

Artık yakında bileceksiniz; kimin. kim" kelimesi ya istifham veya mevsûi'dur. "Dünya evinin sonu onun olacak?" Allâhu Teâlâ hazretlerinin bu dünyada kendisi için yaratmış olduğu "Âkibet-i mahmude" (övuilen akıbetin) kimin olduğunu yakında bileceksiniz!

Veya "âkibet-i husnâ" (güzel âkibetin) kimin olduğunu tanıyacak ve bileceksiniz! Dâr" dâr-ı dünyâ'dır.

Bu dar-ı dünya için aslî âkibet, "âkibet-i hayr" (yani hayırlı âkibet)tir...

Amma "âkibet-i sù" (kötü âkibet) ise, fâcirlerin tahriflerinin sonucudur.⁴³

Zâlimlere Saadet Yoktur

Şu muhakkak ki," Yani muhakkak şân, Asla felah bulmazlar." Asla said (ve mutlu) olmazlar, (kim?) Zâlimler," Yani kâfirler, asla said olmazlar. Muradlarıyla zafere ermez (isteklerine nail olmazlar).⁴⁴

Dervişler

Farisî olarak:

İnkarcılar yanı kâfirler, saadet ve mutluluklara nail olamazlar. "Keşfü'l-Esrâr" kitabının sahibi buyurdu:

Bu dünyada, dünyanın kirne verildiği ve devletin kiminle felah bulduğu gün vardır. Kalbleri kırık dervişleri görürsün; kendilerine verilen kerametlerin hatırıyla nice nice okumuş, hocalar ve ikbâl sahiplerini imrendiren bir hayat yaşadılar. Bir çokları onlar gibi olamadığı için pişman oldu.⁴⁵

Gül ile Diken Beraber

Bu gün yaşayanlara emir ve hayatta gül ol! Gül ol ki gül göresin! Gülün işinin dikenin yanında yeşermek olduğunu görürsün.

O zaman dâr-u gurur (aldanma dünyası) dâr-i sûrur (sevinç diyarı) olur.

Dâr-i firar (kaçma yurdu) dâr-i karâr (cennet) olur....⁴⁶

Kurtuluşun Yolu

Kurtuluşun yolu ancak;

1- İlim,

2- Amel,

3- Dünyayı terk etmek,

4- Tembelliği terk etmek,

5- Zelillliği terk edip kimseye hakaret etmemektir...⁴⁷

Hikâye

(Evliya ve âlimlerin) bazılarından hikâye olundu. Bazı fakirler (sofu ve muridler) şeyhin yanına girdiler. (Onlara

⁴¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/164.

⁴² El-İsrâ: 17/84. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/164-165.

⁴³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/165.

⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/165.

⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/166.

⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/166.

⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/166

yedirecek) Evinde hiçbir şeyi bulamadı. Onlara sordu: -"Sizin bir şeyiniz var mı?" Onlar dediler: -"Evet! Bizim için iki yurt vardır.

1- Dârü'l-emn (emniyet yurdu) diğeri de;

2- Darü'l-havf (korku yurdudur)....

Bundan dolayı, bizim herhangi bir malımız (meta ve eşyamız) olduğu zaman, onu hemen emniyet yurdunda biriktiririz yani onu âhiret için hemen önden göndeririz! (Onu Allah rızâsı için Allah yolunda sarf ederiz!)" Ve ona dedi ki:

Elbette bu evin bir metâi (eşya ve malı) olması gerekir!" O: -"Muhakkak ki bu evin sahibi, bizi ona davet etmez!" dedi.⁴⁸

Dünya İyi Kişilerin Eline Gececek

Bu şundandır: Muhakkak ki bu dünya bir emânet ve iğreti bir şeydir. Bir eşyasını iğreti bırakan kişinin ödünç verdiği eşyasına elbette dönmesi gerekir.

Bundan dolayı dünyanın akıbeti, gece ve gündüzlerinde Allah rızâsı için amel işleyen hayırlı ve ebrârın (iyi kişilerin) olmaktır. Bu kişiler, sükûn ve karar hallerinde asla Allah'a teveccühten kesilmediler.⁴⁹

Hikaye (Bir Hûrî İçin)

Bir genç vardı. Çok İbâdet ediyordu. Ona, bu konuda söylenildi. (Neden hep ibâdet ettiği ve dünya hayatı için çalışmadığını sordular). O;

Ben rüyamda cennet köşklerinden bir köşk gördüm; altın ve gümüş kerpiçlerle yapılmıştı. O köşkün balkonları da böyleydi. Her bir balkonun arasında bir hûrî vardı. Onları görenler daha önce güzellik ve cemâl bakımından onlardan daha güzel birini görmüş değiller. Onların saçlarının örgüleri bol ve (bellerinden ayaklarına doğru) sarkmış. Onlardan biri yüzüme tebessüm ettiği zaman, bütün cennet onun dişlerinin parlaklığıyla aydınlandı. Sonra o câriye bana;

Ey genç! Bütün gayretinle Allâhü Teâlâ hazretlerini (ve rızâsını kazanacak ameller) işle ki, ben senin olayım ve sen de benim olasin!" dedi. O an ben uykumdan uyandım. O cariyeyi elde etmek için benim çalışmam artık bana hak (boynumun borcu) oldu..." dedi.

Bir huriyi isteyen ve bir huriye kavuşmak isteyen kişi bu kadar çalıştığına göre; o hurinin Rabbini isteyen kişi acaba nasıl çalışmalıdır?⁵⁰

Dost için Can ve Malı Feda

Hafız Şirâzî (r.h.) buyurdular:

Ömür ve malı dosta feda etmek;

Ne yazık ki, aşkın bu kadarı bizde yoktur.

Aşk işi bizden gelmiyor!.⁵¹

Âkıbet-i Hamide

(Bütün bu açıklamalardan) zahir oldu ki, hak yolda çalışmak ve gayret etmenin karşılığı "âkıbet-i hamîde"dir. (Yani övgüye layık güzel bir sonuçtur.)

Çünkü bu âkıbet-i hamide sahibini;

Cennete, kurbet ve vuslata, ulaştırır...

Bunun eserleri âhirette elbette zahir olup görünür...

Amma zâlimler, ma'siyetler işlemekle, (güzel) istidatlarını bozan bozanlar ise, asla bu saadetin benzeri (bir saadette) felah bulmazlar. Kurtuluşa ermezler. (3/108) Belki onlar, cehenneme dönmektedirler. Onların dünyadaki halleri de zarardır; başka bir şey değildir. Zira;

Muhakkak ki bâtıl, (önce) taşar (alevlenir) sonra da batar (söner ve yok olur.)"⁵²

Devlet İman Ehlinindir

Devlet, dünya ve âhirette iman ehli içindir. Tenezzülden kurtulmak ancak iman ile hâsıl olur.⁵³

⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/166-167.

⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/167.

⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/167.

⁵¹ Divân-ı Hafızî şirâzî s. 85, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/167-168.

⁵² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/168.

⁵³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/168

İmanın Kaleleri

Kim imanın kalesine ve yakîn kuvvetine girerse; o kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinin dilediği derecelere yükselir. Şeytan her ne kadar kalenin dışında ona havlasa da ona herhangi bir zarar veremez.⁵⁴

İmanı Tazelemek

Hadis-i şerifte buyurdu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu: -"İmanınızı yenileyin (tazeleyin).⁵⁵

Bu emirden murad, (imanı yenilemek ve tazelemek demek), kişinin bir mertebeden diğer bir (üst) mertebeye intikâl etmesidir. Zira imanın aslı evvelki iman (şehâdet kelimesini getirmekle) tamam oldu.

Lakin iman on sekiz meretebe üzeredir.

İnayet, Allâhü Teâlâ hazretlerindedir. Her şahsın, tevhidi onun yakîni kaderindedir. Tevhîd bazen kendi vücûdunun mülkünde yakînin miktarınca olur. Bazen de bu yakîni kaderince olmaz.

(Enâniyet) Dava (eden ve bunu) izhâr edenlerin tevhidi, sadece onların vücudlarının mülkündedir. Eğer onlar bu yakîni geçmiş olsalardı; elbette bundan dolayı pişman olurlardı. Ve kendi nefislerinden vazgeçerlerdi.

Akıllı kişiye düşen vazife, din konusunda asla müsânîaha (hoşgörü) etmemesidir. Belki yakîni elde etmek için bütün gayretiyle çalışmalıdır. Çünkü muhakkak ki icthad, bu (tevhidi) tahsil için bir kapıdır. Tekâmül etme yolunda bir vesiledir... Her ne kadar Allâhü Teâlâ hazretleri, hâsseten rahmetiyle vasıl kılıcı ve bütün işlerde müessir ise de... (Kul gayret ve irâdesini bu yönde harcamalıdır...)

Allâhım, bizleri hakikî tevhîd ehlinde kili Bizleri ayânî iman ile müşerref kıl! Muhakkak ki sen ganisin; bizler ise fakiriz!⁵⁶

Müşriklerin Âdetleri

Meâl-i şerifi:

Tuttular, Allah için O'nun yarattıklarından, hars ve enamdan/ekinlerinden ve hayvanlarından bir hisse ayırdılar. Zanlarınca dediler ki: "Şu Allah için, şu da şeriklerimiz için..." Amma şerikleri için olan Allah tarafına geçmez. Allah için olana gelince, o şerikleri/ortakları tarafına geçer... Ne fena hükümet yapıyorlar/ne kötü hüküm veriyorlar!

Yine bunun gibi: Müşriklerden çoğuna, evlatlarını öldürmeyi de, taptıkları şerikleri, iyi bir şey gibi gösterdi; Hem kendilerini ifna ve helak etmek için, hem dinlerini berhad edip şaşırtmak için... Eğer Allah dilese idi, bunu yapamazlardı. O halde bırak onları, uydurdukları kanunlarla ne halleri varsa görsünler.

Zanlarınca dediler ki: "Şunlar ilişilmez en'âm ve hars/hayvanlar ve ekinler, bunları ancak dilediğimize yedireceğiz. Şunlar da sırtlan haram edilmiş hayvanlar." Diğer bir takım en'âmı/hayvanları da, Allah'ın ismini anmadan boğazlarlar. Hep bunları Allah'a iftira ederek yaparlar. İftira ettikleri için Allah yakında cezalarını verecek

Bir de, "Şu en'âmın hayvanların kannlanndaki yavrular sırf erkeklerimizin. Kadınlarımıza ise haram... Eğer ölü doğarsa, o vakit onda hepsi ortak" dediler. Allah onlara İsnadlarının cezasını yakında verecek. Her halde O hakimdir, alimdir.

Bilgisizlikle, düşüncesizlikle evlatlarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine merzûk buyurduğu/nzık olarak verdiği nimetleri, Allah'a iftira ederek haram ve memnu/yasak kılanlar; şüphe yok ki ziyan ettiler. Şüphe yok ki yanlış gittiler ve hiçbir zaman muvaffak olmadılar.⁵⁷

⁵⁴ İmanı koruyucu bir çok kaleleri vardır. Onlara dikkat etmek gerekir: îman, mü'minin kalbinde Allah'ın yaktığı bir meş'ale, bir nurdur. Bunun koruyucu. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/168.

⁵⁵ kaleleri, çerçevesi, surları ise, aşağıdaki şekilde görüleceği gibi farzlar, vâcibler, sünnetler, müstehablar, mendublar ve nafilelerdir. İman Kaleleri şöyledir:

İman, bu ibâdetlerle çerçevenip kale içine alınarak korunur. İmanı koruyan bu kaleleri yıkanlar yani, farzları, vâcibleri, sünnetleri terk edenler, imanlarını kolay kolay muhafaza edemezler. Bu konuda daha geniş bilgi için; Fazilet yayınevi "Muhtasar İlmihâl" s. 26'ya bakınız. Muhtasar ilmihâl gerçekten, Hanefî fikhını özetlemiş çok değerli bir ilmihâl kitabıdır. Mütercim. Müsned-i Ahmed: 8353, Bu hadisi-i şerifin devam şöyledir:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu: -"İmanınızı yenileyin (tazeleyin)" Denildi: Ya Resûlallah {s.a.v.}! İmanınızı nasıl yenileyelim (tazeleyelim)?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Lâ ilahe illallah" (Allah'tan başka ilâh yoktur! Kelime-i tevhidi) çokça zikrederek (imanınızı tazeleyin!) Müsned-i Ahmed: 8353,

Eskiden Anadoiuda şehir, kasaba ve köylerde, her Cuma akşamı yatısı namazından sonra İmamlar cami'de halkın iman ve nikah tazeleme duasını okurlardı. Bu güzel adet azaldı. Halbuki atalarımızın o adeti bu hadis-i şerifin emrine göre uygulanıp gelmekteydi. Mütercim

⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/169-170.

⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/171-172.

Tesîr-i Şerifi:

Ve tuttular (kıldılar)."Arab müşrikler,
Allah için O'nun yarattıklarından,"
Hars'dan..."Ziraat {ve ekin işlerinde),
Ve en'âmdan bir hisse ayırdılar."

Şirk koştukları (put, heykel ve şeylere de) bir pay ayırdılar. Ve "şu" dediler," Şu pay,
Allah içindir; zu'mlanca..."

Kendi bâtil âdet ve geleneklerine göre; Allâhü Teâlâ hazretlerinin bir emri olmaksızın böyle dediler.
Ve şu da şeriklerimiz için..."

Yani bize ortak olan ilâhlarımız içindir;

1- Mallarımızda,

2- Ticârette,

3- Ziraatta,

4- Hayvanlarda,

5- Ve bunlardan başka (bütün mal ve mülkümüzde şerikimiz olan) ilâhlar içindir "şerikleri"kelimesi, şirketten yani ortaklıktan gelir; "şirk"ten değil... Mefûle izafettir...⁵⁸

Putları Tercih

Rivayet olundu:

Müşrikler, ziraat, diğer mahsul ve ürünlerinden (hayvanların yavrularından) bir şeyi, Allâhü Teâlâ hazretleri için tayin ederlerdi. O şeyi hasad zamanı, misafirlere ve miskinlere sarf ederlerdi. Onlardan (ziraat ve diğer mahsullerinden) bir şeyi de kendi ilâhlarına (putlarına) tahsis ederlerdi. Onu da putlarına hizmet edenlere infak eder ve o hayvanı da putlarının yanında keserlerdi...

Sonra müşrikler, Allâhü Teâlâ hazretlerine tayin ettikleri, ekin veya hayvanın daha iyi olduğunu gördüklerinde hemen niyetlerinden dönerler ve onu ilâhları için tayin ederlerdi. Ama kendi ilâhlarına tayin ettikleri şeylerin daha iyi (ve Allâhü Teâlâ hazretlerine tayin ettikleri şeylerin de kötü) olduğunu gördüklerinde ise onu hâli üzerine bırakırlardı. (Bunu da):

Allâhü Teâlâ ganidir (zengindir, muhtaç değildir)!" sebebiyle yaparlardı...

Halbuki (ilâhlarını yani putlarını, Allâhü Teâlâ hazretlerine tercih etmeleri), ilâhlarını (putlarını, Allâhü Teâlâ hazretlerinden daha çok) sevmelerinden ve ilâhlarını (putlarını) Allâhü Teâlâ hazretlerine tercih etmelerinden ileri gelmekteydi...⁵⁹

Müşriklerin Kötü Âdetleri

Amma şerikleri için olanlar..."

Ziraat ve hayvanların nema (ve ürünlerinden) hiçbir şey olmadı. (Ne olmadı?)

"Allah tarafına geçmez oldu."

Yani miskinlere ve misafirlere verilmez oldu. Ve dediler ki: Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, dileseydi, kendi payını daha iyi, daha verimli ve daha temiz yapabilirdi!"

Allah için olan ise. Bu nemâ'dan... "O şerikleri tarafına geçer.

(Daha önce Allâhü Teâlâ hazretlerine adadıkları) kurbanları şirk koştukları şeylerin (putların) yanında kesiyor ve puthâneye bakan kişilere ücret veriyor (ve infakta bulunuyorlar)... Çünkü müşrikler, kendi ilâhlarının payları artmadığı (iyi olmadığı) zaman hemen o payı, Allâhü Teâlâ hazretleri için tayin etmiş oldukları pay ile değiştiriyorlar ve Allah'ın payını kendi ilâhlarının (putlarına) pay kılıyorlar...

Ne fena hükümet yapıyorlar!"

Müşrikler, hükmettikleri hükümlerini ne kötü hükmediyorlar. Onların (müşriklerin);

1- Ma'budlarını (tapmakta oldukları putları), Allâhü Teâlâ hazretlerine tercih etmeleri,

2- Ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine meşru kılmadığı bir şeyi yaptıkları için gerçekten kötü bir iş yapıyorlar.⁶⁰

Evlâdlarını Öldürmeleri

Yine bunun gibi.

Bu tezyîn (süslü gösterilme) gibi ki, bu şirkin onlara tezyîn gösterilmesi ve onların kurbanları, Allâhü Teâlâ

⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/172-173.

⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/173-174.

⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/174

hazretleriyle ilâhlarının (putlarının) arasında ortak yapmaları gibi;
Müşriklerden çoğuna, evlatlarını öldürmeyi de, taptıkları şerikleri, iyi bir şey gibi gösterdi;"
Onların cinlerden olan dostları veya onların putlara hizmet eden (ve ka'beye bakan) dostları, onlara iyi bir şey olarak göstermektedir.
"Öldürmek" kavi-i şerifi, 'süslü gösterdi" fiilin mefûlüdür. şerikleri" kavli-i şerifi de failidir. ⁶¹

Kızlarını Diri Diri Gömüyorlardı

Câhiliyet döneminde insanlar;

1- Fakirlik korkusu,

2- Onları evlendirmenin arlığından,

3- Veya onların esir kalmaları korkusu, Kız çocuklarını'diri, diri gömüyorlardı. ⁶²

Erkek Çocuklarını Kurban Etmeleri

Hatta câhiliyet döneminde bir adam;

Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, bana şu vasıflarda bu kadar erkek evlâd verirse; onlardan birini kesip kurban edeceğim!" diye yemin ederdi. ⁶³

(Efendimiz s.a.v. hazretlerinin dedesi,) Abdülmattalib'in oğlu

Abdullahi kesmek üzere yemin etmesi gibi. ⁶⁴

Zemzem Kuyusunu Kazılması

Rivayet olundu: satla insanın canına kasd ederse

Abdülmuttaüb rüyasında, zemzem kuyusunu kazdığını gördü. ⁶⁵ (Rüyasında) kendisine zemzem kuyusunun yeri vasfedildi. Abdülmuttalib, zemzem kuyusunu kazmak için kalkıp harekete geçti; ama o gün oğlu Hâris'ten başka bir oğlu olmadığından zemzem kuyusunu kazma işini yapamadı. Abdülmattalib;

Eğer on oğlum olur ve bunların da hepsi bulûğ çağına ererlerse; onlardan birini, Kabe'nin yanında kurban edeceğimi nezretti. ⁶⁶

Abdülmuttalib'in erkek oğullarının sayısı, ona ulaştığında nezrini (adağını) onlara (oğullarına) haber verdi.

Oğulları ona itaat ettiler.

Abdülmuttalib, oğullarının her birinin ismini bir fal okunun üzerine yazdı. (3/109)

(Fal oklarını çektiler...) Ok (Efendimiz s.a.v. hazretlerinin babası) Abdullah'a çıktı.

Abdülmuttalib, Abdullah'ı Ka'benin yanında kesmek üzere eline bir bıçak aldı. (Ka'beye geldiler...)

Kureyşliler dârü'n-Nedvelerinden kıyam ettiler. Bu işe karşı çıktılar.

Ve ona;

Yapma!" dediler, "Ta ki bu konuya bakalım (bir hâl çâresi) düşünelim!" dediler.

Sonra Abdülmuttalib'i alıp, bir "Arrâfe"nin (çok bilen) yanına götürdüler.

Arrâfe onlara;

Sahibinizin (adamınızın) karşısına on deve koyarak kur'â çekin; eğer fal okları sizin adamanıza çıkarsa; develerin sayısını onar onar yükseltin. Ta ki develere ok çıkıncaya kadar. Herhangi bir sayıda develere ok çıkarsa; Rabbiniz sizden râzî olmuş demektir. Siz de hemen o sayıda develeri kurban edin!" dedi.

Kureyşliler de öyle ettiler.

Bir fal ok'una Abdullah'ın ismini diğer tarafa da on deve koydular. Abdullah'ın ismi çıktı.

Onar onar develerin sayılarını ziyâde ettiler.

Hep Abdullah'ın ismi çıkıyordu.

⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/174-175.

⁶² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/175.

⁶³ Bağavî Tefsiri: c.2. s. 100,

⁶⁴ İslâm şeriatında insanı kesmek (yani öldürmek) büyük asla kurban olmaz. Kim hangi maksatla insanın canına ederse etsm kişi büyük bir cinayet işlemiştir. öldürülmez. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/175.

⁶⁵ Ma'lum olduğu üzere, Zemzem suyu, İbrahim (a.s)'m duası, Hazret-i Hacer annemizin teslimiyeti ve İsmail (a.s)'ın hatırı için; Allâhü Teâlâ hazretlerinin, kuvvet, kudret, rahmet ve keremiyle Mekke vadisinden çıkarmış olduğu şifalı bir suyudur. Dünyada ikinci bir zemzem suyu yoktur... Zemzem suyunun bereketiyle Mekke çölü kısa bir zamanda insanların toplandıkları ve yerleştikleri bir yer oldu.... Fakat sonradan Mekke'ye yerleşen Cürhüm kabilesinin Allah'a isyanı dolayısıyla, Yüce Allah Huzâa kabilesini onlara musallat etti. Huzâaltlar, Cürhüm kabilesini oradan çıkardı. Ka'be ve Mekke'nin idaresi Cürhüm kabilesinden Huzâa kabilesine geçti. Allah'ın emir ve yasakları orada yaşanmaz oldu; halk. İlâhî emirleri dinlemedi. O sıralarda Zemzem suyu kurudu. Yeri bile kaybolup bilinmez bir hale geldi. Zemzem'in yeri, Abdülmuttalib zamanına kadar insanlardan gizli kaldı... Uzun bir zamandan sonra Allâhü Teâlâ hazretleri, Abdülmuttalib'e rüyasında Zemzem kuyusunu, şimdiki bulunduğu yerde kazmasını işaret etti. Abdülmuttalib de, bu rüya üzerine kuyuyu kazıp Zemzem suyunu çıkarttı... Bu konuda daha geniş bilgi için "Kabe ve Mekke tarihi'ne-Fatih Yayinevi" Ve "İslam Tarihi'ne-Osmanlı Yayinevi" bakınız. Mütercim.

⁶⁶ Bağavî Tefsiri: c.2, s. 100,

Sonuçta, develerin sayısı yüz'e ulaştı.
Develer, yüz (100) olunca, fal ok'unda develer çıktı.
Tam yüz deve kurban edildi.
Etleri orada terk edildi.
O develerin etlerinden hiçbir insan ve yırtıcı hayvan men edilmedi...⁶⁷

İki Kurbanın Oğluyum Hadis-i Şerifi

Bundan dolayı, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri;
Ben iki kurbanın oğluyum!⁶⁸
Bu hadis-i şerif ile Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, babası, Abdullah ile İsmail Aleyhisselâm'ı murad ettiler.⁶⁹

Şüpheye Düşürmek için

Hem kendilerini ifna etmek için,"
İğvâ (şaşırtmak, vesvese ve onlara hoş göstermekle) onları helak etmek için...
Ve hem dinlerini berbad edip şaşırtmak için..."
Onların üzerinde oldukları ismail Aleyhisselâm'in dinini onlara karışık göstermek ve onları şaşırtmak için (bunu yaparlar...) (Bu kav şerifler/n başındaki Lâm ta W içindir. Eğer tezyin (süsü göstermek) şeytanlar tarafından olursa...
(Yok eğer süsiü göstermek işi) Ka'beye hizmet edenler (putlara bakanlar) tarafından olursa; (bu kav-i şeriflerin başındaki lâm harfi) âkibetiçin olmuş olur...
Kabe hizmetçilerinin maksadı, sadece helak etmek ve dinlerini telbîs edip karıştırmak niyetini taşıdıkları zahir olduğu içindir. Bu ise ancak şeytanların kastı ve niyetleridir.
Hesap verecekler Eğer Allah dilese idi,"
Yani eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, onların bu fiillerinin olmamasını isteseydi;
Bunu yapamazlardı."
Yani müşrikler, kendilerine süslü gösterilen (evlâdlarını) öldürme işini yapmazlardı.
"O halde bırak onları, uydurdıkları kanunlarla ne halleri varsa görsünler..."
Cümlenin başındaki fe (u) harfi fesîh 'tir.
Yani, onların yapa geldikleri şeyler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı ve meşfeti gereğince olmadığına göre, onları terk et. Onların, "Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine kız çocuklarını diri diri gömmeyi emrettiği..." (şeklindeki) Allâhü Teâlâ hazretlerine yaptıkları ifiralarla baş başa bırak!
Allâhü Teâlâ hazretleri, onlardan intikam alma kudretine sahip olmakla beraber, onları halleri üzerine terk etti. Sen de onları terk et.
Elbette onların bir mîadları ve vakitleri vardır. O vakitte onlar, hesaba çekilirler.
Orada onlar hakkında Allâhü Teâlâ hazretleri, dilediği şekilde hükmeder ve hükmünü balığ kılar...⁷⁰

Erkek ve Kadın Ayrımı

Ve dediler ki: "Şunlar..."
Kendi ilâhlarına (taptıkları putlara) kıldıkları şeylere işaretle. İlişilmez en'âm ve harstır..." Yani (ilişilmesi) haramdır, "Onu yiyemez!" Ancak bizim dilediğimiz müstesna..."
Yani putlara hizmet edenler ve erkekler yiyebilir; kadınlar değil, demek istiyorlar.
Zu'umlarınca..
Bu sözlerini kendi bâtil zanlarınca, hüccet ve delil olmaksızın söylediler...⁷¹

Hayvanları Haram Kılmaları

Ve diğer bir takım en'âmı da..."
Mahzûf mübtedâ'nın haberidir.
Cümle, şu en'âm..."kavl-i şerifin üzerine matuftur.
Onlar, hayvanlarından başka bir taifeye işaret ederek, dediler şu en am (bu hayvanlar)... - "Sırtları haram

⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/175-177.

⁶⁸ Kenzu'l-Ummâl: 35400. Keşfü'l-Hafâ: 606,

⁶⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/177.

⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/177-178.

⁷¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/178.

kılındı." Bununla; Bahire⁷²Sâibe⁷³Hâmî⁷⁴denilen hayvanları kasd etmektedirler.
Diğer bir takım en'âmî da," Bu hayvanlarda zikredilenler gibidir.
"Üzerinde Allah'ın ismini anmadan boğazlarlar..."⁷⁵

Sözlerin anlatma İnceliği

En 'ân (hayvanlar)" kelimesinin sıfatıdır.

Lakin bu kavı-i şerif, benzerleri gibi, onların hikâye edilen kelâmında vaki olmuş değildir. (Kureyşlilerin kelâmında sâdır olmamış...) Belki mevsûfu tayin etmek ve onu başka bir söz ile temyiz etmek üzere Allâhü Teâlâ hazretleri, tarafından, sevk edilmiştir.

Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavı-i şerifinde olduğu gibi

"Siz, Allah'ın Resulü Mesîh fsâ İbn Meryem'i katlettik" demeleri sebebiyle.⁷⁶

Müşriklerin İftiraları

Tefsirlerden biri üzere... Sanki denildi ki:

Putlara kesilen bu hayvanlar, keserken üzerlerine Allâhü Teâlâ hazretlerinin ismi anılmaz. Bunların üzerine putlar zikredilmektedir (ve onlar....)"

"Hep bunları Allah'a iftira ederek yaparlar.

Allâhü Teâlâ hazretlerine iftira ettiler... Yani onlar bunu yapıyorlar ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendilerine bunu emrettiğini zannediyorlar.

Allah yakında cezalarını verecek.

Farisî olarak: yani Allâhü Teâlâ hazretleri yakında onlara cezalarını verecektir.

Onlar iftira etmekte olmaları sebebiyle.

Onların iftiraları sebebiyle, demektir.

Ve bir de Şu en'âmın hayvanların karmlarındaki yavrular..

Bununla, Bahâir ve Savâib" hayvanların karmlarındaki ceninleri (yavruları) kasd etmektedirler.

Sırf erkeklerimizin; kadınlarımıza ise haram..."

Yani bu hayvanların karmlarındaki yavrular doğduğu zaman, erkeklerimize helâl; kızlarımıza haramdır, dediler kelimesinin müennes gelmesi, "O şey" kelimesinin manâsı (yani hayvanların karınlarında bulunan yavrular) üzerine mahmuldür. haramdır" kelimesinin müzekker gelmesi ise, lafzı üzerine mahmuldür.

Bu hüküm onlardan (müşriklerden) hayvanların karmlarındaki yavruların canlı doğmaları şartıyladır.⁷⁷

Ölü Doğamı Kadına

Ve eğer ölü doğarsa," Yavru ölü doğarsa, 0 vakit onlar hepsi onda..."

Hayvanların karmlarındaki ölü yavruda "Ortaklıklar" 0 zaman hepsi ondan yiyebilirler; erkekler de kadınlar da...

"Allah onlara isnadlarının cezasını yakında verecek..."

Onların helâl kılmak ve haram kılmak işinde Allâhü Teâlâ hazretlerine yalan vasfetmelerinin cezasını Allâhü Teâlâ yakında verecektir.

Muhakkak ki O hakimdir, alimdir."

Cezâ'nın vaad edilmesinin ta'lili (illet ve sebebini beyân)dır. Muhakkak ki onlardan sâdır olanlara hakîm ve alîm olan Allâhü Teâlâ hazretleri elbette hikmetinin gereği olan ceza (amelin karşılığını vermeyi) terk etmez.⁷⁸

Evlâdlarım Öldürenler

"Muhakkak ki o evlatlarını öldürenler ziyan ettiler..." Mahzûf bir kasemin cevâbıdır.

Onlar, Rabîa, Mudar ve benzerleridir; Arablardan o kızlarını esir olmaktan korumak ve fakirlik korkusundan dolayı öldürenler.⁷⁹

⁷² Bahire hakkında daha önce malumat geçti

⁷³ Sâibe hakkında daha önce malumat geçti,

⁷⁴ Hâmî hakkında daha önce malumat geçti.

⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/179-180.

⁷⁶ En-Nisâ:4/157.... Burada zikredilen; Mesîh isâ İbn Meryem'i katlettik" kavi-i şerifi, Yahudilerin sözlerinden hikâyedir. Ama Mesîh İsa ibni Meryem'in sıfatı olan; Allah'ın resulü" kavı-i şerifi de İsa Aleyhisselâm'ın sıfatı olarak Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından tayin ve beyân edildi. Yoksa Yahudiler, İsa Aleyhisselâm'ın Allah'ın peygamberi olduğunu imanları yoktu. Bu günde yok... Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/180.

⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/180-181.

⁷⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/181-182.

⁷⁹ Bağavî Tefsîrin: c. 2, s.111. Arapların hepsi, kız çocuklarını öldürüyorlardı. Mesela: Benî Kinâne kabilesi böyle yapmazdı. Kız çocuklarını

Yani onlar hem dinlerini ve hem de dünyalarını hüsrana (büyük bir zarara) uğrattılar. (3/110)
Farisî olarak: Onlar zarar ve ziyan ettiler, "demektir."⁸⁰

Hikaye (Çocuklarını öldürmek)

Haram ve memnu kılanlar;"

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet olundu -"Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin ashabının içinde ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin önünde (yanında) sürekli üzüntülü olan bir adam vardı. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ona sordu:

Sana ne oluyor? (Bu kadar) mahzun oluyorsun?" O zat; -"Ya Resûlallah (s.a.v.)! Ben câhiliyet dönemimde bir günah işledim! Müslüman olduktan sonra o günahımın af ve mağfiret kılınamayacağını düşünerek üzülüyorum! (O günahım beni mahzun ediyor, onu hatırladıkça üzülüyorum!)" dedi. Efendimiz (s.a.v.) Hazratleri, Bana günahından haber ver?" buyurdular: O kişi: -"Ben kız çocuklarını öldürenlerdendim! Bir kız çocuğum doğdu. Eşim, onu öldürmemem ve terk etmem üzere şefaatte bulundu. Ben de onun isteğini kabul ettim. Kızı ona terk ettim.

Kızım büyüdü. Gelinlik çağına ulaştı. Kadınların en güzellerinden oldu. Onu istemeye geldiler...

Hamiyet (taassub, kıskançlık ve câhiliyet damarım) kabardı.

Kalbim onu evlendirmeye tahammül etmedi.

Veya onu hiç evlendirmeden öyle evde bırakmaya da râzî olmadım.

Bir gün eşime;

Ben şu şu kabilelerde bulunan akrabalarımı ziyarete gitmek istiyorum! Kızımı da benimle beraber gönder!" dedim. Eşim, buna çok sevindi. Kızı elbise ve ziynetlerle süsledi... Benden de ona ihanet etmemem (öldürmemem) üzere bir çok misâk (yemin ve ahidler) aldı. Kızımı aldım onunla (çölde) bir kuyunun başına gittim. Kuyuya baktım. Kız, kuyuyu görünce benim, onu kuyuya atacağımı hissetti. Bana sarıldı ve ağlamaya başladı. Yalvardı, yakardı. Göz yaşları içinde;

Ey babacığım! Ey babacığım! Bana ne yapmak istiyorsun?" dedi. Ona acıdım.

Sonra kuyuya baktım hamiyet (câhiliyet ve kıskançlık) bana galip geldi.

Kızım yine sınıksı bana sarıldı.

Hüngür hüngür ağlamaya başladı ve bana;

Babacığım! Annemin emânetini zayı etme! (Anneme verdiğin sözü bozma! Ben annemden sana emânetim, annemin emânetini yitirme!")

Ben bir kuyuya bakıyorum; bir birde kıza...

Kuyuya baktıkça hamiyet damarım kabarıyor; kıza baktıkça da merhamete geliyordum.

Sonuçta şeytan bana galip geldi.

Kızımı (kendi elimle) baş aşağı kuyuya attım!

Kızım kuyunun altında hâlâ ağlıyor ve bağırıyordu:

Baba! Beni öldürdün! Baba beni öldürdün?

Orada uzun süre kaldım.

Ta ki kızımın sesi tamamen kesildi. (Öldüğüne kanaat ettikten sonra) ayrıldım.

Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, ağlamaya başladı. (Mübârek gözlerinden yaşlar aktı...) Bütün sahabeler ağladılar.

Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

"Eğer câhiliyet döneminde yaptığından dolayı, bir kişiyi cezalandırmayı emretmiş olsaydım; elbette sizin yaptıklarından dolayı seni cezalandırırdım!"⁸¹

Fakirlikten Korkan

Bil ki, kendilerine Allâhü Teâlâ hazretlerine güvenmek yolu kapandığı zaman; fakirlik (ve mâişet) korkusu o insanları, çocuklarını öldürmeye sevk etti.⁸²

Yakının Alâmeti

Bundan dolayı hakikat ehli buyurdular;

Tevekkülün yaygınlığıyla beraber, ehl-ü iyâlin çokluğu; kişinin yakîn ve hakikatının emârelerindedir..."⁸³

öldürmezlerdi.

⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/182.

⁸¹ Bahrû'l-Ulûm: c. 1, s. 517, Kurtubî Tefsîri: c. 7, s. 88, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular: Muhakkak ki İslâm mâ kablini (kendisinden önce işlenen günahları) siler." Kenzu'l-Ummâl:33664; başka bir hadis-i şerifte de; Tevbe de kendisinden önce işlenen günahları siler..." İbni Kesîr tefsîri, c.4, s. 644. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/183-186.

⁸² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/186.

⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/186.

Evlilik ve Bekârlığa Bakış

Şeyhü'l-Ekber (k.s.) el-Athar hazretleri buyurdular: -"Kim bu yola girdiğinde evli ise eşini boşamasın! Eğer bekâr ise kemâle erinceye kadar evlenmesini Kemâle erdiği zaman, o kişi bu konuda Rabbinin kendisine telkinde bulunduğu (şer! hükümler) üzerinedir..." Şeyhin sözleri bitti. ⁸⁴

Fitne Olan Mal ve Evlâd?

Kemâl ehlinin çoğu, evlâtlarının ölümünü tercih edip istediler. Zira, talibi (seyr-u suluk talebesini) Allah'tan meşgul eden, malların ve evlâdın hepsi birer fitnedir. ⁸⁵

İbrahim Edhem (k.s.) Evlâdı

İbrahim Edhem (k.s.) hazretleri, onlardandır. (Evlâdının ölümünü isteyenlerdendir...) İbrahim Edhem hazretleri (yıllar sonra) Mekke'de oğluyla bir araya geldi. Kalbinde oğluna karşı bir meyil gördü. Ve hemen şöyle dua etti: (Ya) Rabbi ya beni öldür veya bunu..." Oğlu hemen öldü. ⁸⁶

Evlâdının Ölümüne Beddua

Münâsip olan (evlâdının ölümüne beddua etmek yerine; evlâd sevgisini) tevhîd ile kalbten defetmektir. Evlâdının ölümüne beddua etmek değildir. Çünkü dua, kendi nefsinden tasarruf etmektir. Hakikatte mutasarrıf olan Allâhü Teâlâ hazretleridir. Allâhü Teâlâ hazretleri, kulunu bir işe (ve hâle) koyduğu zaman, kul, nefsinin ondan çıkarmak yoluna kaçınmamalı; belki sabretmelidir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin emrini gözetmelidir. ⁸⁷

Mücâhede Yolu

Ehl ü iyâlin çokluğuyla beraber mâl'ın azlığı ve buna sabretmek; seyr u sülük anında muteber mücâhâdelerdendir... ⁸⁸

Rızık Kapılarının Açılması duası

Hazret-i Şeyh Üftâde Efendi (k.s.) hazretleri, Aziz Mahmûd Hüdâyî hazretleri'ne hitaben buyurdular: Sen ehl-i beytinin (ailenin) şiddetli bir şekilde acıktığını ve onların helake doğru gittiğini gördüğünde; sana Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmeni ve işini ona teslim etmeni tavsiye ederim. Ve sana kalbinin bütün samimiyetiyle; dilinle değil (candan ve gönülden şöyle dua etmeni tavsiye ederim:) Allâhum! Ben senin zelil bir kulunum; onlar misâli! Onlar da senin kullarıdır! Benim işim ve onların işi sanadır, (sana havale ettim) Ben seninle senin kullarının arasına girmiyorum!" (Diye dua edildiği zaman), çok kısa bir zamanda, kolaylıkla maksat hâsıl olur. Rabbü'l-âlemin bütün hacet ve ihtiyaçlarını karşılar. ⁸⁹ (Manevi ilerlemen istediğin gibi hasıl olur.) Buyurdu: Talibin (seyr u sülük talebesinin) tevekkülü şu şekil üzere olmalıdır ki, evlâdı aklıktan vefat edecek olsa; onlara (kendisini onlar için helake götüren) bir merhamete kapılmaz. Ve şöyle der: Bu Rabbindir! Bu da onun kulu!... Ben bütün işlerimi Allâhü Teâlâ hazretlerine ısmarlayıp havale ettim. Allâhü Teâlâ hazretleri, kullarının hallerini hakkıyla görüyor!" ⁹⁰

Kafesteki Kuşun Geçimi

Sâib (r.h.) buyurdular: Kafeste olan bir hayvan için, su ve dâne (yem) düşüncesi olur Geçim endişesi neden ve nasıl olsun? ⁹¹

⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/186.

⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/186.

⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/187.

⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/187.

⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/187.

⁸⁹ Rızık kapılarının açılması için; "Rızık Kapılan" isimli çalışmamı bakınız. Mütercim.

⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/187-188.

⁹¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/188

Bağ, Bahçe Ve Bostanlar

Yüce Meali:

O ma'rûş ve gayr-i ma'rûş cennet-âsâ/çardaklı çardaksız cennet gibi bağları, o tatlan yemişleri muhtelif ziraatleri, o hurmaları, zeytinleri, narları birbirlerine hem benzer hem benzemez bir halde vücuda getiren hep Odur. Her biri mahsul verince mahsûlden yeyin. Hasadı günü hakkını da verin. Bununla beraber israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.

Enam/hayvanlar içinden gerek yük götüreni ve gerek serileni vücuda getiren de O. Allah'ın size merzûk kıldığı nimetlerden yeyin fakat Şeytan'ın adımlarına uymayın. Çünkü o sizin için açık bir düşmandır.

Sekiz eş: Koyundan iki, keçiden iki... De ki: "İki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinin müştemil olduklarını mı? Eğer sâdıksanız bana bir ilim ile haber verin,

Ve deveden iki, sığırdan iki... De ki: "İki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinin müştemil olduklarını mı? Yoksa Allah size bu tahrîmi haram kılmayı ferman buyururken şahidler miydiniz? Öyle ilimsiz, insanları saptırmak için uydurduğu yalanı Allah'a isnad edenden daha zâlim kim olabilir? Her halde Allah zâlimler guruhunu doğru yola çıkarmaz.⁹²

Tefsir-i Şerif:

"O, vücuda getiren O'dur.

Vücûda getirdi" yani Yarattı" demektir. (Meselâ:) Bir şey, zahir olduğu ve (yeryüzünden) yükseldiği zaman, "Şey, neşet bulmakla vücûda geldi" denir. (Aüâtü Teâîâ ona neşet verdi yani izhâr etti ve ona yükseltti, demektir. Cennetler" Üzümünden bağlar, bostanlar.⁹³

Ma'ruşât ve Gayr-i Ma'ruşât

Ma'rûş, kendisini sırtlayan (yüklenen) ağaç, tahta ve benzeri şeyler {çardak ve asmaların) üzerinde yükselmesidir...

Ve gayr-ı ma'rûş..."

Yeryüzü (toprak) üzerinde olduğu halde bırakılmış...

Çünkü üzüm (ağaçlan asmalarla) yükselir; bazıları da (arş ve çardak yapılmaz ve) yükselmezler Belki yerin yüzeyine (toprağın üzerine) serpilirler...

Ma'ruşât" veya kendilerine arşlar (asma ve çardaklar) yapılan üzümlerdir.

"Ve gayr-ı ma'rûş..." olanlar ise, yeryüzünde bitip olduğu yerde yayılan her türlü bitkidir. Kabak ve Karpuz gibi...

Ma'rûş ayakta durması ve tutunması için arış (asma ve çardağa) muhtaç olan ve arış üzerinde tutunup durandır. Bu da üzüm ağacıdır. Ve onun yerine geçerli olan şeylerdir.

"Ve gayr-ı ma'rûş..." olanlar ise asma, arış, çardak ve benzeri şeylere muhtaç olmayanlardır. Belki kendi bacaklarının üzerinde dururlar. Hurma, ziraat ve benzerleri gibi; ağaçlardan ve bakliyattan.⁹⁴

Ma'rûş...", veya bostanlarda ya da imâr edilen yerlerde insanların ektiği ve kendisine ehemmiyet verdiği şeylerdir.

Ve gayr-ı ma'rûş..." ise, insanlar tarafından ekilmeyen, Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından ovalarda ve dağlarda⁹⁵

Hurma ve Ziraat

O hurmaları ve ziraati..."

Allâhü Teâlâ hazretleri bu ikisini de yarattı, demektir. Bu ikisi "Cennetler (bağ, bahçe ve bostanlar)" içine dâhil oldukları halde bunların münferiden zikredilmeleri; bu ikisinin bostanlarda bulunan şeylerden daha umûmî bir menfaat ve faydaya sahip olmalarındandır...

Burada zikredilen, ziraat"tan murad, bütün hububat ve onunla ekilen ve koparılan şeylerdir.

Üst Va Tatlan ve yemişleri muhtelif..."

Mukadder hâl'dir... Yani Allâhü Teâlâ hazretleri bunlardan her birini, meyveleri değişik bir halde yarattı. Bunların meyveleri şekil ve keyfiyet bakımında yenilmekte değişikiktir.

İmam Bağavî (r.h.) buyurdular

Bunların semereleri (meyve ve mahsulâtımdan kimi; Tatlı, Ekşi, ve (kimi de); kötüdür.⁹⁶

⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/189-190.

⁹³ Bağavî Tefsiri: c.2, s. 112, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/190.

⁹⁴ Bağavî Tefsiri: c.2, s. 112,

⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/190-191.

Zeytin ve Nar

Zeytinleri ve narları..."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri bu ikisini (zeytinleri ve narları) vücuda getirip yarattı.

Birbirlerine hem benzer hem benzemez bir halde..."

Hâliyet üzerine nasbtır.

Yani ikisinin bazı fertleri, renk, şekil ve tatta birbirlerine benzemektedirler. Bazıları da benzemez. Mesela narlar gibi; renkleri bir ama, tatlan değişiktir.

"Her bir mahsûlden yeyin..."

Bunlardan her birinin meyvesinden yeyin, demektir. "Mahsul verince..."

Her ne kadar vaktini idrâk edip ve henüz tam olarak olgunlaşmazsabile,..

"Mahsul verince..." kavlı-i şerifiyle takyîd, mahsûllerin vaktini idrâk etme ve tam olgunlaşmadan da yenilmelerinin caiz olduğunu ifâde etmesidir...⁹⁷

Hasâd Vakti Hakkını Verin

"Ve hasadı günü hakkını da verin..."

Sözlerin en meşhuru, (hasadın hakkını vermekten) muradın hasat günü miskinlere tasadduk edilenler olduğu üzeredir... Yani üzüm, hurma ve benzerleri dallarından koparıldığında, vucûb (vacip olmak) yoluyla tasadduk edilmesi gerekir. (Bu âyet-i kerimede verilme) miktarı tayin edilmeksizin (beyân edildi...) Ta ki öşrün farz olmasıyla (bu kavlı-i şerifin hükmü) nesh olundu.⁹⁸

Öşür

Öşür, yağmur suyu ile sulanan mahsûl'de öşür (onda bir); kova, dolap, hayvan, âletler ve benzeri şeylerle sulanan mahsûl'de ise öşrün yarısı (yani yirmide bir)dir.⁹⁹

Tasaddukta İsrâf

Bununla beraber israf etmeyin,"

Yani tasadduk etmede İsrâf etmeyin!

Rivayet olunduğu üzere, Sabit bin Kays (r.a.) hazretleri, toplayıp, devşirdiği, beş yüz (500) hurma ağacının mahsûllerini bir günde hepsini dağıttı. Aile ve efradına hiçbir şey bırakmadı.

Haber'de şöyle geldi: (Önce) geçimini sağladığın aileden başla.¹⁰⁰

Sultanlara Hitap

Denildi ki:

Bununla beraber israf etmeyin, Hitabı, sultanlar (devlet adamları) içindir... Yani, hakkınızın üstünde bir şey almayın, demektir.

Çünkü O, israf edenleri sevmez.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, müsriflerin işinden râzî olmaz, demektir.¹⁰¹

Hayvanlar İnsanlar İçindir

⁹⁶ Bağavî Tefsiri: c.2, s. 112, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/191-192.

⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/192.

⁹⁸ Elmalılı merhum bu kavlı-i şerifin tefsirinde şöyle buyurmaktadır: Görülüyor ki burada, ürünlerin hasat günü, yani kesilip toplandıkları vakit, yerine getirilmesi gerekli olan değişmez bir hak bulunduğuna işaret edilmekte ve bunun verilmesi emredilmektedir. Ancak bu hakkın ölçüsü ve kimlere verilmesi gerektiği açıklanmayıp mutlak ve kapalı bırakılmıştır. Bunun zekat, yani öşür ve yarım öşür olduğu hakkında rivayetler varsa da, zekat âyetleri Medine'de nazil olmuş bulunduğuna göre, Mekke'de nazil olan bu âyetteki hakkın, ondan başka bir vacip sadaka olduğu ve miktarının belirlenmesinde, mükellefin israftan kaçınması kaydıyla kendi takdirine bırakılmış olduğu: bununla beraber, sadece hayirseverlik gereği verilecek nafil bir sadaka değil, bunda bir yükümlülük de bulunduğu açıklanıyor ki, yine Mekke döneminde nazil olan Zâriyât süresindeki;

"Onların mallarında dilenci ve yoksul için bir hak vardır" (Zâriyât, 51/19) âyeti, aynı şekilde Meâric süresindeki;

"Onların mallarında, isteyene ve isteyemediği için mahrum kalmışa belli bir hisse vardır" (Meâric, 70/24-25) âyeti, bunun daha genel bir açıklaması demektir ki, (dilenci) ve mahrum (yoksula, dilenemediği için mahrum kalana) verilecek bir hak olduğunu gösterir. Bununla beraber bu âyetteki hak, mutlak olduğu için, zekat emrinin yerine getirilmesiyle, bu hakkın da yerine getirilmiş olacağı, yani bu emrin, öşürü de kapsadığı açıktır. Elmalılı Tefsiri, c. 3, s. 2970, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/192-193.

⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/193.

¹⁰⁰ Sahih-i Buhârî: 1337, Sahih-i Müslim: 1716, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/193-194.

¹⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/194.

Ve en'am içinden..."

Hayvanlardan yarattı (vücûda getirdi...) Yük götüreni,¹⁰² Üzerine ağırlık (ve yük) yüklenen hayvanları, Ve serileni.¹⁰³

Kesmek için yere serilen veya, yün, post, tüy, kılından serilip, kendisinden faydalanılan, demektir.

Belki bu, masdar ile isimlendirme, kâbilindedir..

0.Allah'ın size merzûk kıldığı nimetler tebgîz içindir. den yeyin. kavl-i şerifindeki): gerek yük götüreni ve gerek serileni.."den ibarettir.

Yani, Allâhü Teâlâ hazretlerinin size vermiş olduğu rızıkların bazısını yeyin, helâlinden...

Bu kavl-i şerifte, en'âm (hayvanların) insanlar için ve insanların maslahatı (faydası ve menfaatine) yaratıldığı (gerçeği) manâsı vardır.

(Yine bu kavl-i şerifte) hususiyetle yemenin zikredilmesi, binmek, yükleme, menfaat ve bundan başka sâibe (hayvanlar) ve kardeşlerinden haram kılınanlara taarruz edilmeksizin sadece yenilmenin zikredilmesi, etinin yenilmesinin hayvanlardan büyük menfaat olduğunu, helâl ve haramın buna taalluk ettiğini beyan içindir...¹⁰⁴

Şeytana Tabi Olmayın

Fakat Şeytan'ın adımlarına uymayın...

Yani şeytanın helal ve haram işinde size hoş ve süslü gösterdiği yola girmeyin, demektir. Zira şeytan, sadece sizi ma'siyete çağırır.

Çünkü o sizin için açık bir düşmandır.

Şeytanın düşmanlığı zahirdir. Şeytan, düşmanlığını, babanız Adem Aleyhisselâm'a karşı açık olarak ortaya koydu.¹⁰⁵

Sekiz Eş

Sekiz eş.¹⁰⁶ gerek yük götüren/ ve gerek serileni.. " kavşerifinden bedeldir. (3/112)

"eş" kendisiyle beraber kendisinin cinsinden başkası olup, kendisiyle çiftleşendir... İkisinden nesiller hâsıl olur. Birbirlerine muhabbet eden (ve birbirlerini seven) iki çift, demektir. Onlara, "çiftler" denilir. "zevc yani çift" denilmez.

Bunun (minvali) üzere, ve denilir de, denilmez... Çünkü makas iki (yani çift)tir.

Kavl-i şerifte geçen, Sekiz eş'ten, murad, dört çeşit hayvandır. Çünkü, çiftleri itibariyle sekizdir...¹⁰⁷

Koyun

"Koyundan iki,"

Bu kavl-i şerif, "Sekiz eş" kavl-i şerifinden bedeldir. Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, koyundan iki çift yarattı, koç ve dişi koyunu... (koç, demektir. dişi koyun, demektir...)

koyun" bilinen bir hayvandır. üCaı» yünleri olan hayvanlara denilir.¹⁰⁸

¹⁰² HAMULE, u. 'nın fethasıya, yük götüren, ağırlık çeken yüklü demektir ki, çektiği yüke U 'nın ötresiyle "humule" denilir. Bunu, dilimizde fethalı olarak (hamule) şeklinde söyleyenler, yanlış söylerler.

¹⁰³ FERŞ, döşek demektir ki, burada kastedilen, döşek gibi yere döşenen, yatırılıp kesilen veya yünlerinden, kıllarından döşekler, yaygılar, sergiler, postekiler yapılan veya yeryüzüne serilip yayılan demektir. Yani en'âm denilen yumuşak (huylu) hayvanlardan da hamule ve ferş; yükler taşıyan ve yatırılıp kesilen şeyler yarattı.

¹⁰⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/194-195.

¹⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/195.

¹⁰⁶ ZEVC: Cinsinden bir diğeri ile beraber bulunan demektir ki, bunlardan her biri, diğeri göre zevç, yani eş, kendi kendine fert diye adlandırılır. Ve bundan dolayı zevç ikisinin değil, ikiden birinin diğeri göre isimdir. İkisine birden "zevcân, zevceyn" denilir. Şu halde zevç, tam anlamıyla bizim "çift" dediğimiz değil, "eş" yani bir çiftin her bir tekidir. Mesela "sekiz çift" dediğimiz zaman "onaltı eş" anlaşılır. "Semâniyete ezvâc" ise, âyette açıklandığı üzere ikisi koyun, ikisi keçi, ikisi deve, ikisi sığır cinsinden olmak üzere, erkek ve dişi dört çift, fakat sekiz eştir. Bu âyetlerde görülüyor ki "en'âm" (hayvanlar) denilen bu sekiz eşin hela! oluşunu ispat ve anlatmak için bu arada pek güzel bir "tahrir ve tenkih-i menât" usulü gösterilmiştir. (Birinci olarak) önce sekiz eş, diye bir sayma,

İkinci olarak koyun, keçi, deve ve sığır olmak üzere dört cins, bunların birbirlerine benzerliklerine göre ikişer ikişer gruplandırma; Üçüncü olarak, her grup ve çiftten haram sayılması muhtemel olan erkeklik, dişilik veya rahimde bulunmak üzere özelliklerini ayrıntılı bir şekilde belirleme; Dördüncü olarak, bunların hiçbirisi ile haram olmanın bir ilgisi ve temayülünün varlık veya yokluğunun karşılıklı lüzumu, devamlılığı ve yansması olmadığını açık bir şekilde göstererek, hiçbirinde yaratılış bakımından haram olma sebebinin bulunmadığını ve bundan dolayı ne erkeğinin, ne dişisinin haram olmadıklarını ispat etmiştir ki, işte usul ilminde açıklandığı üzere, bir müctehidin fikhî kıyas ile icthad edip dini hükümler tesbit etmesinin esası da böyle "tahrir ve tenkih-i menâftır. Bu ilmi metod, bu âyetlerde, böyle en güzel bir şekilde gösterildikten sonra, helal ve haram meselelerinde yalnız bu akli metodun, yani kıyasın yeterli olmayacağını ve kıyasın ilmi ve fikhî olmak için menâtnın, yani illetin, sabit bir asıla, değişmez bir kurala dayanması gerektiğini, bu sabit aslın da başka bir ölçü ile değil, ancak vahiy ile sabit olabileceğini anlatmak için fasl-ı hitab olmak üzere hemen ardından da haram olanları açıkladı... Elmalı tefsiri, c. 3, s. 2073.

¹⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/195-196.

¹⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/196-197.

Keçi

Ve keçiden iki..."

Allâhü Teâlâ hazretleri, keçiden iki tane yani bir çift yarattı. Tek'e ile dişi keçiyi hayvanlardan, sahibi olanlara denilir.¹⁰⁹

Erkek veya Dişi Hayvanın Haramlığı?

De ki:"

Ey habibim Onlara de ki: "İki erkeği mi?"

Bu zikredilen iki çeşitten iki erkeği mi? Onlar, koç ve tek'edir.. i "Haram kıldı."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, haram kıldı... Sizin Allâhü Teâlâ hazretlerinin onları haram kıldığını zannettiğiniz gibi...

Yoksa iki dişiyi mi?"

Bu iki dişi; dişi koyun ve dişi keçidir.

Yoksa iki dişinin rahimlerinin müstemil oldukları mı?"

Yani iki çeşidin (koyun ve keçilerin) dişilerinin rahimlerinin müstemil oldukları, erkek ve dişiler mi haram kılındı?¹¹⁰

Delil Getirin

"Bana bir ilim ile haber verin."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin kitabından malûm bir emri veya bu zikredilen şeylerin haramlığına delâlet eden peygamberlerin haberlerinden bir hadis-i şerifi bana haber verin...

'Eğer sizler sâdıksanız..."

Bunları, Allah subhânehû ve Teâlâ hazretlerinin haram kıldığı iddiasında sadık iseniz...¹¹¹

Deve

Ve deveden iki,"

Bu kav şerif, "Koyundan iki," kav-i şerifin üzerine atıftır.

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, deveden iki çift yarattı demektir.

Onlar; erkek deve ve yut dişi devedir.¹¹²

Sığır

Ve sığırdan iki..."

Erkek ve dişi yarattı... (Yani öküz ve inek...) De ki:"

Yine onları susturmak için de ki: İki erkeği mi?" Deve ve sığırdan...

Haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi, yoksa iki dişinin rahimlerinin müstemil olduklarını mı?" Bu iki çeşitten...

(Bu kav-i şerifin manâsı şöyledir:) Allâhü Teâlâ hazretlerinin bu dört çeşitten (koyun, keçi, sığır ve deve'den) erkek ve dişilerinden ve bu dört çeşidin dişilerinin hamlini (rahimlerindeki yavrularından) hiçbir şeyi, onlara haram kıldığı (düşüncelerini) inkâr etmektir.... Ve onları (inançlarını) reddetmektir. Çünkü onlar (müşrikler), bazen hayvanların erkeklerini haram kılıyorlardı...¹¹³

Hâm

Hâm (hayvanları) gibi... Bir erkek (damızlık) devenin sulbünden eğer on batın doğarsa, o erkek devenin etini yemeyi kendilerine haram kılıyorlardı. Onu serbest bırakıyorlardı ve onu hiçbir su ve mer'â'dan da menetmiyorlardı... Ve:

Bu hayvan artık kendi sırtını (binmekten) korudu..." derlerdi.¹¹⁴

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/197.

¹¹⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/197.

¹¹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/197-198.

¹¹² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/198.

¹¹³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/198

¹¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/199.

Vasile

Vasile (koyunlar) gibi... Çünkü: Bir koyun, eğer dişi doğurursa, o kendileri için olurdu. Eğer koyun erkek doğurursa, o erkek kuzu ilâhları için olurdu. Koyun eğer ikisini (hem erkek ve hem dişi) doğurursa, dişi olan kuzu da erkek kardeşine vasıl kılınır...¹¹⁵

Bahîre ve Sâibe

Onlar (müşrikler) bazen de dişi olanı da haram kılıyorlardı. Bahîre ve Sâibe gibi...

Zira onlarda bir dişi deve beş batın doğurur ve eğer son batını erkek olursa, o devenin kulağını dağlayıp; onu serbest bırakırlardı. O deveye artık binilmez ve onun sütü sağılmazdı.

Müşriklerden (hastalanan ve derdine şifâ arayan) bir adam;

Eğer ben şifâ bulursam; benim bu dişi devam sâibe olsun..." derdi. O devesini kendisinden faydalanmak konusunda "bahîre" gibi kıldardı.¹¹⁶

Bahîre ve Sâib'in Yavruları

Bahîre ve Sâib olan dişi develer, canlı (diri olarak) bir yavru doğurduğu zaman, o yavrunun etini erkeklere değil de; kadınlara haram kılarlardı. Eğer yavruyu ölü olarak doğurursa, o ölü doğan yavrunun etine, erkek ve kadınları ortak ederlerdi (yani helal kabul ederlerdi. Böylece kadınlar, ancak ölü olarak doğan yavrunun etinden faydalanabiliyorlardı...) Ancak bu durumda, evlâd hakkında erkek ve kızın arasını tefrik etmezlerdi...

Yoksa siz şahidler miydiniz?"

kelimesi, munkatî olup, ve Hemze manasıdır. Hemzenin manâsı ise inkâr ve tevbîh'tir. j^ kelimesinin manası, zikredilen tevbihden başka bir vecih ile tevbih vermektir.

Yani siz hâzır ve şahidler miydiniz?

Allah size bunu (tahrimî vasiyet ve) ferman buyurduğu vakit..."

Yani Allah bu tahrimî emir ve ferman buyururken, sizler hazır ve şahidler miydiniz? Sizler, benim peygamberime iman etmediğinize göre; {sizin bu tutumunuz} kesinlikle bunun misâl (ve benzeri şeylerin Allah'ın haram kıldığına inanmanız ve) öğrenmenizin yolu ancak sizin onu müşahade etme ve işitme te'viline götürmektedir.¹¹⁷

Allah'a İftira Edenler

Öyle uydurduğu yalanı

Allah'a isnad edenden daha zâlim kim olabilir?"

Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kılmadığı şeylerin haramlığını Allâhü Teâlâ hazretlerine isnat etti...

İnsanları saptırmak için. iftira fiiline taalluk etmektedir.

Müftî Sadî Çelebi (r.h.) buyurdular; zahir olan bu îâm harfinin âkibetiğin olmasıdır.

Yani kendilerini edâ etmeye zorlayan şeye ilimsiz olarak sarıldıkları halde, demektir.¹¹⁸

Zâlimlere Hidâyet Nasîp Olmaz

Her halde Allah zâlimler guruhunu doğru yola çıkarmaz."

Kim olursa, olsun... Onlar için dünya ve âhretlerinde kendilerine sâlih olan şeylere onları hidâyet buyurmaz. Zâlim kişiden hidâyet nefîy olduğuna göre, en zâlim (daha zâlim) olan kişiler hakkında zannin nedir?¹¹⁹

Haram Olan Şeyler

Yüce Meali:

De ki: "Bana vahyolunanlar içinde bu haram dediklerinizi yiyecek bir adama haram kılınmış bir şey bulmuyorum. Meğer ki şunlar olsun: Ölü yahut dökülen kan, yahut hıncır eti ki, o şüphesiz bir pistir. Yahut Allah'tan başkasının ismi anılmış sarîh bir fîsk açık bir günah ki, bunlarda da her kim muztarr ve mecbur olursa, diğer bir muztarra mecburiyete tecâvüz etmediği ve zaruret miktarını aşmadığı takdirde... Şüphe yok ki,

¹¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/199.

¹¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/199.

¹¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/199-200.

¹¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/200.

¹¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/200-201.

Rabbın gafurdur, rahimdir.

Yahudilere her tırnaklıyı haram kıldık. Bir de bunlara sığır ve en'âmdan sırtlarında olan veya bağırsakları üzerinde bulunan veya kemikle ihtilât eden/karışan kuyruk kısmından başka yağlarını dahi haram kıldık. Fakat bunu onlara bağıyleri/azgınlıkları yüzünden bir ceza yaptık. Şüphesiz biz her hususta sâdıkız.

Bunun üzerine seni yalanlamaya yeltenirlerse, de ki: "Rabbınız bitmez tükenmez bir rahmet sahibi; fakat mücrimler/günahkârlar guruhundan azabı da geri çevrilmez."¹²⁰

Tefsîr-i Şerifi:

De ki: "Bana vahyolunanlar içinde bir şey bulmuyorum..."

Yemek (yiyecek bulamıyorum)

Haram kılınmış..."

Onların (müşriklerin) haram kıldıkları (ve haram olduğuna inandıkları) yiyeceklerden haram göremiyorum;

Yiyici olan üzerine..."

Yani, yiyecek kişi, ister erkek ve isterse kadın olsun... Bu kavlı-i şerif, onların;

"Şu en'âmın hayvanların karınlarındaki yavrular sırf erkeklerimizin. Kadınlarımıza ise haram"¹²¹sözlerine reddir.

Şu kavlı-i şerif ise; Onu yiyecek..." Ziyâde takrir içindir...¹²²

Haram Olanlar...

Meğer ki olursa (müstesna)"

Şu yiyecekler haramdır:¹²³

Meyte

"Meyte," Meyte ki; besmele ile keserek değil de eceliyle ölen... Yeme! (3/113)¹²⁴

Kan

"Yahut dökülen kan..."

Akan ve dökülen demektir. Damarlardaki kan gibi. Yoksa, dalak ve ciğerler değil... Çünkü bu ikisi (dalak ve ciğer) donukturlar. Şer-i şerif bu ikisinin mubah olduğunu haber verdi.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Bize iki meyte ve iki kan helâl kılındı.¹²⁵

Amma (bu hadis-i şerifte geçen) iki meyte'den murad;

1- Balık,

2- Çekirge'dir.¹²⁶

Ve iki kan" dan murad ise;

1- Ciğer,

2- Dalaktır.¹²⁷

Etin İçinde Olan Kan

Et'e karışan (ve etin içinde) olan kan ise, eti ondan kurtarmak özür ve çok zor olduğu için, (bu kan) af olunup, mubahtır. Zira bu kan da (ciğer ve dalak kanı gibidir) akmamaktadır.¹²⁸

Domuz Eti

Yahut hınzır eti ki, o şüphesiz.

Yani domuz eti, "Bir pistir."

¹²⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/201-202.

¹²¹ El-En'âm: 6/139.

¹²² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/202.

¹²³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/202-203.

¹²⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/203.

¹²⁵ Müsned-i Ahmed: 5465,

¹²⁶ Hadisi şerifte buyuruldu: Bize iki meyte helâl kılındı. (Onlar); balık ve çekirge'dir." İbni Mace: 3209,

¹²⁷ Müsned-i Ahmed: 5465, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/203.

¹²⁸ Etin içinde olup akmayan kandan eti arındırmak mümkün olmadığı ve özür olduğu için, "Çiğ köfte"nin içine etin konulması mubahtır... Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/203-204.

Pisliktir (necasettir); çünkü domuzlar, pislikle (tikindirici şeylerle) beslenmektedirler...

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Senin tiksindirici gördüğün şey ricistir (pisliktir).

(LJti "o şüphesiz..." Kavlı-i şerifinde ki) zamirin et'e râci olması da caizdir.

(Burada, domuz eti" buyurup" haramlığı) et'e mahsus kılmasızıf halbuki sadece domuzun eti, değil; domuzun, yağı, kılı, kemiği ve domuzun her şeyi haram olmasıyla beraber (burada domuz eti" buyurması) etin onda bulunan en mühim şey olmasından dolayıdır....¹²⁹

Ette Helal Ve Haramlık

Zira muhakkak ki hayvanlardan en çok maksat (ve önem verilen şey) onların etlerinin yenilmesidir. Budan dolayı helâl ve haram olma işi, hayvanların etine izafe edilmektedir. Çünkü hayvandan kasd olunan onların yenilen etleridir. Bundan dolayı helâl ve haram olma işi, asaleten et'e izafe olunur; etin gayrisine de et'e te'bet (etin durumuna uyarak) izafe olunur....

Müftü Sa'dî Çelebi (r.a.) buyurdular:

-"Aslında zamirin müzâfa ait olmasıdır. Çünkü burada maksût olan o 'dur. Muzâfû İleyh ise onun tarifi ve tahsisi içindir..."¹³⁰

Fısk Olan Etler

Veya bir fısk/açık bir günah ki domuz eti" kavlı-i şerifinin üzerine atıftır. Allah'tan başkasının ismi anılmış..."

(Fıskı) açıklayan bir sıfattır.

Yani putların (Allah'tan gayrisinin) isimleri üzerine kesilenler, demektir. Buna fısk, diye isim verildi; çünkü (putlara kurban kesmek) ziyadesiyle fıskla meşgul olmaktır.¹³¹

Ma'zeretler

Bunlarda da) her kim muztar ve mecbur olursa,"

Bunlardan (burada zikredilen haram şeylerden) birini yemek mecburiyetinde kalan bir zaruret kendisine isabet ederse;

Tecâvüz etmediği,"

Muztar ve mecburiyetinin üzerine tecâvüz etmediği, "Ve aşmadığı (takdirde...)"Zarûret miktarını

Şüphe yok ki, Rabbin gafurdur, rahimdir."

Allâhü Teâlâ hazretleri, mağfîret ve rahmetinde mübalağa sahibidir. O kişi bundan (muztar ve mecbur kaldığı zaman; zaruret miktarını aşmadan ve haddini tecâvüz etmeden haram şeyleri yemesinden dolayı kulunu) muaheze ve muhakeme etmez.¹³²

Muhkem

Bu âyet-i kerime muhkem'dir... Çünkü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kendisine vahyedilen (Kur'ân-ı kerim)de sonuçlardan başka haram edilen bir şey görmedi...

Bu âyet-i kerime, kendisinden sonra başka şeylerin tahrîm (bir Şeyin haram kılınmasının) varid olmasına da zıt değildir...¹³³

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyye'de buyuruldu:

Meyte" (leş) kelimesiyle dünyaya işaret etmektedir.

Çünkü dünya, değişen ve tatlı bir cîfe (leş)tir.¹³⁴

Dünyanın Köpekleri

Bazıları buyurdıkları gibi:

¹²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/204.

¹³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/204.

¹³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/205.

¹³² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/205.

¹³³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/205.

¹³⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/206.

Dünya tatlı ve değişen bir leştir.
Dünyanın üzerinde köpekler toplanmışlar...
Bütün gayretleri onu parçalamaktır.
Eğer sen dünyayı terk edersen:
Dünya ehinden selâmet bulur (dünya ehinden sana zarar gelmez...)
(Yok eğer) sen (de köpekler gibi) dünyaya saldırırsan;
Dünyanın köpekleri seninle münazaa eder ve sana saldırırlar..."¹³⁵

Dünyaya Saldırımlar

Hadiste varid oldu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, Davud Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti: -"Ey Davud! Dünya, cîfe misâlidir. Üzerinde köpekler toplanır. Onu (kendilerine) çekerler. Sen onlar gibi bir köpek olmayı ister misin (ve köpek olmaktan hoşlanırsın mı)? Onlarla (köpeklerle) beraber dünyaya saldırmaya (ve kendine) çekmeyi (arzular mısın)?"¹³⁶

Hafız (k.s.) buyurdular:

Senin gibi kadri yüce himmete sahip bir kişi, Hırs il kemiğe saldırmaması; Yazıktır. Himmetinin gölgesine yazıktır ki, 0 devleti ehil olmayana bıraktın.¹³⁷

Akan kan ve Domuz?

Akan kan" ise üzerinde din kanının aktığı bütün şehvetler ve lezzetlerdir.

Domuz eti," şeytanın amelinden olan her türlü rics (mudar ve pis) şeylerdir.

Kavl-i şerifte buyurulduğu gibi:

Ey o bütün îmân edenleri İçki, kumar, putlar, kısmet çekilen zarlar; hep şeytan işi murdar bir şeydir. Onun için siz ondan kaçının ki, yakayı kurtarasınız..¹³⁸

Rics'in Hakikati?

Rics'in hakikati, tarik-ı hak'tan (hak yoldan) izdirap etmek (tereddüt etmek ve), ondan uzaklaşmaktır. Haber'de varid olduğu gibi;

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri doğduğunda; "Kisrâ'nın eyvanı (saray) titredi."¹³⁹

Yani sarsıldı, hareket etti hatta hareket sesi işitildi. Rics, seni haktan uzaklaştıran her şeydir.¹⁴⁰

Allah'tan Başkası Adına Kesmek

Yahut Allah'tan başkasının ismi anılmış sarıh bir fisk/açık bir günah..."

Hakkı istemekten çıkıp Hak Teâlâ hazretlerinden gayrisinin 'hoşnutluğunu) istemektir.

Sadî (k.s.) buyurdular:¹⁴¹

Haramlar Mahrumiyet Getirir

Bu şeylere başlamak (bunları yemek ve bu cürümleri işlemek) iaramdır. Çünkü bunlar, seni Allâhü Teâlâ hazretlerinden ve ona aklaşmaktan mahrum ederler... Ancak kişinin insanî hacetini lefedecek kadar olanı işlemesi müstesna..¹⁴²

Zaruretlar

¹³⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/206.

¹³⁶ Kenzu'l-Ummâl:621S. Keşfü'l-Hafâ: 1313, Ziyâdetü'l-Camiu's-Sağîr, imam Suyûtî Bu hadisin tamamı şöyledir:

AHâhü Teâlâ hazretleri, Davud Aleyhisselâm'a şöyle vahyetti: "Ey Davud! Dünya misâli, cîfe misâlidir. Üzerinde köpekler toplanır. Onu (kendilerine) çekerler. Sen onlar gibi bir köpek olmayı ister misin (ve köpek olmaktan hoşlanırsın mı)? Onlarla (köpeklerle) beraber dünyaya saldırmaya (ve kendine) çekmeyi (arzular mısın)? Ey Davud:

1-Güzel ve leziz yemekler,

2-Yumuşak elbiseler ve

3- İnsanlar içinde şöhret ve meşhur olmak ile âhirette cennet ebediyyen bir araya toplanmazlar." Kenzu'l-Ummâl:6215,

¹³⁷ Divân-ı Hafız-ı Şirâzîs. 218, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/206-207.

¹³⁸ El-Mâide: 5/90, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/207-208.

¹³⁹ Lisânü'l-Arab; 9

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/208.

¹⁴¹ Bostan-ı Sa'dî, s. 113, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/208.

¹⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/208.

Zira;
Zaruretler, mahzûrati, mubah kılarlar.¹⁴³

Ma'd Bin Adnan'ın Huyu

Bazıları, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin;
Ma'd (bin Adnan)¹⁴⁴ olun ve kaba giyinin.¹⁴⁵ Hadis-i şerifinin tefsirinde buyurdular:
Yani Ma'd bin Adnan'a tabi olun. Elbiselerden sert ve kaba olanı giyinin ve yalın ayak yürüyün. Bu mütevâzî olmaya teşviktir. Refah ve nimette ifrattan nehîdir.
Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular gibi:
'Seni sakındırırım! Nimetlenmekten! Zira muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdet etmek, nimetlere kavuşmakla değildir.¹⁴⁶
Ne güzel buyurmuşlar:
Nâz ve nimet ile gönül olmaz.
Zira gönül, işte olursa, onun mahsûl kaldırması müşkil (ve çok zor) olur..."(3/114)¹⁴⁷

Sebeplerden Tecrit

Akıllı kişiye düşen vazife, dünya konusunda insanların en zahidi olmaktır. Sebeplerden tecerrüd edip (soyulmaktır) peygamberler ve kâmil evliya gibi...¹⁴⁸

Hikaye (Dünyayı terk)

Onların (tasavvuf ehlinin kâmillerinin) bazılarından rivayet olundu. Ben bir fakîr (sofu) bir kişiyi gördüm. Çölde bir kuyunun başına geldi. Su tulumunu kuyuya saldı. İpi koptu. Tulum koyunun içine düştü. Uzun bir zaman öyle orada kaldı. Ve şöyle dedi:
(Ya Rabbi!) Senin izzetine yemin olsun ki, (su) tulumumu almadan buradan ayrılmam! Ya da buradan ayrılmam için bana izin verirsin!" dedi.
(Bu hadiseyi rivayet zât buyurdu:)
Sonra susamış bir Ceylân gördüm. Ceylân, kuyunun başına geldi. Ceylân kuyunun suyuna baktı. Kuyu kaynamaya başladı. (Çok kısa bir süre içinde) kuyunun üzerinde sular taşıtı. Bir baktım ki, o fakirin su tulumu kuyunun ağzının üzerindeydi. Adam su tulumunu aldı. Ve ağlamaya başladı. Şöyle dedi:
-"Ya Rabbi! Senin katında benim bir Ceylân kadar bile yerim yokmuş?" O anda gizliden şöyle bir ses geldi:
-"Ey miskin! Sen kuyunun başına su tulumu ve ip ile geldin! Ceylân ise bize tevekkül ettiği için bütün sebeplerden tecrip edip (her şeyden arınarak) kuyunun başına geldi!"
Bu hikâyede, Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayrisinden tamamen kesilmeye delâlet eden (hikmetler ve manâlar) var.¹⁴⁹

Yahudilere Haram Edilenler

Yahudiler üzerine..."
Hâsseten Yahudîlerin üzerine... Yoksa Yahudilerden başka evvelki ve sonrakilerin üzerine değil...
Her tırnaklıyı haram kıldık. Parmakları olan bütün hayvanlar... İster bu hayvan, parmaklarının arası ayrı olsun yırtıcı hayvan çeşitleri, köpekler ve kedigiller gibi... Veya ister parmaklarının arası açık olmasın; deve, deve kuşu, ördek, kazlar gibi. Tırnaklı hayvanların bazıları daha önce Yahudilere helâl idi... Yahudiler zulmettiklerinden tahrîm (tırnaklı hayvanların haram olması) umumîleşti. (Böylece bütün tırnaklılar, Yahudilere haram kılındı...)¹⁵⁰

Sığır ve Koyunun İç Yağlan

¹⁴³ Mecelle, madde: 20, Bu bir kaideyi külliye'dir. Bu maddeden sonra gelen 21. madde de şöyledir:
Zaruretlerden dolayı mubah olanlar, kendi miktarlarmca takdir olunurlar." İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/209.

¹⁴⁴ Ma'd bin Adnan hakkında Kenzu'l-Ummâl şöyle buyurmaktadır:

Ma'd, Arabın babasıdır. O Ma'd bin Adnan'dır. Bir kişinin Ma'dlaşması, onun ahlakı ile ahlaklanmasıdır. Veya ona nispet edilmesidir. Veya onların hayatı üzerine (ve yaşantısı) üzerine sabredin, demektir. Kenzu'l-Ummâl: 44187,

¹⁴⁵ Kenzu'l-Ummâl: 44187. Keşfü'l-Hafâ: 1018,

¹⁴⁶ Müsned-i Ahmed:Z1089,

¹⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/209-210.

¹⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/210.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/210.

¹⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/210-211.

de bunlara sığır ve koyundan..."

Bu kavî-i şerîf, "Onların üzerine (ikisinin) yağlarını dahi haram kıldık..." kavî-i şerîfine taalluk etmektedir. Çünkü o helâl olmak üzere bâkî'dir.

(Bu yağlar:)

1-Don yağı

2-Böbrek yağlarıdır...

Ancak sırtlarında olanlar müstesna..."

Bu kavî-i şerîf, İç yağı" kelimesinden istisnâ'dır. Yani o iki hayvan cinsinin sırtlarında ve yanlarında bulunan iki omuz yağı iki arka kuyruk sokumuna kadar olan yerlerde bulunan içten ve dışta olan yağlar hariç...

Veya bağırsakları üzerinde bulunan..."

Bu kavî-i şerîf, kişinin sırttan" kavî-i şerîfinin üzerine atıftır.

Yani bağırsakların üzerinde bulunan ve bağırsakların şâmil olduğu yağlar müstesna, demektir.

kelimesi, kelimesinin cemiidir. "Sihâh¹⁵¹ ta olduğu gibi."Bağırsak" kelimesi de, o da deve, koyun ve keçi gibi hayvanların kışıklarının içinde bulunduğu bağırsaklar, demektir.

Veya kemikle ihtilât eden/karışanlar..."

Kuyruk sokumunun kemiğine karışan yağlar. Yağın kemiğe karışması ise, kuyruk sokumuna bitişik olmasıdır. Kuyruk sokumu, kendisine "acbu'z-zeneb" denilen kemiktir. Yani kemiğe bitişti ve aslı oldu, demektir.¹⁵²

İnsanın İlk Yarattılan Parçası

Denildi ki, kuyruk sokumu (insandan) ilk yaratılan ve en son çürüyendir...¹⁵³

Azınlıklar Ceza Getirdi

Bu, Onlara bir ceza yaptık..." Yahudilere. Bağıyleri/azınlıkları yüzünden..."

Onların (Yahudilerin) zulümleri sebebiyle bu cezayı onlara verdik...¹⁵⁴

Yahudilerin Zulümleri

Bu zulüm;

1- Onların haksız yere peygamberleri öldürmesidir.¹⁵⁵

2- Faiz yemeleridir.

3- Bâtil yere insanların mallarını yemeleridir.¹⁵⁶

Yahudilerin Günahları

Yahudiler, herhangi bir günah işlediklerinde, ma'siyetlerinin hemen akabinde helâl olan şeylerden biri kendilerine haram kılınma cezasına çarptılar.

Yahudiler, bunu inkâr ettiler. Ve geçmiş ümmetlere haram hiçbir şeyin indirilmediğini iddia ettiler. Yahudilerin bu görüşleri reddedildi. Ve şu kavî-i şerîf ile te'kîd olundu (Yahudilere işledikleri mâsîyetleri sebebiyle helâl şeylerin haram olma cezası verildiği pekiştirildi:)

"Şüphesiz biz her hususta sâdikız." Bütün şeyleri haber vermede sâdik ve doğruyuz.

Hiç şüphesiz, bu zikredilen tahrîm haberleri de sâdik haberlerdir. Ve onların (Yahudilerin) azınlık haberleri de doğrudur....

Bunun üzerine seni yalanlamaya yeltenirlerse,"

Eğer Yahudî ve müşrikler, helâl ve haram hükümlerinin açıklanmasında seni yalanlanmaya yeltenirlerse;

De ki: "Rabbınız bitmez tükenmez bir rahmet sahibi;"

¹⁵¹ Sihâh. Arabî luğat kitabıdır.

¹⁵² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/211-212.

¹⁵³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/212.

¹⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/212.

¹⁵⁵ Yahudilerin öldürdükleri peygamber, sâlih kişi, evliya ve âlimler hakkında geniş bilgi için "Yahudî Mezâlîmi" isimli çalışmama bakınız. Mütercim.

¹⁵⁶ Yahudilerin âlimlerinin insanların mallarını bâtil yere almalarının bir çok yolları vardı.

1-Yahudî âlimler, zengin oldukları halde insanların zekatlarını kendi nefisleri için alıyorlardı. Halbuki dinen zengin olan bir kişi, bir başkasının zekatını aldığı zaman, bâtil yere mal almıştır. Zira hem kendisini haram para aldığı gibi, karşısındaki Müslüman'ın da zekatını vermesine mani olmuştur. İki yönden günahkârdır.

2- Yahudî âlimler, zenginlerin mallarına tama ederek, onların hoşlarına gidecek fetvalar veriyorlardı.

3- Yahudî âlimler, halkın arasında itibârları düşmesin ve halk kendilerine hep bağlı kalsın, mal ve para kazansınlar diye; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini inkâr ettiler. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin Tevrâtta bulunan vasıflarını halktan gizlediler ve tahrif ettiler.

4- Hulasa.Yahudî âlimler maddî çıkarları için halkı saptırdılar. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/212.

Sizin tekdüzberinize karşı hemen size ceza vermekte acele etmez. Bununla mağrur olup şımarmaym! Zira bu mühlettir; ama asla ihmâl değildir...

"O'nun azabı geri çevrilmez."

Mücrimler/günahkârlar güruhundan..." İndiği zaman....¹⁵⁷

Zorlama (Cebr) Yoktur

Yüce Meali:

Müşrik olanlar diyecekler ki:

Allah dileseydi ne biz müşrik olurduk, ne atalarımız, ne de bir şey haram kılabilirdik". Bunlardan evvelkiler de böyle yalanlamışlardı; nihayet azabımızı tattılar. De ki: "Hiç ilim denecek bir şeyiniz var mı ki, bize çıkarasınız?" Siz sırf bir zan ardından gidiyorsunuz ve Sİ2 ancak atıyorsunuz.

De ki: "İşte, hüccet-i bâliğa kesin delil ancak Allah'ın... Evet, O dileseydi, sizi hep birden hidâyete erdirirdi.

De ki: "Haydin Allah bunu haram etti diye şehâdet edecek şanidlerinizi getirin." Eğer gelir, şehâdet ederlerse, sen onlarla beraber şehâdet etme. Âyetlerimizi tekdüz edenlerin, O âhirefe inanmayanların hevâlanna/yersiz arzularına tâbi olma. Nasıl olursun ki, bunlar rablarına başkasını denk tutuyorlar.¹⁵⁸

Tefsîr-i Şerifi:

Müşriklerin İddiaları

Müşrik olanlar diyecekler ki: "Allah dileseydi..." Bizim müşrik olmamamızı dileseydi; Biz müşrik olmazdık..

Bizler,

Babalarımız da (atalarımızda) olmazdı; ve biz hiçbir şeyi haram kılmazdık..

Müşrikler, bununla yaptıkları (küfür, şirk ve uydurdukları helâl ve haramın) hak olduğunu ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin katında râzî olunan bir (şey olduğunu söylemeyi) murad ettiler...

Böyle.

Yani böyle tekdüz etmişti... Bu da onların,

Biz, ancak bizler şirk koştuk ve (bazı şeyleri) kendimize haram ettik; (bunun sebebi) bunlar, Allâhü Teâlâ hazretleri katında meşru ve râzî olunan şeyler oldukları içindir... (Ey Muhammed Mustafa) sen, yalancısın; Allâhü Teâlâ hazretleri, şirkten hiçbir şey indirmede ve sizin kıldıklarınızdan hiçbir şeyi haram kılmadı," sözünde yalancısın... (diyerek) böylece tekdüz ettiler...

Bunlardan evvelkiler de yalanladılar..."

Onlardan önceki peygamberler de yalanlandılar...¹⁵⁹

Tekdüz Ehline Azab Var

Nihayet tattılar."

Tekdüzberinin uzatılmasının sonunda, Azabımızı,"

Onların tekdüzberleri sebebiyle üzerlerine indirdiğimiz azab. De ki: "Hiç var mı ki," (Harf-i cerri zâiclidir...) "İlim..."

Sizin inancınız üzerine kendisiyle getirilmesi sahih olacak malûm bir iş var mı? (Eğer varsa)

Onu bize çıkarasınız?" Siz sırf bir zan ardından gidiyor sunuz...

Yani sizin üzerinde olduğunuz, şirk ve tahrim (baz, helâl şeyleri kendi kendinize haram kılmanız) ancak bâtil bir kî (kesinliğin) gayri bir şeydir...

Ve siz ancak atıyorsunuz.

Allâhü Teâlâ hazretleri üzerine yalan söylüyorsunuz.¹⁶⁰

Hüccet-i Bâhğa

De ki: İşte, hüccet-i bâliğa/kesin delil ancak Allah'ın..."

Fe fuj harfimahzûşartın cevâbidir.

Yani gerçekten zahir oldu ki sizin için asUl hüccet ktur Hüccet-i bâhğa (kesin delil) ancak Allâhü Teâlâ hazretlerininindir Yani açık olan beyineler; o deliller ki, metanet ve sebâtın sonucuna'balığ oldular. Veya kendisiyle sahibi, davasının sıhhatine hâlin oldu

Ondan (yani hüccet-i bâliğa/kesin delil'den) murad

¹⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/213.

¹⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/214.

¹⁵⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/215.

¹⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/215-216.

- 1- Kitab,
- 2- Sünnet,
- 3- Beyân'dır...¹⁶¹

Hidâyet

O dileseydi," Hepinizin hidâyetini dilesevdi. Elbette sizi hep birden hidâyete erdirirdi."
Hidâyete tevfiğ (başarı) vermek ve hidâyet üzerine sevk etmekle (size hidâyeti nasip ederdi)...
Eğer Allâhü Teâlâ hazretleri, bir kavmin hidâyetini dilerse, onların kendi arzu ve ihtiyarlarını (irâde-i cüziyyelerini) hak yola girmeye sarf eder...
Başkalarının da eğer dalâletini dilerse, elbette onların da himmet (ve isteklerini) bunun tersine sarf eder...
(Resulüm) De ki: "Haydin getirin. kelimesi, ism-i fiildir. (Yani esmâ-i ef âldır.) hazırlayın, hazır bulundurun, manasınadır...
Allah bunu haram etti diye şehâdet edecek şahidlerinizi. şahidlerinizi..."
"O kimseler ki,"
"Şehâdet edecekler..."
Allah (gerçekten) haram etti Bunu,"
Bunlar, (şâhidler) onların sözleri ve mezheplerini (kabul edip) destekleyip, yardım ettikleri önderleridir. Yoksa onların davalarının sıhhat ve doğruluğuna şehâdet eden (kim olursa olsun kabilinden) herhangi bir kişi değildir...
Bundan dolayı, şâhidleriniz. kavli-şerifinde) şâhidler, onlara izafe edildi.
Hüccetin, onları ilzam etmesi (ve onların desteksiz olduklarını ispat etmek) için, onu getirmeleri ve huzurda buldurmalarına emir olundular. Onların getirmekten kesilmeleriyle dalâlette oldukları zahir olur... Yoksa onları taklîd edenler gibi, onlara bağlanmak (ve sözlerini kabul etmek) için değildir...
Eğer gelir, şehâdet ederlerse,"
Ailâhü Teâlâ hazretleri bunu haram kıldı diye şahidlik etmeleri ve getirmelerinden sonra;
"Sen onlarla beraber şehâdet etme."
Yani onları asla tasdik etme, zira onların o şahidlikleri sadece yalandır ve onlara onun fesadını beyân et...¹⁶²

Hevâ Ehline Tabi Olma

"Âyetlerimizi tekzîb edenlerin, O âhiret'e inanmayanların hevâlarına/yersiz arzularına tâbi olma. tâbi olma. tekzîb edenlerin hevâlarına/yersiz arzularına O inanmayanların Pufa tapanlar gibi...
İkinci mevsûi, feMi o kimseler ki kelimesi) birinci mevsûl Çizerine; mevsûfün edinmesiye beraber sıfatın sıfat üzerine atfî yoluyla atıftır. Zira, Âllâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini tekzîb edenler, âhiret'e inanmaz; bunun aksi de olur. (Yani âhiret'e inanmayan kişi, Ailâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini tasdik etmezler...)¹⁶³

Allah'a Şirk Koşanlara Uyuma

"Nasıl olursun ki, bunlar rablarına başkasını denk tutuyorlar."
Yani ona (Ailâhü Teâlâ hazretlerine denk tutuyorlar.
Bu kavli-şerif, o "inanmıyorlar," kavli-şerifinin üzerine atıftır.
Manâsı: Ailâhü Teâlâ hazretlerinin âyetlerini yalanlayanlar ile âhireti inkâr edenlerin arasını ve Allah subhânehû ve Teâlâ hazretlerine şirk koşanların arasını toplayanların hevâ-ü heveslerine tabi olma!...
Lakin nehyin medarı zikredilen değildir; belki, bunları toplay, ve bunların hepsiyle vasıflanan kişilerdir...¹⁶⁴

Din Vahye Dayanır

Bil ki: Ailâhü Teâlâ hazretleri, temiz ve güzel (nimetleri) helâl kıldı. Câhiliyet ehlinin kendi kendilerine haram kıldıkları şeyleri reddetti... Çünkü din (ilâhî) vahye dayanır; hevâ-ü heveslere değil Ailâhü Teâlâ hazretleri, habisleri (pis ve murdar şeyleri) haram kıldı; şarap, meyte (leş eti), kan, hınzır (domuz) ve bunlardan gayri başka habîs şeyleri de haram kıldı...¹⁶⁵

Haram

Yani yemek ve satışlarını haram kıldı, demektir... Zira muhakkak ki yenilmesi haram olan şeyin satılması da

¹⁶¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/216.

¹⁶² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/216-218.

¹⁶³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/218.

¹⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/218-219.

¹⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/219.

haramdır. Parasının yenilmesi de haramdır. Menfaati ve faydalanılması bunun (yeme ve satmanın) dışında olanlar, (bu hükmün) hilâfinadır. Meselâ meyte (İslâmî usûl ile kesilmeyen veya kendiliğinden ölen hayvanların) iç yağlan gibi... Zira bunlarla;

1- Gemiler, sıvanır (ve yağlanır),

2- Onunla deriler yağlanır,

3- İnsanlar, onunla sabahlanırlar (çıralarında yakıt olarak kullanırlar...)

Bu tür kullanmalar, haram değildir...¹⁶⁶

Haramların Bazı Sebepleri

Allâhü Teâlâ hazretlerinin haram kıldığı şeyler;

1- Ya belâ, veya

2- Ceza olarak haram kılınmıştır.

Yahudilerin ceza olarak kendi nefislerine (bazı şeyleri) haram kılmaları gibi,

3- Ya rahmet, minnet ve,

4- İyilik olarak haram kılınmıştır....

Allâhü Teâlâ hazretleri, o haram kılınan şeyde nefsânî (bedenî) ^ runânî zararlar olduğunu bildiği için (o şeyi kullarına haram)¹⁶⁷

Haramlar

Nefsânî, olur ki, (fizyolojik yani canına ve sağlığına) zararlı olması, zehir ve benzerleri gibi...

Ruhanî (psikolojik yani ahlakî) zararlar ise,

1- Yırtıcı hayvanların,

2- Eziyet veren hayvanların

3- Ve benzerlerinin etlerini yemek,

Zira bu hayvanların ahlak ve huyları, {bunların etlerini yiyen kişilere) geçer... Böylece kişinin ruhanî ahlaki (tamamen) değişir.¹⁶⁸

Süt Huyu Değiştirir

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, buyurdıkları gibi;

Süt, tabiatı (huy ve ahlakı) değiştirir.¹⁶⁹

Hikaye (Süt ahlaka tesir eder)

Ve bundan dolayıdır ki, Şeyh Ebû Muhammed el-Cüveynî (r.h.) hazretleri, evine girdiğinde oğlu, İmam Ebe'l-Muâlâ'nın annesinden başka bir kadının memelerinden süt emmekte olduğunu gördü. Sonra oğlunu baş aşağı tuttu ve karnını mesnetti ve parmağını çocuğun ağzına koydu... O süt çocuğun midesinden çıkıncaya kadar bunu yapmaya devam etti. Ve şöyle buyurdu:

Annesinden başkasının sütünü emmekle tabiatının (huy ve ahlakının) bozulması; benim için ölmesinden daha kötüdür!"

Sonra imam (r.h.) hazretleri, büyüdüğünde, münazaralarda, kendisine bir tutukluk geldi. Ve derdi:

Bu, o sütün artiklandandır!"

Bundan anlaşıldı ki, "Kim bir kadından süt emerse; hayır ve şer (iyi ve kötü olarak onların) ahlakları kendisine galip olur..."¹⁷⁰

Etlerin Tabiata Tesiri

Hayvanların etleri de böyledir. Etlerin (insanların huy, ahlak ve tabiatlarının değişmesinde) büyük bir tesiri vardır.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Size sığırın, sütünü ve onun yağını tavsiye ederim. Sığırın etinden (fazla yemekten) sakının! Zira sığırın süt ve yağında deva ve şifâ vardır. Eti ise (fazla yenildiğinde) hastalık vardır.¹⁷¹

¹⁶⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/219.

¹⁶⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/219.

¹⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/220.

¹⁶⁹ Kenzu'l-Ummâl: 15653,

¹⁷⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/220.

¹⁷¹ Kenzu'l-Ummâl: 27218, Keşfü'l-Hafâ: 1773, de şöyle bir hadis-i şerif vardır:

Muhakkak ki Allâhü Teâlâ azze ve celle hazretleri, hiçbir hastalık indirmedir; mutlaka karşılığında ona bir şifâ indirdi. Bundan dolayı size sığırın sütünü tavsiye ederim. Zira sığır her türlü ağaç (yeşillik ve ottan) otlar. (Her birinden ayrı ayrı şifa alır...)" Müsned-i Ahmed: 18077

Ve gerçekten Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin hanımlarından dolayı sığır kurban ettiği sahihtir.¹⁷²

Sığırın Et ve Sütü

Halîmî (r.h.)¹⁷³ buyurdular:

Bu, Hicaz (bölgesinin) kuruluşundandır. Sığırın etinin kuruluşu ve sütünün ve yağının rutubetidir. Sanki Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bunun ona mahsus olduğunu gördü.¹⁷⁴

Bu te'vîl (gerçekten) güzeldir!!!

Yoksa Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, hastalık ile Allahu Teâlâ hazretlerine yaklaşmaz.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, sığır hakkında böyle buyurması, (sütünün şifâ, etinin hastalık olduğunu ifade etmesi sadece ve sadece) bu kuruluktan dolayıdır...

Başka bir cevap da şöyledir: Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, sığır kestiler ki, sığır kesmenin caiz olduğunu beyân etmek içindir. Veya başkasının kolay olmadığını beyan içindir.

"Mekâsîdül-Hasene" isimli kitap da da böyledir.¹⁷⁵

Sığırın Yağı

Sığırın yağının birçok faydalan vardır.

Kişi, aç karnına beş dirhem sığır yağını içse, deliliğe çok faydalıdır. Deliliği defeder.¹⁷⁶ (3/116)¹⁷⁷

¹⁷² Sahih-i Buhârî: 5133. Sahih-i Müslim: 2114, ndimiz (s-a-v-) hazretleri, hanımları için sığır kurban etti." İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/221.

¹⁷³ Bâyezîd-i Vefî ve Yavuz Sultan Selim devri Osmanlı âlimlerinden ve vefî. İsmi, Abdülhalîm bin Ali'dir. Kastamonulu olup, doğum târihi biinmemektedir. Zamanın âlimlerinden ayrıca Molla Alâeddîn-i Arabî'nin hizmetlerinde bulunup, naklî ve manevî ilimleri ondan tahsil etti. Molla Alâeddîn-i Arabî vefat ettikten sonra, Arab diyarına gidip, orada çeşitli ilimleri öğrendikten sonra, hac ibâdetini yerine getirip İran'a gitti. O beldenin âlimleriyle de ilmî sohbetlerde bulundu. Süfiyyenin ileri gelenlerinden Şeyh Mahdûmî'nin hizmet ve sohbetinde bulunup, ondan feyz aldı. Daha sonra asıl memleketi olan Kastamonu'ya döndü. Yavuz Sultan Selim Han pâdişâh olmadan önce, Trabzon'da vali iken Halîmî Çelebi'yi kendine hoca edininip, talebe oldu ve ondan feyz aldı. Gece-gündüz onun huzurundan ayrılmazdı ve devamlı sohbetinde bulunurdu. Abdülhalîm Efendiye pek çok iltifat ve ihşanlarda bulundu. Allahu teâlânın inayet ve ihşânıyla Osmanlı tahtına geçip pâdişâh olunca, onu yine yanından ayırmadı. Devamlı birlikte olmak ister ve kendisiyle ilmî sohbetlerde bulunurdu. Halîmî Çelebi, Yavuz Sultan Selim Han ile birlikte Mısır Seferine katıldı. Nakledilir ki: Yavuz Sultan Selim Han zamanında. Molla Şemseddîn diye bir saray hocası vardı. Teheccüd namazını kılan, iyi huylu bir zâttı. Yazması çok süratliydi ki, on günde bir mushaf-ı şerifi yazıp bitirirdi. Yavuz Sultan Selim Han, Mısır feth olunca, hocası, Halîmî Efendiye buyurdu ki: Şemseddîn bize Tarih-i Vassâf yazsın." Halîmî Çelebi, pâdişâhın emrini Şemseddîn Efendiye bildirdikten sonra. Şemseddîn Efendi yirmi beş gün mühlet alıp, Halîmî Çelebi'nin evinde yazmaya başladı. Ancak Halîmî Çelebi'yi ziyarete gelenlerden bâzıları Molla Şemseddîn'le tanış olduklarından onun hüccesine de uğrarlar ve çalışmasına mâni olurlardı. Bunun için odasının kapısını kilitleyip ve üstten kapının sürgüsünü çekip hızla yazmayı sürdürdüğü sırada aniden yanında bir kimseyi oturur haide gördü. Korkup heyecanlandı. Bunun üzerine o kimse yaklaşmış, dizine yapıştı ve; Korkma, biz de senin gibi insanız. Seni ziyaret için geldik." dedi. Molla Şemseddîn, kapıların kilitli ve pencerelerin demirli olduğunu görüp, bu kimsenin ricâl-i gaipten olduğunu anladı. Yazmayı bırakıp, sohbe başladı. İlk önce şöyle sordu: Arap diyarının tamâmı fethedilip Osmanlı topraklarına katılacak mı? Yoksa dönüştürdükten sonra tekrar başka milletlerin eline mi geçecek?" O zât dedi ki: Yavuz Sultan Selim Hân bu vazife ile vazifelendirildi. Mübarek beldelerin, Mekke ve Medine'nin hizmeti ona ve nesline verildi. Şimdi islâm pâdişâhları arasında makbul olan Âl-i Osman'dır. Selim Hân dahî evliyanın dışında değildir." dedi. Molla Şemseddîn dedi Sultan Selim'in saltanat süresi uzun sürer mi?" O kimse; Üç yıl vakti vardır." dedi. Molla Şemseddîn tekrar sordu: Konağında oturduğum Halîmî Efendinin sonu nicedir? Yâni ne zaman vefat eder?" O zât dedi ki: Şam'ı öteye geçemez, orada kalır. Şemseddîn Efendi dedi ki: Ya benim ölümüm ne zaman olur?" O zât; "Kişiyi kendi ölüm zamanını bilmek âdetullah ters düşer. Hiçbir nefes nerede öleceğini bilemez." dedi. Şemseddîn Efendi; Ricâl-ül-Gayb, Allahu teâlânın bildirmesiyle bilebilirler. Lutf edip de beni uyarınız."

dedi. Bunun üzerine; Allahu teâlâ bilir, ama sen dahi Halîmî Çelebi ile aynı günde vefat edip, sizinle birlikte

bir cenaze daha zuhur eder. Yavuz Sultan Selim Hân, üçünüzün de cenaze namazında hazır bulunur." dedi. Koyunundan bir arâkiyye (tıftıktan ince başlık) çıkarıp, Şemseddîn Efendiye;

Bu, Selim Hana hediyemizdir. Ona iletin." buyurdu. Bir daha çıkarıp:

Bunu da Halîmî Çelebi'ye veresin" dedi. Bunun üzerine Şemseddîn Efendi;

Bana bir hâtranız olmaz mı." dedi.

Sana bir şey hazırlamadım. Eğer kötü demezen, basımdaki arâkiyyeyi vereyim." dedi. Şemseddîn Efendinin istek göstermesi üzerine başındaki arâkiyyeyi ona verip; "Kitabını yaz bakayım, nice hızlı yazarsın göreyim." dedi. Şemseddîn Efendi yazmaya başladı. Gaybden gelen o zât hemen gözden kayboldu. Bu durumları Hasan Çan'a anlatıp, arâkiyyeyi Selim Hana ulaştırması için verdi. Hasan Çan da arâkiyyeyi vermek üzere Selim Hanın huzuruna vardı. Olanları anlatıp, arâkiyyeyi Selim Hana verdi. Selim Han arâkiyyeyi alıp, kokladı ve yüzüne saygı ile sürdü. Pâdişâh Mısır'dan Şam'a doğru yola çıkınca, Halîmî Efendi hastalandı. Hekimlerin ilaçları fayda etmedi. Yavuz Sultan Selim Han onu zaman zaman ziyaret edip kalbini hoş tutmaya çalıştı. Üçüncü günde,

Halîmî Çelebi vefat etti. Aynı gün. Molla Şemseddîn ve Pâdişâhın sarayından bir hoca da vefat etti. Üçünün de cenaze namazı aynı yerde kılınp, Yavuz Sultan Selim Han hazır bulundu. Yavuz Sultan Selim Hân Anadolu topraklarına ayak basınca, sık sık hocasını hatırlar:

Mevlanâ Abdülhalîm ile sefere çıktık, şimdi ise, sâdece onun hâtralarıyla dönüyoruz." diyerek, saygı ve sevgisini dile getirdi. Molla Abdülhalîm Efendi; ilim ve irfanı yüksek, ilmiyle âmil, fazilet sahibi bir zâttı. Dini ve dünyevî faziletlerde yüksek derece sahibi, cömert, vefakâr, kerem ehli ve halim yumuşak huyluydu. Az konuşur, çok dinlerdi. Kusur aramaz, iyiyi ve doğruyu görmeye çalışırdı. Kimseyi arkasından çekiştirmez, herkesi bir takım meziyetleriyle değerlendirirdi. Fakir ve kimsesizlere çok yardım ederdi. Bu sebeple, onun adı her tarafta duyulmuştu. 1516 (H.922) senesinde. Yavuz Sultan Selim Han ile birlikte gittiği Mısır Seferi dönüşünde, Şam'da vefat etti. Orada, Muhyiddîn-i Arabî hazretlerinin türbesine defnedildi. Kaynak: Türkiye Gazetesi. 201 Evliyalar Ansiklopedisi,

¹⁷⁴ Makâsîdül-Hasene, s. 331, hadis no; 711,

¹⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/221-223.

Tıp İlmî

Fakîh Ebüi-Leys (r.h.) buyurdular:

Kişiyeye bedenine zarar veren şeylerden kendisini koruyacak miktarda tıp ilmini öğrenmesi müstahaptır. Çünkü; İlim ikidir;

- 1- Beden ilmi, sonra,
- 2- Din ilmî.¹⁷⁸

Haram ile Tedâvî

Âlimlerin çoğu, zaruret anında haram ile tedaviyi caiz gördüler. Lokma boğazda düğümlendiği zaman (yutulmasına yardımcı olacak su bulunmadığında) içkiyle yutulması gibi...¹⁷⁹

Yiyeceklerin Haram Olması

EI-Eşbâh" (isimli kitabda) buyuruldu:

Yemek (yiyecekler), değiştiğinde ve değişmesi şiddetli olduğu zaman, necis ve haram olur. (Ama);

- 1-Süt,
 - 2-Zeytinyağı,
 - 3- Sadeyağı,
- Koktukları zaman (bile) yenilmesi haram olmaz...¹⁸⁰

Tavuğun Necis Olması

Tavuk kesildiği ve tüyleri yontulup temizlendiği zaman; karnı yarılmadan önce eğer kaynar suyun içine konulursa, o su necis olur; ve tavuk da necis olur. O cihetle ki o tavuğu yemeğe asla yol yoktur. O tavuk hiçbir surette artık temizlenmez... Ancak kedi ona tahammül eder. Çünkü o artık kedinin malıdır...¹⁸¹

Çok yemek

Akıllı kişiyeye düşen vazife, bedenine zarar veren haramlardan sakınmaktır. Karnı tıka basa doldurmak da zararlı şeylerdendir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Hastalıkların başı, karnı tıka basa doldurmaktır. Tedavinin başı da perhiz tutmaktır.¹⁸²

Az Ye Çok Yaşa

O hakimin, İnci gibi hikmeti; Az ye; çok yaşa," dedi.¹⁸³

Hikmet Sahibi Olmak İçin

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Asla dolu bir ten sahibi olma! Zira,

Eğer mide olu olursa; Hikmetten boş olur....

Tevfik (başarı) Allâhü Teâlâ hazretlerindedir.¹⁸⁴

¹⁷⁶ Sığırın, fayda ve havassı hakkında geniş bilgi için; Şeyh Kemâleddin ed-Demîrî hazretlerinin "Hayatü'l-Hayavâni'l-Kübrâ" isimli kitabının cilt 2 ve 147. sahifelerine bakınız.

¹⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/223.

¹⁷⁸ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine ve imam Şafîî (r.h.) hazretlerine isnat edilen bu hikmet dolu söz hadis-İ şerifte şöyle geçer: "İlim ikidir:

1- Dinler ilmi,

2- Bedenler (tıp) ilmî... Keşfü'l-Hafâ: 1760, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/223-224.

¹⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/224.

¹⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/224.

¹⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/224.

¹⁸² Keşfü'l-Hafâ: 2320, Bu hikmetli söz; kitaplarda şöyle geçer:

Mide (yi tıka basa doldurmak) hastalıkların evidir; perhiz ise İlaçların başıdır. Keşfü'l-Hafâ: 2320. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/224-225.

¹⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/225.

¹⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/225

Haram Ve Helâller

Yüce Meali:

De ki: Geliniz, size rabbınız neleri haram kıldı okuyayım: Ona hiçbir şeyi ortak koşmayın, babanıza ananıza iyilikten ayrılmayın, yoksulluk yüzünden evladınızı Öldürmeyin, -sizin de, onların da; rızkınızı biz verimiz-, fevahişe/günahlara -açığına da, gizlisine de-yanaşmayın, Allah'ın muhterem kıldığı nefsi/insanı haksız öldürmeyin. İştittiniz â, işte size O bunları ferman buyurdu; gerektir ki aklınız erer. ve yetim malına yaklaşmayın. Ancak rüşdüne erinceye kadar en güzel suretle başka... Ölçeği tartıyı tam ve denk tutun. Bir nefse bir insana ancak gücünün yeteceğini teklif ederiz... Söz sahibi olduğunuz vakit de hep adaleti gözetin; vevelse hısım olsun. Allah'ın ahidini/sözünü yerine getirin. İştittiniz â, işte size O bunları ferman buyurdu. Gerektir ki düşünür tutarsınız.

Bir de şu: "Benim dosdoğru yolum... Hep onu takip edin, başka yollar takip etmeyin ki, sizi O'nun yolundan saptırıp parçalamasınlar". Duydunuz â, işte size O, bunu ferman buyurdu. Gerektir ki korunur, müttekî olursunuz.¹⁸⁵

Tefsîr-i Şerifi:

De ki:"

Ey (habibim) Muhammed (s.a.v.), Mekke kâfirlerine de ki:

"Geliniz,"

Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından emirdir. Bunda asıl, yüksek mekânda olan kişinin kendisinden daha düşük mekânda olana söylemesidir. Sonra bu kelime, umumîleştirilerek kullanılması genişletildi. Ve böylece bir şahsın kendisine takdîm ve ikbâl olunmasını isteyen herkes bununla konuştu. Talep eden kişi, ister yüce bir makamda olsun, ister düşük ve isterse ikisinin dışında bir yerde olsun, fark etmez...

Okuyayım:"

Emrin cevâbıdır. Yani"okuyayım, tilâvet edeyim" demektir. "Rabbınız neleri haram kıldı,"

Yani Rabbinizin haram kıldığı o şeyleri, yani Rabbinizin haram kılmış olduğu şeylere müstemil olan âyetleri okuyayım, demektir. Size (üzerinize)" "haram kıldı," fiiline taalluk etmektedir. kelimesi, tefsir harfidir. "Nehiy kelimesidir,"

(Başına geldiği kelimenin manâsını olumsuz yapar.) "O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın,"

AllâhüTeâlâ'ya. "Hiçbir şeyi..."

Şeylerden hiçbir şeyi (ona şirk koşmayın)... Kelâmın takdiri bu haram; şu kavli-i şeriftir: "O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın,"¹⁸⁶

Evrensel Hükümler

Bil ki, bu üç âyet-i kerime (el-En'âm sûresinin 151, 152 ve 153. âyet-i kerimeleri yani) "Gerektir ki korunur, müttekî olursunuz." Kavli-i şerifine kadar olan (âyet-i kerimeler) bütün hayırları toplayan on haslete şâmidir (içine almaktadır).

(Bu ilâhî emirler:

- 1- Allah'a şirk koşmamak,
- 2- Anne ve babaya ihsanda bulunmak,
- 3- Evlâdını öldürmemek,
- 4- Fuhşa yanaşmamak,
- 5- Haksız yere bir nefsi öldürmemek,
- 6- Yetimin malına yanaşmamak,
- 7- Ölçü ve tartıyı tam yapmak,
- 8- Konuşurken adaletli olmak,
- 9- Ahde riâyet etmek,
- 10- Tefrikaya düşmemektir...)

ilâhî kitaplardan hiçbirini bunlardan hiçbir şeyi neshetmedi, hükmünü kaldırmadı.

Bu ilâhî emirler (Adem Aleyhisselâm'dan itibaren) bütün Âdem oğullarına haram kılındı. Ümmetlerin ve asırların değişmesiyle bu emirlerden hiçbir şey değişmedi.

Kim bunlarla amel ederse, cennete girer ve kim de bunları terk ederse cehennem ateşine girer."¹⁸⁷

¹⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/226-227.

¹⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/227-228.

¹⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/228-229.

Haramların Başı

Şirk takdîm olundu. (Bütün günahlardan Önce şirk zikredildi). Çünkü şirk bütün haramların başıdır. Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisiyle beraber taat ve ibâdetten hiçbir şeyi kabul etmez. Şirk iki kısma ayrılır.

1- Aşikâr ve açık şirk,

2- Gizli şirk...

Aşikâr şirk, putlara tapmaktır.

Gizü şirk, Vahidü'l-Kahhâr olan Aüâhü Teâlâ hazretleriyle beraber, ağyarı (gayrilerini) görmektir...

Ta vahdet demine yürüdü. Hafız hâl, karıştı. Tevhîd kalemi karıştı, Şu bu yaprağa...¹⁸⁸

Anne ve Babaya İhsan

Babanıza ananıza iyilikten ayrılmayın,"

Her ikisine ihsan ve iyilik etmekle iyilik edin... Yani anne ve babanıza kötülük etmeyin. Zira haram işleyen kötülük yapandır.

Bir şeyi emretmek; o şeyin zıddının nehyini gerektirir...

Yine manâsı, (onların haklarını) ifâ edin; kötülük etmeyin, demektir.

Anne ve babanın haklarına riâyetin vücûbunda mübalağa için; emir, nehiy yerine konuldu.

Zira anne ve babanın haklarına riâyet konusunda sadece kötülüğü terk etmek kâfi değildir.

Bu (anne ve babaya ihsan emri, zikredilen) on hükümden ikincisidir...¹⁸⁹

Ana Baba Hakkı

Şirkten sonra, anne ve babaya âsî olmanın haramlığı zikredildi... Çünkü anne ve baba, kişinin varlığına sebep olan iki yakın sebeptirler. Allâhü Teâlâ hazretleri, kişiyi yoktan var eden olduğu gibi...

Anne ve babanın haklarını yerine getirmekten oturmak ve geri kalmak onlara karşı gelmektir. Bu ise şirkten sonra büyük günahların en büyüğüdür...¹⁹⁰

Hikaye (ana baba hakkı)

Bazı evliyalar (k.s. hazerâti) buyurdular:

Ben İsrail oğullarının Tih (çölün)deydim. Bir de baktım ki, benimle beraber bir adam yürüyor. Ona şaşım kaldım.

Onun Hızır Aleyhisselâm olduğu bana ilham olundu. Ve ona; -"Hakkın hakkı için sen kimsin?" dedim. O: -"Ben senin kardeşin Hızır'ım!" dedi. Ben; -"Hangi vesile (ve sebep) ile ben seni gördüm?" dedim. O: -"Senin annene olan iyiliğinden dolayı!" buyurdular.

Cennet ki, annelerin başıdır. Yani annelerin hatırını bilen girer. Annelerin ayaklarının altındadır.¹⁹¹

Evlâdınızı Öldürmeyin

"Ve evladınızı öldürmeyin,"

Yani kızlarınızı diri diri (toprağa) gömmeyin, demektir.¹⁹² "Yoksulluk yüzünden..."

Fakirlikten doy... (3/117)

"imlâk," azık ve nafakanın tükenmesidir. (Meselâ:) Bir kişinin azığı ve nafakası tükendiği zaman; Adam yoksul düştü" derler.

imlâk," kelimesi, jui kelimesindedir. Bu da, muradı talep etme yolunda kişinin bütün gayretini sarf etmesi (ve artık çalışma azminin bitmesi) demektir...¹⁹³

¹⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/229.

¹⁸⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/229.

¹⁹⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/229-230.

¹⁹¹ Bu beyit, şu hadis-i şerifin mealidir:

Cennet, annelerin ayakları altındadır." Camiu's-Sağîr: 3642, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/230.

¹⁹² Arap müşrikleri, kız çocuklarını diri diri kabirlere gömüyorlardı ki, buna »fj (kızını diri diri gömmek) tabir olunur. Ve bunu bazı cahiliye gayretleriyle, bazı da yoksulluk korkusuyla yapıyorlardı ve gerçekte asıl sebep bu korkuydu. Bu düşünce ile idi ki, şeytan onlara çocuk öldürmeyi hoş gösteriyordu. Gerçekte evlada karşı meydana gelen bu cinayete çoğunlukla en önemli sebep, beslemek endişesidir. Bunun karşısında diğer sebepler sözünü etmeyecek kadar hükümsüzdür, azdır, Şu halde bilhassa bu sebebin reddiyle diğer zayıf sebepler ve vehimlerin reddedilmiş olacağına şüphe yoktur. Sonra bu yasak. Arap müşriklerinin kız evladı hakkındaki ^ (kızını diri diri gömmek) âdetlerini, bilhassa gaye edinmekle birlikte, hükümünün onlarla sınırlanmış olmadığı ve çocuk düşürmek cinayetlerini de içine aldığı açıktır. Elmalî Tefsîri, c. 3, s. 2093,

¹⁹³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/230-231.

Rezzâk

Sizin de, onların da; rızkınızı biz veririz,"

(Rızkı veren) sizler değilsiniz... Rızkı tahsil etme konusunda acziyete düşmenizden dolayı fakirlikten korkmayın.

Bu (evlâdınızı öldürmeyin emri) on emirden üçüncüsüdür.

Allâhü Teâlâ hazretleri, evlâdı öldürmeyi haram kıldı. Çünkü bunda Allâhü Teâlâ hazretlerinin binasını yıkmak vardır. Allâhü Teâlâ hazretlerinin binasını yıkan ise mel'ündür. Bunda;

1- Ağacın meyvesini kesmek,

2- Neslini kesmek,

3- Rızık konusunda Allâhü Teâlâ hazretlerine tevekkül etmeyi terk etmek vardır.

4- Bütün bunlar, kişiyi Allâhü Teâlâ hazretlerini yalanlamaya götürür...

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Yer'de hiçbir debelenen de yoktur ki, rızkı Allah'a ait olmasın. O onun karar ettiği yeri de bilir, emânet bulunduğu yeri de... Hepsini açık bir kitâb'dadır.¹⁹⁴

Rızık

Bizim şerefimiz; Fakirlik ve kanaattir.

Onu kesmeyelim. O padişahın yanında ki buyurdu:

Rızık takdir olunmuştur."¹⁹⁵

Fuhuş

Ve fevahişe/günahlara yanaşmayın,"

Yani zinâ'ya yaklaşmayın...

(Fuhşun ve günahların) her çeşidinden nehyetmek maksadıyla î "fevahişe/günahlar," kelimesi, cemî sığası ile geldi. Bundan dolayı bedel-i istimal ile bedel oldu şu kavli-i şerifi:

Açığına da, gizlisine de..."

Yani, meyhanelerde açıkça yapılanlar; (toplumun) rezillerinin ahlak ve gidişatı bu olduğu gibi... Dost (ve metres) edinmekle yapılan gizli zinâlar da haramdır. Bu onların ileri gelenlerinin ahlakı böyle olduğu gibi...

Bu on haramlardan dördüncü hükümdür.

Burada nehyin zinâ'ya yaklaşmanın haram kılınması zinâ'nın nehyinde ve yasaklanmasında mübalağa içindir...¹⁹⁶

Fuhşun Gizli ve Aşikârı

Bu fuhşun içine, kulu cennetten uzaklaştıran ve cehenneme yaklaştıran (bütün ameller ve günahlar) girer...

O da, açık olan günah," kulu, Hak Teâlâ hazretlerinden uzaklaştıran ve ona perde (hicap) olandır...

Eğer onu cennetten mahcup ve engel olmaz ve onu cennetten uzaklaştırmazsa, o da ve gizli olan"dır.

Yine, açık olan günah," fiil ile yapılandır. "ve gizli olan günah" ise niyetle yapılandır. (Haram'a) bakmak da, zinâ'nın çeşitlerindedir...¹⁹⁷

Harama Bakmak

Uzaktan olan o bakış; Oktur, zehirdir. (Haram'a bakmak şeytanın oklanndandır...) Aşk (ve şehvetle) dolu olma! Senin sabrın azdır.¹⁹⁸

Şeytanın Yeri

İbni Abbâs (r.a.) hazretlerinden rivayet olundu. (Buyurdular): Muhakkak ki şeytan, erkekte üç yerde bulunur:

1- İki gözünde,

2- Kalbinde,

3- Zekerinde...

0 (şeytan) kadında da üç yerde bulunur:

1-İki gözünde,

¹⁹⁴ Hüd: 11/6, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/231-232.

¹⁹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/232.

¹⁹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/232.

¹⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/232-233.

¹⁹⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/233.

2- Kalbinde,

3-Ve kalçalarında.¹⁹⁹

Cân Almak Haramdır

Allah'ın muhterem kıldığı nefsi/insanı öldürmeyin."

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, öldürülmesini haram kıldığı (kişi) canı öldürmeyin. Bu da;

1- İslâmın {ile müşerref olmak sebebiyle kanım} korunması,

2- Veya ahidle korunan (kişilerdir...) Harbî²⁰⁰ bundan çıkar...

Ancak hak (ile öldürmek) müstesna..."

Hallerin en umûmisinden istisnâ müferrağ'dır. Yani hallerin hiçbir halinde haksız yere kimseyi öldürmeyin.

Ancak şeriatın size emrettiği öldürmek hariç... Bu ise;

1- İmandan sonra küfür (irtidat),

2- Evlilikten sonra zina (recm),

3- Ma'sûm bir kişiyi öldürenlere verilen kısas.

Bu, yani haksız yere öldürmek, haram kılınan on haramın beşincisidir...²⁰¹

Öldürmenin Sakıncaları

Öldürmede;

1- Hak Teâlâ hazretlerinin emrine ta'zîmi terk,

2- Ve mahlûkata şefkati terk (gibi büyük mahzurlar) vardır.

Bunların ikisi de, dinin özü ve temelidirler...²⁰²

İşaretler

(Bu kavî-i şerifte şu) işaretler vardır:

1-Haklı olan öldürme, hakkı talep etmek (istemek) yolunda yapılan öldürmedir.

2- Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolunda öldürülen kişiler, Rabbinin katında hay (canlı ve diri)dirler...²⁰³

Hikâye (Ölüm)

Ebû Saîd el-Harrâz (k.s.)²⁰⁴ hazretlerinden rivayet olundu. (Buyurdular:)

¹⁹⁹ Ed-Dürrü'l-Mensûr tefsiri, c.6 , s. 191,

²⁰⁰ Harbî: Müslümanlar ile harbeden gayr-İ Müslimler, demektir.

²⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/233-234.

²⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/234.

²⁰³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/234.

²⁰⁴ Ebû Saîd el-Harrâz (k.s.) hazretlerinin asıl ismi Ahmed, babasınının İsa'dır. Künyesi Ebû Saîd olup, Harrâz lakabıyla meşhur olmuştur. Hakikatten çok bahsettiği için; "Tasavvufun lisanı" ve Kamer-üs-Söfîyye=Tasavuf ehlinin ayı diye bilinir. Tasavvufta ona tâbi olanların mensûb olduğu yola Harrâziye denmiştir. Doğum târihi bilinmemektedir. Bağdat'ta doğmuştur. Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri; Zünnûn-i Mısırî, Sırrî-i Sekatî, Cüneyd-i Bağdadî, Nebâcî, Ebû Ubeyd Busrî gibi büyük velilerin sohbetinde bulunup tasavvuf yolunda yetişti. Bişr-i Hafî, Ebû Hamza Horasânî ve Yûsuf bin Hüseyin gibi zâtlarla da arkadaşlık yaptı. Amr bin Osman Mekkî, Ebû Bekir Kettânî gibi kimseler de onun sohbetlerinde yetiştiler. Ebû Saîd-i Harrâz; -"Allâhü Teâlâ"ya yönelen ve O'ndan başka her şeyi unutan bir kula. sen neredensin, muradın nedir diye sorulsa, şüphe yok ki, Allah, der ve bundan daha güzel vereceği hiçbir cevap yoktur."

-"Kulun bu yolda gıdası, Allâhü Teâlâ'nın zikri, yatağı da toprak olmadıkça şeref sahibi olamaz."

-"Sakin ibâdetin verdiği tada kanma, aldanma. Çünkü bu tada dalmakta Rubûbiyet, Rablik vasfını unutmak vardır." Buyurdu. "Peki bundan kurtulmak için ne yapmalı?" diye soran birine;

-"İbâdet eden. yaptığı ibâdeti Hak'ın yardımıyla yaptığını bilip nefsinin bir eliyle itmeli. Yaratanına yönelip, böyle yaptığı takdirde, ibâdetin habersiz iteceği çukura düşmekten kurtulur." Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri bir gün sokağa çıktığında bir kalabalığı gördü. İnsanlar bir delinin başında toplanmışlardı. Deli kaçıyor, onlar peşinden koşuyorlardı. Deli onlara doğru dönünce kaçıyorlar. Sonra deli peşlerine düşüyordu. Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri; -"Dur ey deli!" diye seslendi. Bunu duyan deli dönüp baktı ve; -"Deli kime derler biliyor musun?" dedi. Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri; -"Hayır bilmiyorum." deyince, deli dedi ki:

-"Deli ona derler ki, attığı her adımda Allâhü Teâlâ'yı anmaz ve gafil gezer." Evliyalık hallerinden bahsettiği bir sohbetinde buyurdu ki:

-"Cenâb-ı Hak kullarından birinin başına velayet tacını giydireceği zaman, önce ona zikir kapısını açar. Kalbine zikretme tadını verir. O kul bu tadı tattıktan sonra, zâtına yakınlık kapısını açar. Ünsiyet, yakınlık ve ülfet (beraberlik) çadırına oturur. Bundan sonra tevhîd kürsüsüne çıkarır, işte asıl olacaklar bundan sonra görülmeye başlar. Hak teâlâ, hakîkî varlığı ona kapayan perdeleri bir bir açar. O, azamet ve celâl sıfatlarıyla tecelli eder. Bu azamet ve celâl sıfatının tecellisinden bir kıvılcımına gözü ilişir ilişmez, o kul benliğini kaybeder. O anda fena hâline erer. Bize göre yokluk olan tam varlık âlemine kavuşur. Artık o kulun hiç bir varlığı yoktur. Kendisini koruyacak güce de sahip değildir. Allâhü teâlâ, onu nefis tarafından gelebilecek saldırılardan korur. İlk defa tasavvuf yolundaki fena ve beka makamlarından bahseden Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri fena ve beka hakkında şöyle buyurdu: "Fena, Hak ile yok olmak, beka Hak'la hazır olmaktır."

"Allah'a hakikaten yakın olmak, kalbi her şeyden arındırıp Hak teâlâ ile huzur bulmasını temin etmektir."

Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri tevhid hakkında buyurdu ki:

Tevhîdin ilk basamağını çıkamayanın öbürlerini geçmesi mümkün değildir. Böyle kimseler ilâhî hazrete erişemez. Tevhîdin İlk basamağı, bütün eşyayı kalpten silmektir ve kalbi tamamen zât-ı ilâhîye verip, teslim olmaktır.

"İlim seni amele götürür, yakın ise seni taşır."

Bir gece semâdan inen iki melek, Ebû Saîd-i Harrâz'a gelerek; "Doğruluk nedir?" diye sordular. O da; "Ahde vefa etmektir." dedi. "Doğru söyledin." diyen melekler yine semâyâ çıktılar.

Ben Mekke'deydim. Bir gün Benî Şeybe kapısından geçiyordum. Çok güzel yüzlü bir genci orada ölü bir halde gördüm. Yüzüne baktım. (0 ölü) benim yüzüme karşı tebessüm etti. Ve bana dedi ki: Ey Ebâ Saîd (Şimdi) bildin mi sevenler diridirler; ölü de olsalar bile... Sevenler, bir dardan (dünyadan) başka bir dâre (berzah ve âhirette) intikâl ederler..."²⁰⁵

Evliyâ'nın Ölümü

Gitme (düşünme ve hemen karar verme) Gönül ehlinin ölümüyle imdadından ümitsiz olma Zira büyüklerin uyuması; -'Uyanıklığın tâ kendisidir."²⁰⁶

Aklı Kullanmak

İştittiniz â.) işte size,"
Zikredilen bu beş mükellefiyet,
O bunları size ferman buyurdu,"
Yani Rabbiniz size bunları muhafaza etmeyi emretti. Te'kid ile emretti.
Gerektir ki aklınız erer..."
Yani aklınızı kullanırsınız. O akıl ki, (onunla) nefsiniz akleder ve onunla nefsinizi, zikredilen çirkinlikleri işlemekten alıkoyarsınız."²⁰⁷

Yetim Malı

ve yetim malına yaklaşmayın."
Yani şekillerden hiçbir şekilde, yetimin malına taarruz etmeyin (saldırmayın)...
Yetim, insanlardan babası olmayandır. Hayvanlarda ise annesi olmayandır.
Burada hitap, velilere ve vâsileredir...
Ancak en güzel suretle başka..."
Ancak en güzel haslet ve surette yetimin malına yaklaşmak başka ki; o da yetimin malını muhafaza etmek ve üretmek (daha da çoğaltmak) için olan yaklaşımlar hariç...
Rüşdüne erinceye kadar..."
Bu istisnada anlaşılabilir sonuçtur; nehiy değildir. Sanki şöyle denildi:
Yetimin mallarını muhafaza edin, tâ ki yetim âkil ve bâlîğ olup rüşdüne erince onun malını kendisine teslim edin..."²⁰⁸

Rüşde Ermenin Sonu

İmam-ı Azam Ebû Hanife (k.s.) hazretleri, reşid olma yaşının sonunu yirmi beş (25) yaş olarak kabul etti. Bir

Ebû Saîd hazretleri buyurdu ki:

Hakk'ın kulları içinde öyle bir zümre vardır ki, onları yüce Allah'ın korkusu susturmuştur. Yoksa onun hakkında gayet fasîh ve belîğ konuşmayı da bilirler."

Kalbinde (ilâhî) marifetin yer tuttuğu bir kimseye, iki cihanda ancak O'nu görmek,

O'ndan duymak ve O'nunla meşgul olmak yararır." Birisi gelerek ona;

"Zenginlerin fakirlere vermeleri gereken hak neden yerine ulaşmıyor?" diye sordu. Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri ise; "Bunun üç sebebi vardır:

1-Onların sâhib oldukları mal helâl değil.

2-Allah onları buna muvaffak kılmıyor.

3-Fakirler sıkıntıyı tercih etmişlerdir." diye cevap verdi.

Hikaye

Ebû Kaasım bin Mervezî ve Ebû Bekir Verrak, Ebû Saîd-i Harrâz ile arkadaş olmuşlardı.

Deniz sahilinde Sayda şehrine doğru yürüyorlardı. Ebû Saîd-i Harrâz uzaktan bir şahsı gördü ve yanındakilere; "Gelin oturalım. Çünkü o şahıs muhakkak Allahü Tealâ'nın velî kullarındandır." dedi. Orada beklemeye başladılar. Çok geçmeden karşlarına, elinde bir su kırbaşı ile mürekkep hokka bulunan yakışıklı bir genç çıktı. Üzerinde yamalı bir hırka vardı. Hokka ile birlikte su kabını da taşımasını hoş karşılamayan Harrâz bu gence döndü ve; "Ey delikanlı! Allahü teâlâyâ giden yollar nasıldır ve nelerdir?" dedi. Delikanlı;

Ey Harrâz! Allahü teâlâyâ giden iki yol biliyorum. Birisi husûsî bir yoldur. Diğeri ise umûmîdir. Senin tuttuğun yol umûmî yoldur. Husûsî yola gelince, beni tâkib et öğrenirsin. Senin tuttuğun yol umûmî yoldur. Çünkü sen amellerini Hakk'a kavuşmak için sebep kılıyor, diğer taraftan da kalemi ve hokkayı, vuslata, kavuşmaya perde kabûi ediyorsun." dedi. Sonra su üstünde yürümeye başladı ve gözden kayboldu.

Ebû Saîd-i Harrâz gördüğü manzara karşısında hayret edip. gencin büyüklüğünü anladı. Ömrünü Allahü Tealâ'nın rızasını kazanmak, bu yolda hayırlı işler yapmak, insanları bu yola sevk etmek için gayret sarf eden Ebû Saîd-i Harrâz hazretleri 890 {H.277}vefat etti. Çeşitli tasavvufî konulan izâh eden eserleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: 1) Kitâbü's-Sır. 2) Kitâbü's-Sıdk.

²⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/234-236.

²⁰⁶ Bu manâ ne güzel buyurmuşlar;

Dü cihanda tasarruf ehlidir; rûh-i velî, Deme kim, bu mürededir; bundan nice derman ola, Ruh, şimşir-i Hüda'dır; ten glâf olmuş ona, Daha a'lâ kâr eder bir tiğ kim üryan ola... (Hadikatü'l-Evliyâ, s. 65, Osmanlı yayınevi) İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/236-237.

²⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/237.

²⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/237-238.

yetim, yirmi beş yaşına ulaştığında, deli olmadığı müddetçe malı kendisine verilir²⁰⁹

Kuvvetlenme Müddeti

(Sihah-ı) Cevhevî'de²¹⁰ buyuruldu:

"Rüşdüne erinceye kadar..." yani, kuvvet bulduğu zamandır; bu da on sekiz (18) yaş ile otuz (30) yaş arasındır... (3/118)²¹¹

Eşüdde (üf) Kelimesi

Rüşde ermek" müfred'tir fakat, cemî sîgası üzerine geldi. ^T "kurşun" kelimesi gibi. djî kelimesi ^^Vi "kurşun" manasınadır. ²¹² Bu iki kelimenin benzerleri yoktur.

İmam Sibeveyh (r.h.) buyururdu:

Rüşde ermek" kelimesi (cemidir), müfredi de şiddet" kelimesidir.

Bu, yetimin malına yaklaşmamak, on hükümden altıncı hükümdür. ²¹³

Âciz'in Velisi

Allâhü Teâlâ hazretleri, yetimin mallarının muhafaza edilmesini emretti; çünkü yetim, malını korumaktan âcizdir.

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, yetimin işine veli oldu. Yetime şefkat ve merhameti emretti ve yetimin hukukuna bakmayı emretti. ²¹⁴

Yetimin Ağlaması Arşı Titretir

Uyank olun!

Tâ ki ağlamadadır,

Arş-ı azîm; her yetim ağladığında... ²¹⁵

Ölçü ve Tartı

Ve kîle'yi ölççeği ifâ edin,"

Mekîlâtta (ölçeklerde) ... Yani onu tamamlayın ve ondan hiçbir şeyi noksan etmeyin.

Ve tartıyı,"

Tartılan şeylerde..., Farisî'de, terâzî" demektir,

Adalet ile..."

ifâ edin, yerine getirin" flitin failinden hâldir.

Yani, ikisini adaletle ifâ edin tartı ve ölçüyü tam, yani kist ile yapın yapın, demektir., demektir. kelimesi, "adalet" demektir. ²¹⁶

Hak Sahibi

Suâl: Eğer denilse ki: Kîîe (ölçü) ve mizan (tartı'yı) tam yapmak, adaletin kendisi olduğu halde, tekrarın faydası nedir?

Cevâp: Biz deriz ki: Allâhü Teâlâ hazretleri, verenlere hak sahibinin hakkını noksansız vermesini emretti. Ve hak sahibine de, ziyâde (fazlalık) istemeksizin hakkını almasını emretti... ²¹⁷

²⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/238.

²¹⁰ Sihâh-i Cevherî, sahih ve büyük bir lûgat kitabıdır. Hatta eskiden bir çok Cami ve medresenin vakıfnamesinde, oraya tayin edilecek imam-hatip. vaiz ve müderrislerin, Sihâh-ı Cevherî adlı lûgati ezbere bilmeleri şart koşulmuştur. Sihâh-ı Cevherî ezbere bilen kimseler imam, hatip, vaiz, müftü ve müderris olarak tâyin edilmişlerdir. Ne yazık ki bu değerli kitap, bu gün allâme diye geçinen bir çok kişinin evinde bile yok. Maalesef bu günün insanların âlim ve evliyanın büyük bir titizlik yazmış oldukları değerli lûgat kitaplarını bırakıp; yanlışlarla dolu, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine^ dil uzatan ve akaidimizi zedeleyen; din düşmanı kâfirlerin yazmış oldukları "müncid"leri okumaya ve oradan bilgi almaya çalışıyorlar... Mütercim.

²¹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/238.

²¹² "kurşun" Kelimesi hadis-i şerifte şu şekilde geçmektedir:

...Ve kim kendisinden kaçırılan ve gizlenen bir kavmin (topluluğun) sözlerine kulak verirse, (kendisinden gizli konuşulan bir toplumun sözlerine kulak verir ve sırlarına vakif olmaya çalışırsa); k,yâmet gününde o kişinin tellaklarına kurşun dökülür." cin, Tunfetü^vezt: 1754. hadis, ^fin .erhine bakınız...

²¹³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/238-239.

²¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/239.

²¹⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/239.

²¹⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/239-240.

²¹⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/240.

Gücünün Üzerinde

Bir nefse/insana, ancak gücünün yeteceğini teklif ederiz..."

Ancak kendisine kolay gelen; ve kendisine zor gelmeyen işleri, ona teklif ederiz...

Bu kavı-i şerifin hemen emirden sonra zikredilmesi, adalete riâyet etmenin zor olduğunu ilân etmek içindir. Size düşen, gücünüz altında olanlarla amel etmektir... Gücünüzün ötesinde olan şeyler, affedilmiş ve bağışlanmıştır.

Bir insan bir kîle (ölçü, tartı) ve mizan (terâzî'ye) dikkat ettiğinde, değere alınmayacak kadar basit bir şey, ziyâde veya noksanlık vaki olursa; kul bundan dolayı muaheze (ve muhakeme) edilmez; eğer, noksanlık ve ziyâdeliğin olmaması için gerçekten çok gayret etmiş ise (kendisine bir sakınca yoktur)...

Eğer kîle (ölçü ve tartı) iade edilirse bunun üzerine ziyâde edilir. Veya noksan olursa; eğer bu miktar iki kîle (ölçü aletinin) arasında ki farklılıktan ise; geri dönüş sabit olmaz.

Amma eğer noksanlık kasdî olarak yapılmış ise, o takdirde bağışlanmaz. O zaman imkân nisbetinde ihtiyat gerekir...²¹⁸

Hikaye (Teraziye Dikkat)

Bazılarından rivayet olundu.

Hâlet-i nez'inde (can çekişme ânında olan) bazı insanlara ve hayatında terâzî (tartı) ile uğraşan bir kimseye;

Lâ ilahe illallah," söyle, dendi.

O kişi;

Bunu söylemeye kaadir olamıyorum! Mizan (terazinin) dili, benim dilimin üzerindedir. Beni, Lâ ilahe illallah, demekten men ediyor," dedi. O zat, buyurdu, ben ona;

Sen teraziye (tartıyı) tam yaptım!" dedim. O kişi;

Evet! Öyledir. Lakin, teraziye toz ve kirden herhangi bir şey düştüğünde ben ona aldırış etmezdim!" dedi.²¹⁹

Hikaye (İki Tartı Sahibi)

Mâlik bin Dinar (k.s.) hazretlerinden rivayet olundu.

Mâlik bin Dinar, muhdarr (can çekişen) bir komşunun yanına vardır. O kişi;

Ey Mâlik! Ateşten iki dağ önümdedir. Ben onlara çıkmakla mükellefim!" dedi.

Mâlik bin Dinar hazretleri buyurdular:

Ben onun ailesine sordum," Onlar;

Onun iki kilesi {buğday, arpa, susam ve benzeri şeyleri ölçen aleti) vardı. Biriyle tartar satın alırdı; diğeriyle de başkasına satmak için tartardı." dediler.

ikisini istedim. Aldım, ikisini birbirine vurdum, ikisini bu şekilde kırdım. Sonra adama meseleyi sordum. O;

İş artıyor; ancak şiddet hariç," dedi.

Bu yedinci hükümdür.²²⁰

İşârî Manâlar

Ölçeği tartıyı adaletle tam ve denk tutun." Burada şu işaretler vardır.

Ömür kilesini tam yapın.

Şeriat, mizânıyla Rububiyetin hukukunu tam yerine getirin.

İctihâd kilesi ve iktisad mizânıyla uûhiyetten ubudiyet hazzını tam alın.

Hukukun ifâsında ve nazların tam olarak alınmasında hiçbir nefse istidadının hasebinden (ve ölçüsünden) başka bir mükellefiyet yoktur...

Herkes kendi hâline göre Ve kendi doluşunca götürdü.²²¹

Doğru Konuşun

"Ve söylediğiniz vakit,"

Hüküm, şehâdet ve benzeri konularda bir söz söylediğiniz zaman...

Hep adaleti gözetin;

Onda (yani sözünüzde). Ve olsa bile.

Söylenen söz lehinde veya aleyhinde olsa bile hısım sahibi..."

²¹⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/240.

²¹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/240-241.

²²⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/241.

²²¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/241-242.

Size yakınlığı (akrabalığı) olan bir kişi olsa bile; asla onların tarafına meyilemeyin... Çünkü emrin uzatılması, meşru olan hakka itiba ve Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsını talep etmektir. Bu durumda, yakın akraba ile yabancı arasında hiçbir fark yoktur.
Bu sekizinci hükümdür.²²²

Adalet

Hakikatte adaletin hakikati;

1-Allâhü Teâlâ hazretlerini zikretmek; hazretleriyle beraber başkasını zikretmemek,

2-Allâhü Teâlâ hazretlerinin rızâsı için; Allâhü Teala hazretlerinde; Allâhü Teâlâ hazretleriyle konuşmaktır.

Bu ise ancak tahkik ehline kolay olur. Hakikat ehlinde başkalarının sözleri; maksatlar (bazı garazlar) ve (şeyhlik, evliyalık ve benzeri) da'vâ ile şaibelidir...²²³

Hüdhüd Kuşu

Onunla ki, Hüdhüd öğrendi; Ey genç! Sırlan Hüdhüd söyledi; Sebâ haberini...²²⁴

Ahde Vefa

Ve Allah'ın ahdini/sözünü yerine getirin."

Allâhü Teâlâ hazretlerinin size ahdettiği şeyi yerine getirin. Yani, adalete sarılmak ve şer'î hükümlerin yerine getirilmesi hakkında olan ve bunlardan başka ahidleri yerine getirin, demektir.

Fail'e muzâftır.

Veya iman ve nezirden (adaklardan) üzerinde Allâhü Teâlâ hazretlerine ahd etmiş, söz vermiş olduğunuz şeyleri yerine getirin... (3/119)

Bu takdir de mefûl'e muzâftır.

(Ve Allah'ın ahdini/sözünü yerine getirin." Kavî-i şerifinden) insanlar arasında olan ahde vefa etmek olduğuna da ihtimal vardır.

Bu durum da izafeti, Allâhü Teâlâ hazretlerine olmuş olur. Zira onu muhafaza etmeyi ve ahde ifâ'yı emreden Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Ahde vefa (gerçekten) iyidir. Eğer öğrenirsen... Yoksa sen her kimi görürsen; Zalimlik bilir.²²⁵

Bu (ahde vefa) dokuzuncu hükümdür.²²⁶

Ahdin Hakikati

Ahdin hakikati (kişinin), Mevlâsından başkasına ibâdet etmemesi, sadece Mevlâsını sevmesi ve Mevlâ'dan başkasını görmemesidir...²²⁷

Dostlukta Muhabbet

"Ezel sabahı vaktinde; Ta ebedi akşamında, Dostluk ve muhabbet, Birahdve bir misâk üzerindeydi."²²⁸

Düşünen Amel Eder

işte bu, (İlk) dört tekliften ayrılanlara işarettir. bunları size ferman buyurdu."

Allâhü Teâlâ hazretleri, te'kid ile size emretti. Gerekir ki düşünür tutarsınız."

Kur'an-ı kerimin içindekilerini düşünür ve gereğiyle amel edersiniz...²²⁹

Sirât-i Müstakim

Ve şüphesiz ki,"

Lam harfinin takdiriyledir. Muahhar fiilin illeti (sebebini) belirtir. Ve ofoj "Çünkü muhakkak" ili "Bu,"

Bu sûrede (el-En'âm sûresinde beyân ve) ispat edilen;

²²² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/242.

²²³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/242.

²²⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/242-243.

²²⁵ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 96,

²²⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/243.

²²⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/243

²²⁸ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 84, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/244.

²²⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/244.

- 1- Tevhîd,
- 2- Nübüvvet
- 3- Beyân edilen şeriat,
Benim yolumdur.."
Benim, sıratım, yolum ve şeriatımdır. ²³⁰

Şeriat-Tarîkat

Şeriatı, tarikat ismi verildi. Çünkü şeriat, cennete, sevap yoluna götürmek ve iletmektedir. ²³¹

Sırat

Burada (Benim yolumdur.. kavl-i şerifinde), sıratın (yolun) Efendimiz s.a.v. hazretlerinin zamirine izafe edilmesi; suluk cihetinde Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine nispet edilmesindedir... Yoksa vazedilmesi (şeriatın emirlerinin teşri bakımından) değildir. Allah'ın yolunda olduğu gibi... Dosdoğru," Müekked hâldir.

Yani dosdoğru, düz ve doğru yol, demektir.

Hep onu takip edin, başka yollar takip etmeyin ki,"

Bu yoldan başka değişik yollara sapmayın.

1- Yahudi,

2- Hıristiyan

3- Ve diğer milletler gibi...

Sizi saptırıp parçalamasın nehyin cevabında harfinden sonra vaki olduğu için; of (nasibinin) gizlenmesiye mensuptur.

fiilin aslı, iki te harüyedir. iki te harfinden birisi kendisinden hafz olundu. kavl-i şerifinin başındaki be fa) harfi ta'diyet içindir. Yani lazım fiü müteaddıyapmak içindir.

Yani sizi tefrikaya düşürür, sizi saptırıp parçalar ve kaydırır, demektir. O'nun yolundan,"

Yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin dininden, demektir. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kendisinden razı olduğu ve ferman buyurduğu dinden; o da İslâm dinidir. ²³²

Efendimiz (s.a.v.) in Yolu

Bu kavl-i şerifte şu tembih vardır:

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yolu (dini); Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolunun (Allah'ın kendisinden râzî olduğu dinin) aynısı ve bizzat Kendisidir. ²³³

Bu hüküm de onuncu haslettir... ²³⁴

Efendimiz (s.a.v.) Hazretlerinin Yolundan Başka Yol Yok

Bir kişi ki, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şeriatına muhalif bir tarîk'a girerse,

Elbette o kişi asla menziline (ulaşmak istediği rizâ-i ilâhiyeye) ulaşamaz...

Ey Sadî!

Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin yolundan (ve sünnetini yaşamaktan) başka bir yola girenin muhaldir; bulması safâ ve sâadeti. ²³⁵ Duydunuz â,) işte,"

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yoluna tabi olmak ve diğer bütün yolları terk etmek; bunu ferman buyurdu.

Gerektir ki korunur, müttekî olursunuz."

Küfür ve dalâlet yoluna tabi olmaktan korunmuş olursunuz... ²³⁶

Diğer Yollar Bâtıldır

Ve Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bu âyet-i kerimeyi okuduğunda, bir hat (dosdoğru bir çizgi çizdi) ve buyurdu:

Bu Allah'ın yoludur!"

Sonra o dosdoğru çizginin sağında ve solunda bir çok çizgiler çizdi ve buyurdu:

²³⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/244.

²³¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/245.

²³² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/245

²³³ Bu kavl-i şeriften aynı zamanda, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin bütün hadis-i şeriflerinin faziletine delâlet vardır. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yolu, Allâhü Teâlâ hazretlerinin yolu olduğu gibi; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yolunun açıklanması ve tarifi olan hadis-i şeriflerde, hepsi hakîr, gerçektir ve Kur'ân-ı kerimden sonra bizim ikinci kaynağımızdır. Hepsini bir hikmetle ifâde edilmişlerdir. Mütercim.

²³⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/246.

²³⁵ Bostan-ı Sa'dî, s. 4,

²³⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/246.

Bunlar yollardır! Bu yollardan her birinin üzerinde, kendisine davet eden bir şeytan vardır.²³⁷

Sırat-ı Müstakim

Ve bil ki;

Burada meşru kılınanlar (şeriat) sırat-ı müstakimdir. Sırat-ı mustakîm, kılıçtan daha keskin ve kıldan daha incedir. Bundan dolayı namazın her rek'atında, devamlı;

Hidâyet eyle bizi doğru yola (sırat-ı mustakîm'e)²³⁸ diyoruz...

Kim dünyada bu yoldan kayarsa; o kişi, âhirette de sıratı kayar...

Yine Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

(Sıratın ayaklan) kayanlar çoktur. Ondan kayanların çoğu ise kadınlardır."

Bu çağın, erkeklerinin çoğu, kadınlar hükmündedir; şehvetlere tabi olmaları, kötü adetler edinmeleri bakımından...

Din garip başladı. Yine garip bir hâle döndü.²³⁹ Onunla ünsiyet kuran ve onun ehli olan çok nâdirdir...²⁴⁰

Allah'ın İhatası

Farisî tefsir'de buyuruldu:

Tahkik ehli şu bilgi üzerindedirler ki, sıratı bidayet ve nihayet meyânmda muayyen kabul etmediler. Bilen arif ki, bütün bidayet ve nihayetin hepsi onun için birdir. Ve Hazret-i Şeyh Sadreddin el-Konevî (k.s.) hazretleri İ'câzü'l-Beyân'da buyurdu:

Hak Teâlâ hazretlerinin bütün eşyayı ihata ettiği sabittir. Allâhü Teâlâ hazretleri bütün eşyayı ihata etti. Ve o ihata vucûdî'dir ya da ilmî... Fiillerin ve sözlerin ihtilâfıyla... Sıratın sırrının sonu ve sâlikin sırrının nihâyetinde istenildi ve buyuruldu:

"O Allah'ın yoluna ki, göklerde ne var, yerde ne varsa hep O'nundur. Uyan! Bütün işler, döner dolaşır Allah'a varır!²⁴¹

Yolların Sonu

Ayak teptiğim (gezdiğim) her yer, Senin mahallindi... Gittiğim her köşe; (Sonuçta beni) sana getirdi. Söyledik; meğer başka tarafa yol var...

Her gördüğüm yol,

Sonuçta, hep sana çıkıyor..." (3/120)²⁴²

Musa Aleyhisselâm'a Verilen Kitap

Yüce Meali:

Sonra biz Musa'ya o Kitâb'ı verdik ki, güzel tatbik edene tamamlamak ve her şeyi tafsil etmek ve bir hidâyet, bir rahmet olmak için. Gerek ki onlar rablarının likasına/huzuruna çıkacaklarına îmân etsinler.²⁴³

Tefsîr-i Şerifi:

Sonra biz Musa'ya o Kitâb'ı verdik,"

Bir mukadder üzerine atıftır.

Yani, Biz bu vasiyetleri yaptık, Allah yoluna tabi olmayı (hükümleri emir ve ferman buyurduk); sonra da Musa (Aleyhisselâm'a) kitabı yani Tevrat'ı verdik," demektir.²⁴⁴

Sümme Kelimesi

sonra" harfi haberlerde terâhî içindir Senin Senin bu gün yaptıklarının (haberi) bana ulaştı. Sonra dün'yaptıkların

²³⁷ Müsned-i Ahmed: 4205 İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/247.

²³⁸ Fatiha: 1/6,

²³⁹ Bu söz hadis-i şerif mealidir. Hadis-i şerifte buyuruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

-"İslâm dini, garip başladı. Ve yakında garip başladığı hale dönecektir. Ne mutlu gariplere!" Sahih-i Müslim: 208,

²⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/247-248.

²⁴¹ Eş-Şûrâ: 42/43, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/248.

²⁴² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/248-249.

²⁴³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/249.

²⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/249.

da; daha acâipti..." sözünde olduğu gibi.

Tamam olarak,"

"tamamladı" fiilinden zâidlerin hazfiyete mastardır. Yani "Kerem (şeref) ve nimeti tamamlayarak, demektir.

"Güzel tatbik eden üzerine..."

Yani, onu en güzel şekilde tatbik eden ve onu yerine getiren kişi üzerine demektir. (Bu zat) peygamberlerden (a.s.) ve mü'minlerden kim olursa...

Ve her şeyi tafsil etmek..."

Ve beyân olarak ve dinde kendisine ihtiyaç görülen her şeyi tafsil eder olduğu halde indirdik...²⁴⁵

Tafsilat

Bu kavli-i şerif, onların şeriatlarında ictihâd²⁴⁶ etmelerine zıt ve mani değildir... Nasıl ki, Yusuf Sûresinin sonlarında;

-"Hakikat, onların kıssalarında ülü'l-elbab/akıl sahipleri için bir ibret vardır. Bu uydurulur bir söz değil... Ve lâkin önündekinin önce inen kitapların tasdiki ve her şeyin tafsili/açıklanması ve îmân edecek bir kavim için bir hidâyet, bir rahmettir.²⁴⁷ (âyet-i kerimesinde ki ve her şeyin tafsili/açıklanması kavli-i şerifi) bizim şeriatımızda, ictihâda mâni olmadığı gibi... Zira tafsil, usûl'de; ictihâd ise furû'dadır...

Ve bir hidâyet," Dalâletten...

Ve bir rahmet (olmak için.)"

Azap'tan kurtuldu; ona iman eden ve onun içindekilerle amel edenler için...

Gerektir ki onlar,"

israil oğulları...

Musa Aleyhisselâm" kelimesinin zikrinin delaletiyle li "Onlar" zamiri İsrail oğulları (olduğu anlaşılmaktadır...)

Rablannın likasına/huzuruna harfi, iman ederler, kavli-i çıkacaklarına îmân etsinler."

Cümlenin başındaki be şerifine taâüuk etmektedir.

Yani ölümden sonra dirilmeye iman etmeleri, sevap ve azabı tasdik etmeleri içindir...²⁴⁸

KUR'ÂN-I KERİM

Yüce Meali:

Bu ise tam bir kitâb... Onu biz indirdik. Çok mübarek... Bundan böyle buna tâbi olun ve takva ile korunun. Gerektir ki rahmetimize eresiniz. İss

Demeyesiniz ki; "Kitâb yalnız bizden evvel iki taifeye indirildi ve doğrusu biz onların tedrisâtından/derslerinden kat'iyen gaafil bulunuyoruz".

Yahut demeyesiniz ki: "Eğer bize Kitâb indirilmiş olsaydı, her halde onlardan daha ziyâde muvaffak olurduk. İşte size rabbinizden beyyine/açık delil geldi, hidâyet de geldi, rahmet de geldi... Artık Allah'ın âyetlerini inkâr eden ve onlardan men'e kalkışandan daha zâlim kim olur? Elbette biz, o âyetlerimizi mene kıyam edenleri/kalkışanları, bu kabahatleri yüzünden azabın en müthişiyile cezalandıracağız."²⁴⁹

Tefsîr-i Şerifi:

"Ve bu," Kur'ân-ı kerim...

"Bir kitâb... Onu biz indirdik."

Resul (Peygamber Efendimiz s.a.v. hazretleri) tarafından (yazılmış) değildir; inkâr edenlerin sandıkları gibi değil...

²⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/249-250.

²⁴⁶ İctihâd: İnsan gücünün yettiği kadar zahmet çekerek, çalışma. Kur'ân-i kerimde ve hadîs-i şeriflerde açıkça bildirilmemiş olan işlerin hükümlerini açıkça bildirilenlere benzeterek meydana çıkarmadır. İctihâd'ın dayanağı çok meşhur olan şu hadîs-i şeriftir.

Efendimiz sallallahü aleyhi ve sellem, hazret-i Muâz bin Cebel'i, Yemen'e hâkim olarak gönderirken;

Orada nasıl hüküm edeceksin?" buyurunca; o da;

Allahü Teâlâ'nın kitabı ile" dedi. "

Allah'ın kitabında bulamazsan?" buyurdu.

Allah'ın Resulünün sünneti ile" dedi.

Resûlullah'ın sünnetinde de bulamazsan?" buyurunca;

İctihâd ederek, anladığımla" dedi. Resûlullah efendimiz, mübarek elini Muâz'm göğsüne koyup;

Elhamdülillah! Allahü Tcâlâ, Resulünün resulünü, Resûlullah'ın rızasına uygun eyledi" buyurdu."

İsabet etmiyen, yâni doğruyu bulamamış olan müctehide (Kur'ân-ı kerim ve hadîs-i şeriflerden hüküm çıkaran kimseye) bir sevâb, doğruyu bulana iki veya on sevâb vardır. İki sevâbdan birincisi, ictihâd etmek sevabıdır. İkincisi, doğruyu bulmak sevabıdır.

²⁴⁷ Yusuf: 12/111,

²⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/250-251.

²⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/252.

Çok mübarek.."
Dinî ve dünyevî olarak çok menfaati (ve faydası) vardır.²⁵⁰

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-ı Necmiyye*de buyruldu:"Çok mübarek.."
Senin üzerine çok mübarektir. Senin üzerine mübarek olması, Allâhü Teâlâ hazretleri bu kitabı (Kur'ân-ı kerimi) senin kalbin üzerine indirdi; senin ahlâkını Kur'ân-ı kerim yapmak ile...
Kur'ân-ı kerim senin ümmetinin üzerine mübarektir. Çünkü Kur'ân-ı kerim, ümmetin ile onların rabiarının arasında bir iptir ki, ümmeti kendisine sarılmaları sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine ulaştırır...²⁵¹

Kur'ân-ı Kerim'e Tabi Olmak

Bundan böyle buna tâbi olun,"
Kitabın içinde bulunanlar ile amel edin. Ve takva ile korunun."
Kur'ân-ı kerime muhalefet etmekten...
Gerektir ki rahmetimize eresiniz."
Kur'ân-ı kerime tabi olmak ve gereğiyle amel etmek vâsıtası ile rahmete erersiniz...
"Demeyesiniz ki;"
Muza f/n hazfı üzerinedir. Bu Basrahların²⁵² görüşüdür.
Yani, ey Mekke ehli biz bu kitabı, sizin kıyamet gününde; "neden onu indirmedin?" demenizi kerih gördüğümüz için; (size bu kitabı) indirdik...
Kitâb yalnız indirildi." Tevrat ve İncil iki taifeye, bizden evvel,"
O iki taife, Yahudiler ve Hıristiyanlardır. yalnız, ancak" kelimesindeki ihtisas, belki o gün semavî kitaplar arasında sadece bu iki kitabın Tevrat ile İncil meşhur idi. "ve gerçekten"
Muhaffefdir. (Şeddesizdir) ve muhakkak ki, demektir. biz onların tedrisâtından derslerinden,"
Onları okumaktan... Burada, onların derslerinden" buyurdu da) ikisinin dersinden, buyurmadı. Çünkü her taife bir cemaattir kat'iyen gaafil bulunuyoruz"
Onların kitaplarında ne olduğunu bilmiyoruz. Zira onların kitapları bizim lügatimiz (ve dilimiz) üzere olmadığı için onu okumaya muktedir olamıyor ve gücümüz yetmiyor.²⁵³

Kâfirlerin Bahaneleri

Yahut demeyesiniz ki: "Eğer bize Kitâb indirilmiş olsaydı,"
Onların üzerine indirildiği gibi...
Her halde onlardan daha ziyâde muvaffak olurduk,"
Hakka (hidâyet bulmaya)... O (hak) en yakın maksattır. Veya kitabın içinde bulunan ince ve açık hükümleri, meşru kılınan (şeriatları) ve sırlarını ve inceliklerine hidâyet buluruz.
Bizim zihinlerimizin hududunun geniş ve anlayışımızın çok iyi ve zeki olduğu için; biz onlardan (Yahudî ve Hıristiyanlardan) daha ziyâde hidâyet sahibi olurduk; bundan dolayı bizler, ümmî (yazmaları olmayan bir kavim) olmamızla birlikte, ilimden çeşitli fenleri kapıp öğrendik; kasas, şiir ve hitabet gibi...
İşte size gerçekten geldi,"
Kendisiyle muallal olan bir mahzûfa taalluk etmektedir. Yani bu söz ile özür beyan etmeyin; Jİ2£- lü "işte size gerçekten geldi,"
Beyine açık delil,"
Rabbımızdan," Açık hüccet (ve delil), Ve hidayet de geldi, rahmet de geldi..."
Kur'ân-ı kerim'den
Beyyine/açık delil," diye tabir edilmesi; onların Kur'an-ı kerimi kemâliyle ders etmelerinin mümkün olduğunu ilân etmek içindir; çünkü Kur'ân-ı kerim, onların lügatleri üzerinedir. Sonra Kur'ân-ı kerim;
Ve hidâyet ve rahmet," diye tabir olundu.²⁵⁴

En Zâlim Kişi?

Daha zâlim kim olur?"
Hiçbir kişi daha zâlim değildir.

²⁵⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/252-253.

²⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/253.

²⁵² Nahiv ilminde Basrâlîlân ve Kûfelîlerin ayrı ayrı mezhepleri vardır.

²⁵³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/253-254.

²⁵⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/254-255.

Allah'ın âyetlerini inkâr edenden,"

Kur'ân-ı kerimi yalanlayan, demektir.

İç& uJutfj "Ve onlardan men'e kalkışandan,"

İnsanları, Kur'ân-ı kerimden sarf-ı nazar ettiren (insanların Kur'ân-ı kerime inanmaları ve onunla amel etmelerine mani olan kişi, demektir). Böylece kendi nefsinde dalâlet ile dalâlete düşürmeyi toplamadı...

Kaamûs'ta buyuruldu:

Ondan yüz çevirdi; yüz çeviriyor; yüz çevirdi ve falanca (kişi) ona çevirdi, (ona mani oldu).²⁵⁵

Mudili (Halkı Sapıttıran)

"Elbette biz, cezalandıracağız o kişileri ki,"

Farisî olarak, tez bir zamanda, onlara cezalarını elbette vereceğiz...

Men' ediyorlar," İnsanları (uzaklaştınyorlar) Bizim âyetlerimizden,"

Onlar için bir vaîd (korkutma)dır. Onların halkı dalâlete düşürmelerinin cezalarının beyânıdır. Yine bu kavli-i şerifte (onların idlâl yani halkı sapıttırmalarının cezası beyân edildiği gibi) onların dalâletlerinin de cezası anlaşılmaktadır.

Azabın en müthişiyile,"

Yani en şiddetiyle...

Bu kabahatleri yüzünden,"

Yani onların yapa geldikleri, halkı Allah'ın âyetlerinden alıkoymak, (halkın hidâyetine mâni olmak) ve halkın yenilik ve devamdan sarf-ı nazar etmelerini sağlamaları sebebiyle azabın en müthiş ve en kötüsüyle cezalandırılırlar.²⁵⁶

Akıllı kişiye düşen vazife, Kur'ân-ı kerim ile amel etmek ve imkânı kaderince başkasını da teşvik etmektir. Zira bu durumda, kendisi de vehhâb olan Allâhü Teâlâ hazretleri tarafından verilen kurtarıcı sevaba ortak olmuş olur.

Ruhların gıdası olan Kur'ân-ı kerimden yüz çeviren kişi; bedenlerin gıdası olan tatlı meşrubattan yüz çeviren kişi gibidir...

Kur'ân-ı kerimin;

1- Zahiri vardır;

2- Bâtını vardır.

Kur'ân-ı kerimin zahirini âlimler tefsir ettiler. Kur'ân-ı kerimin bâtını ise tahkik ehli tarafından beyan edilen hakikatlerdir. (3/121)

Bunlardan hepsi, kendi meşreplerini gerçekten çok iyi bildiler.²⁵⁷

Yedi Harf Üzerine İndirildi

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Kur'ân-ı kerim, yedi harf üzerine indirildi.²⁵⁸

Yani yedi lûgat üzerine indirildi, demektir. O lûgatler, Arabların fesahat ile meşhur olan lûgatleri (lehçeleri)dir. (O yedi lûgat:)

1- Kureyş lûgati,

2-Hüzeyl,

3- Hevâzin,

4- Yemen,

5- Tayy,

6- Sakîf,

7- (Benîm Tamîm lûgati)²⁵⁹

Rahatlıkla okunsun ve kolay olsun ve her taife kendi lûgatlerine uygun olarak okuyabilsinler diye Kur'ân-ı kerim yedi lehçe üzerine indirildi... Bunun şartı, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden Kur'ân-ı kerimin bu şekilde okunduğu işitilmiş olmasıdır...

Zira eğer tek bir lûgat üzere Kur'ân-ı kerimi okumakla mükellef olmuş olsalardı; elbette bu durum kendilerine

²⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/255-256.

²⁵⁶ Bu âyet-i kerimde, halkın hak yolu bulmaları, hakikî bir müşid'e bağlanmalarına engel olan, dedelerinin ve atalarının bazı kerametlerinden kendilerine de bir pay biçerek, evliya derecesine çıkmadan ve kendisine irşâd makamı verilmeden, halkı kendisine bağlayan müteşâyihlere de büyük bir ikâz ve uyarı vardır. Halkın saf duygulan ve evliyaya olan sevgilerini sû-i istimal ederek, bundan çıkar sağlayan bir çok kötü niyetli insanlar, hakikatte Allah'ın düşmanları oldukları halde: bazı kisvelerle kendilerine evliya süsü vermektedirler. Halkın tasavvuf yolunda hakikî bir müşide bağlanıp, manevî merdivenleri kısa bir sürede çıkmaları ve yükselmelerine engel olup; halkı kendilerine köle haline getiren bu sahte şeyhlerde elbette pek yakında cezaların en müthişiyile cezalandırılacaklardır. Allâhü Teâlâ hazretleri, mü'minleri bu sahte şeyhlerin şerrinden muhafaza buyursun. Amin. Mütercim.

²⁵⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/256-257.

²⁵⁸ Sahih-i Buhâri: 4653, Sabih-i Müslim: 1354,

²⁵⁹ Musannif hazretleri yedinci lûgati zikretmediler, Camiu's-Sağır şerhi, Feyzü'l-kadir bu yedinci dili, Benî Temim kabilesinin lûgati olarak zikrettiler. Bakınız: Feyzü'l-Kadir: 2726,

çok meşakkatli ve çok zor gelirdi. Zira insanın alışa geldiği şeyden kesilmesi çok zordur....²⁶⁰

Yedi Kıraat

Kurân-ı kerim, yedi harf üzerine indirildi.²⁶¹ Hadis-i şerifinden murad ya da yedi kıraat üzerine indirildi, demektir.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden feyiz alınarak ve ümmetin zaptettiği (muhafaza ettiği) kıraatlerdir. Bu harflerin her biri, kendisini çok okuyan sahabelerden birine izafe edildi... Sonra o kıraatlerden her biri, onu tercih eden "Kurrâ-i seb'â" yedi kıraat aliminden birine izafe edildi.²⁶²

Yedi Kıraat Âlimi

Yedi Kıraat âlimi (şu zatlardır:)

- 1- İmam Nâfî
- 2- İbni Kesîr,
- 3- Ebû Amr,
- 4- İbni Âmir,
- 5- Âsim,
- 6- Hamza,
- 7- İmam Kisâî (r.h.) hazretleri²⁶³

Yedi Kıraat Hakkında Fetva

Kıraatler için şöyle denilmektedir:

"Muhakkak ki yedi kıraati inkâr eden kâfirdir. Diğer kıraatleri (yedi kıraat'tan sonrasını) inkar eden ise günahkâr ve bid'atçidir."²⁶⁴

²⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/257

²⁶¹ Sahih-i Buhârî: 4653, Sahih-i Müslim: 1354,

²⁶² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/258.

²⁶³ Kıraat başlı başına bir ilimdir. Yedi Kıraatin caiz olmasında üç şart aranır:

1-Resmi Osmanî'ye muvafık olması,

2- Arabî'ye muvafık olması,

3- Tevatür ile beraber sahih bir senedinin olması gerekir. Bu şartları taşıyan "Kıraat-i Seb'â"dır: Onlar şunlardır:

- 1 -İmam Nâfî
- 2- İbni Kesîr,
- 3- Ebû Amr,
- 4-İbni Âmir,
- 5- Âsim,
- 6- Hamza,
- 7- İmam Kisâî (r.h.)

Kıraat-i Aşere ise bunlara şu üç kıraatin ilâve edilmesidir:

- 8- Ebû Cafer,
- 9- Yakûb,
- 10- Halef

Bunların kıraatleri de tevatür derecesindedir. Kıraat-i Erbaa Aşere (14 kıraat ise) bu Kıraat-i Aşereye şu kıraatlerin ilâve edilmesiyle olur:

- 11- Hasan Basrî,
- 12-İbniMahîs,
- 13-Yahya Yezidî,
- 14-Şenbûzî,

Bu dört kıraat şazdır. Namazda bunların okunması haramdır. Bu İmamların her birinin iki râvîleri vardır.

Bizim (Türkiyenin, Mısır, Suudî Arabistan ve hatta hemen hemen şu anda en makbul ve en meşhur kıraat imamı) İmam Âsim (r.h.) hazretlerdir.

İmam Asım (r.h.) hazretlerinin asıl ismi, Ebû Bekir Âsim bin Ebi'n-Nücûd'tür.

İki râvîsi vardır.

1- Şu'be bin İyâş El-Esedî

2-İmam Hafs (r.h.)'tır.

Bizim kıraat'ta râvimiz olan Hafs (r.h.)'ın ismi Ebû Ömer Hafs bin Süleyman bin Müğîre el-Bezzâz'dır. İmam Âsim (r.h.)'ın üvey oğluydu. İyi bir tahsil gördü. Hicri 180 yılında vefat etti.

Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretlerinin kısaca değindiği kıraat âlimleri hakkında bu muhtasar bilgiyi ilâve ederek; kıraat ilmi hakkında kısacıkta olsa erbabına malûmat olsun istedim. Daha geniş bilgi için, Allâme Şeyh Şihâbüddin Ahmed bin Muhammed bin Abdülganiy ed-Dimyâtinin "İTHAFÜ FÜDÂL-İ'L-BEŞER Fİ'L-KİRAATİ'L-ERBAATİ AŞER" isimli esere bakınız. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/258.

²⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/259.

Kurân-ı Kerimin Ahlakı

Kur'ân-ı kerim, hakikat âleminde nazil olduğunda, bütün levhalarda yazıldı. Bu muayyenlik levhte vardır. Hatta senin vücûd levhanda... Onlardan her birini okuma ve bilme kabiliyeti de verildi.

Aslı maksat; Kur'ân-ı kerim ile amel etmek ve onun (Kur'ân-ı kerimin) ahlakı ile ahlaklanmaktır. Mahreci tashih etmek ve zahiri nazmına riâyet etmenin berisinde (mutlak Kur'ân-ı kerim ile amel etmek ve Kur'ân-ı kerim ahlakına sahip olmak gerekir...) ²⁶⁵

Kurân-ı Kerim ile Amel

Söyleyenin bu sözü ne güzeldir.

Ömrün nakdi (sermâyesi), hep;

Düşündü eğriliği....

Ömrü geçti, harflerin mahrecini düşünerek...

Hep bu şekilde harcadı; Hayatın sırrını...

Kurani kerimde (kıraati) seb'a ve kıraati aşere ile...

Hafız (k.s.) buyurdular:

Aşk senin feryadına erişir; Eğer sen kendin hafızlar gibi, Kurân-ı kerimi okursan ezberden; On dört rivayet ve kıraat üzere... ²⁶⁶

Ateş ve Kur'ân-ı Kerim

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Eğer Kur'ân-ı kerim, bir derinin içinde olursa, ona ateş dokunmaz. ²⁶⁷

Kâdî Beydâvî (r.h.) buyurdular:

Yani eğer Kur'ân-ı kerimi tasvir eder (yazar) ve bir derinin içine koyar ve o deri de ateşe atılırsa; Kurân-ı kerimin bereketiyle ona ateş dokunmaz ve onu yakmaz!..."

Kurân-ı kerimi ezberleyen ve devamlı onu okumaya devam eden mümine ateş nasıldır acaba? ²⁶⁸

Kurân-ı Kerim Okuyan

Hazret-i Ali (r.a.)'dan rivayet olundu:

Kim, namazın içinde kıyamda (ayakta) Kur'ân-ı kerimi okursa, o kişiye, (okuduğu Kur'ân-ı kerimin) her harfine yüz hasene vardır.

Ve kim de abdestsiz olduğu halde (mushafa dokunmadan) ²⁶⁹ veya ezbere ²⁷⁰ Kur'ân-ı kerimi okursa, (o kişiye de okuduğu her harfe karşılık) on hasene vardır. ²⁷¹

Hikâye (Kuran Ehlinin ölümü)

Rivayet olundu:

Bazı hayırlı insanlardan rivayet olundu. Kur'ân-ı kerim ehlinin birin vefatı hazırды. (Ölüm hastalığındaydı.) Çevresindekiler ona;

La ilahe illallah" söyle dediler. O kişi:

Bismillâhî'r-rahmâni'r-rahıym

Tâ, Hâ

Kur'ân'ı sana bedbaht olasin/meşakkat çekesin diye indirmedik Ancak saygısı olana tezkir/sohbet ve nasihat için, bir tenzil olarak indirdik o yaradandan ki, hem yeryüzünü yarattı, hem o yüksek yüksek gökleri...

²⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/259.

²⁶⁶ Divân-ı Hafız-ı Şirâzî, s. 39, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/259-260.

²⁶⁷ Kenzu'l-Ummâl: 2404.

²⁶⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/260.

²⁶⁹ Abdestsiz veya cünüp bir halde Mushafa yani Kur'ân-ı kerime dokunmak caiz değildir. Haramdır.

²⁷⁰ Kişi, abdestsiz olarak ezbere Kur'ân-ı kerimi okuyabilir, Ama cünüp olanlar, ezbere de Kur'ân-ı kerimi okuyamazlar. Bu konuda geniş bilgi için "KUR'AN-I KERİM'E ABDESTSİZ DOKUNULMAZ CÜNÜP DOKUNULMAZ VE OKUNMAZ Osmanlı yayınevi" isimli risalemize bakınız., Mütercim.

²⁷¹ Bu hadis-i şerif şu metinle geçmektedir:

Kim Kur'ân-ı kerimi namazda kıyam halinde okursa o kişiye her harfe karşılık yüz hasene vardır.

Kim (nafîle namazlarda) oturarak Kur'ân-ı kerim okursa o kişiye de (her harfe karşılık) elli hasene vardır.

Kim, namazın dışında Kur'ân-ı kerimi okursa, o kişiye (okuduğu Kur'ân-ı kerimin) her harfine karşılık on hasene vardır. Kim Allah'ın kitabını dinler (kulak verirse) ona da her harfe karşılık bir hasene vardır." Kenzu'l-Ummâl: 2427, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/261.

0 Rahman arş üzerine istiva buyurdu. Bütün semavâttakiler ve bütün arzdakiler ve bütün bunların aralarındaki ve bütün yerin dibindeki hep onun...

Sen bu sözü ilan edeceksen de, o hem sırrı bilir, hem daha Allah... başka ilah yok, ancak o... Hep onundur o en güzel isimler/esmâ-i hüsnâ... Okumaya başladı. Bu âyet-i kerimleri tekrar etti. Tâ ölüncüye kadar hep bunları okuyordu. Bundan anlaşıldı ki, ölüm, bir şahsın yaşadığı şey üzerinedir. Yani kişi, yaşadığı şey üzerine vefat eder...²⁷²

Hikaye (Gafilin Ölümü)

Bir adamın mesleği, ot satmak idi. 0 kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinden gafil idi. Vefatı yaklaştığında ona da; La ilahe illallah" söyle dediler. O kişi: "Bir tutamı bir fulusî" diye bağırmaya başladı. İslâm üzere ölmek için; Allâhü Teâlâ hazretlerinden tevfiik isteriz....²⁷³

İman İçin

Yüce Meali:

Onlar ancak şunu gözetiyorlar: Ki, kendilerine melekler geliversin veya rabbın geliversin veya rabbinin bazı alâmetleri geliversin... Rabbinin ba'zi alâmetleri geldiği gün, evvelce îmân etmemiş veya îmânında bir hayır kazanmamış bir nefse, o günkü îmânı hiçbir fayda vermez. De ki: "Gözetin, çünkü biz şüphesiz gözetiyoruz".

Dinlerini tefrikaya düşürüp de şî'a şî'a/parça parça olanlar var yâ, senin onlarla hiçbir alâkan yoktur. Onların işi Allah'a kalmıştır. Sonra O, kendilerine ne ettiklerini haber verir.

Kim bir hasene ve iyilikle gelirse, ona on misli verilir, kim de bir seyyie ve günahla gelirse, ona ancak misliyle ceza edilir ve hiçbirine haksızlık edilmez.²⁷⁴

Tefsîr-i Şerifi:

Onlar gözetiyorlar, kelimesi istifham için olup; manâsı nefiydir. bakıyorlar" fiili ise "gözetiyorlar" manasındır. Çünkü bakmak, beklemek ve gözetmek" manasına da kullanılır...

Sanki şöyle denildi:

Muhakkak ki ben Mekke ehli üzerine hüccet (kesin deliller) ve onların üzerine kitap indirdim; (fakat) onlar iman etmediler; onlar gözetmiyorlar (sadece gözetiyorlar ki);"

Ancak kendilerine melekler geliversin,"

Yani ölüm meleğini ve onun yardımcılarının ruhlarını almaları için gelmesini mi gözetiyorlar!

Veya rabbın geliversin,"

Rabbinin emri, azab ve intikam ile geliversin, demektir.²⁷⁵

Rabbinin Gelmesi

Bağavî Tefsirinde buyuruldu:

Veya rabbın geliversin," (Rabbın) keyfiyetsiz o-larak kıyamet mevkiğini beyân ve aralarında hükmetmek üzere (gelsin yani hükümsin demektir).²⁷⁶

Veya rabbın geliversin," kavli-i şerifinde geçen)

Rabbın gelmesinden murad, her âyetin (alâmetin) yani kıyamet ve küllî helâk'ın alâmetlerinin gelmesidir. Şu kavli-i şerifin karînesiyle: Veya rabbinin bazı alâmetleri geliversin..."

Yani saatin şartları (kıyametin alâmetleri) geliversin, demektir.²⁷⁷

Kıyametin Alâmetleri

Onlar da (gelecek olan kıyametin alâmetleri) şunlardır:

- 1- Duhân,
- 2- Dâbbetü'l-Arz,
- 3- Şarkta bir yerin batması,
- 4- Mağribte (batıda) bir yerin batması,

²⁷² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/261-262.

²⁷³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/262.

²⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/263.

²⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/263-264.

²⁷⁶ Bağavî Tefsiri: c.2, s. 119,

²⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/264.

- 5- Arab yarımadasının batması,
- 6- Deccâl,
- 7- Güneşin batıdan doğması,
- 8- Ye'cûc ve Me'cûc,
- 9- İsa Aleyhisselâm'ın inmesi,
- 10- Aden'de bir ateşin çıkmasıdır.²⁷⁸

Mekke Ehli

Onlar (müşrikler) hiçbir kimse için bu üç işi (ve alâmeti) gözetmiyorlardı. Bunlar da (bu âyet-i kerimede ifade edildiği üzere);

- 1- Meleklerin gelmesi,
- 2- Rabbin gelmesi,
- 3- Kahredici alâmetlerin Rab tarafından gelmesidir...

Lakin onlarda, gözetilenlerin bir benzerliği olduğu için; Mekke ehli, gözetilenlere ilhak edildiler... (3/122)²⁷⁹

îman-ı Yeis

Rabbinin ba'zı alâmetleri geldiği gün,

Şu kavli-i şerif için zarftır.

Bir nefse, o günkü îmanî hiçbir fayda vermez."

Muhtazar (ölümü hazır ve canı boğaza gelmiş olan kişi) gibi... Zira saatin şartlarının (kıyametin alâmetlerinin) açıkça (ayan ve beyân) görülmesi, kendilerinin menzilesindedir. Ayan ve beyân vaki olmaları iman etmeye mânidir. Zira iman, ancak gayb'e olduğu zaman makbuldür. (İman-ı yeis makbul değildir...)

Evvelce îman etmemiş ise..."

bir nefis yani bir kişi" kelimesinin sıfatıdır.

Yani daha önce bazı âyetlere (kıyametin kopacağı ve âhret gününe) iman etmemiş ise, demektir.

Veya îmânında bir hayır kazanmamış.²⁸⁰

Amelsiz İman

Bu âyet-i kerime, sâlih amel olmaksızın (sadece) imanın menfaat vermeyeceğini iktizâ ediyor, (gibi görünüyor da, bir- çok âyet-i kerime ve hadis-i şerifin açıkça delaletiyle); ehl-i sünnet ve'l-cernaat mezhebine göre, amelsiz iman sahibine menfaat verir; şu cihetle ki, sahibi cehennemde ebedî kalmaz...²⁸¹

Aziz Mahmûd Hüdâiden

Hüdâi ve Üsküdârî diye meşhur olan Aziz Mahmûd Hüdâi (k.s.) hazretleri, "El-Vâkıât"ında buyurdular:

Bu âyet-i kerimenin tefsirinde bana muvaffakiyet zahir oldu ki, ehl-i sünnetin mezhebi iki vecih'tir.

Birincisi: veya kazandı, kavli-i şerifinin; mukadder bir I "iman etti" kavli-i şerifinin üzerine atf olmasıdır; mezkûr olan "iman etti" kavli-i şerifinin üzerine değil... Bu durumda bu kavli-i şerifin takdîri şöyle olmuş olur:

-"Bir nefse, o günkü îmanî hiçbir fayda vermez; evvelce îman etmemiş ise... İster mücerred bir iman ile iman etmiş olsun veya îmânında bir hayır kazanmış olsun (fark etmez...)"

İkincisi: veya kazandı, kavli-i şerifinin; mezkûr olan "iman etti" kavli-i şerifinin üzerine atf olmasıdır. Lakin burada mukadder bir leff itibâr edilir. Neşir de (leffin)²⁸² üslûbu üzerine olmuş olur.

Bu durumda da takdîri şöyle olmuş olur:

Bir nefse, o günkü îmanî hiçbir fayda vermez; ve onun hayır olarak yapmış oldukları kendisine fayda vermez, evvelce îman etmemiş veya îmânında bir hayır kazanmış ise..."²⁸³

Bekleyin Göreceksiniz

De ki: "Gözetin"

²⁷⁸ Şerhu Ramazan Efendi Ala Şerh-i Akâid, s. 309, Şirket-i Salihiyye-i Osmaniye Matbaası, Dersaadet- 1320, Burada (Ramazan efendi şerh'inde) ve diğer akâid ve kelâm kitaplarında bu alâmetlerin her birinin açıklaması ve şerhi mevcuttur. Sahih ve sağlam malûmat ve daha geniş bilgi için akâid ve kelâm kitaplarına bakınız. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/264-265.

²⁷⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/265-266.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/265-266.

²⁸¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/266.

²⁸² Belâğât ilminden, İlm-i Bedi'ın birer ıstılahı olan Leff-ü Neşir hakkında daha Önce malûmat geçti. Daha geniş malûmat için, Telhis, Muhtasaru'l-Meânî, Mutavvel ve benzeri edebiyat kitaplarına bakınız. Mütercim.

²⁸³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/266-267.

Gelmesini beklediğiniz üç şeyin gelmesini gözetin; ki göresiniz; o beklemekte olduğunuz şeyleri... Çünkü biz şüphesiz gözetiyoruz". Şundan ki, o zaman, bizim için kurtuluş vardır. Sizin üzerinizde ise vebal vardır; size gelen kötü akıbetten dolayı....²⁸⁴

Bazı Alâmetler Nedir?

İmam Bağavî (r.h.) buyurdular: -(Bu âyet-i kerimede zikredilen) ba'zı alâmetleri..."nden murad, güneşin batıdan doğmasıdır. Müfessirlerin çoğu bu görüş üzerindedir.²⁸⁵

Kıyamet Alametleri

Haddâdî (r.h.) tefsirinde buyurdu:

Efendimiz (s.a.v) hazretleri buyurdular:

Güneş battığı zaman, meleklerin uçma hızlarıyla yedinci kat semâ'ya yükseltilir. Ve Arş'ın altında hapsedilir. Oradan, doğudan mı yoksa batıdan mı doğacağı hakkında hep izin ister. Ay da böyledir... Bu durum, Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarının tevbelerinin (kabulünün ve kabul edilmeyişinin mikâtine) vakit kıldığı zamana kadar devam eder. (Zaman gelir) yeryüzünde günahlar ve ma'siyetler çoğalır.

Ma'rûf (şeriat ve akla uygun olan iyilik ve güzellikler) gider. Hiçbir kimse artık iyiliği (marûfî) emretmez. (Emr ma'rûf kalkar...) Münker (şeriata zıt olan şeyler) yayılır. Hiçbir kimse insanları münkerden nehyetmez...

insanlar, bunu yaptıkları zaman, güneş Arşın altında hapsedilir. Bir gece miktarı geçtiğinde, secde eder ve Rabbinden izin ister;

Nereden doğacağını!" sorar.

Kendisine cevap verilmez.

Ta ki ay da kendisi gibi arşın altında hapsedilir. Beraber secde ederler. Ay da Rabbinden izin ister;

Nereden doğacağını?" sorar.

Kendisine cevap verilmez.

İkisi üç gece miktarı hapsedilirler. 0 gecenin uzunluğunun miktarını ancak teheccüd namazını kılanlar bilirler. Onlar o gün yeryüzünde insanlar tarafından küçümşenen çok az bir kalabalıktırlar.

Onlardan biri o gece uyur; daha önceki gecelerde uyuduğu gibi... Sonra geceleyin kalkar, teheccüd namazını kılar, vird, zikr ve evradını okur. Sabah olmaz... (Bir türlü gece bitmez.)

Bunu kabul etmez. Çıkar ve göğe bakar ki hâlâ gecedir. Gece hâlâ yerindedir. Yıldızlar, deveren etmektedir. Bunu bir türlü tanımaz ve kendisinin zanlar içinde olup zannetmekte olduğunu sanır. Ve kendi kendisine derki:

Acaba okumayı hafif mi yaptım? Namazı mı kısalttım? Yoksa her zaman kalktığım saatten önce mi kalktım?" der. {Bir türlü karar veremez! Şaşkın bir halde) namazgahına geri döner, ikinci gecede ki namazı gibi namaz kılar. Sonra yine dışarıya çıkıp havaya bakar. Bir türlü sabahı görmez. Korkusu şiddetlenir. Korkuya kapılır. 0 gece, teheccüd namazı kılan bütün mü'minler, kendi memleketlerinin mescidlerinde toplanırlar. Ağlama ve tazarru ile Allâhü Teâlâ hazretlerine yalvarırlar.

Allâhü Teâlâ hazretleri, Cebraîl Aleyhisselâm'ı güneş ve ay'a gönderir. Onlara der ki:

Allâhü Teâlâ hazretleri size batma yerinize dönmenizi emrediyor! Oradan (batıdan) doğun!" Artık sizin için yanımızda ne ziya ve ne de nur (yani ışık yansıtma) yoktur.

Ay ve güneş bunun üzerine Allâhü Teâlâ hazretlerinin korkusundan titreyerek ağlarlar. Onların ağlama seslerini yedi kat göğün içinde olanlar ve Arşın ehli olanlar işitirler.

Sonra bütün mahlûkat ölüm ve kıyamet korkusundan ağlamaya başlar.

Bu arada teheccüd ehli olanlar ağlama, sızlama ve yalvarma içindedirler; gaflet ehli ise gafletlerindedirler. Bir de bakarlarsa ki ay ve güneş simsiyah (kapkaranlık) bir şekilde batıdan doğarlar. Güneşin ziyası yoktur; ayın da ışığı yoktur. Her ikisi küsûf (tutulma) sıfatlarında oldukları halleri üzerindedirler.²⁸⁶

Ve Güneş Ve Ay Toplanır.²⁸⁷

Ve Güneş Ve Ay Toplanır.²⁸⁷

İkisi yükselirler.... Yük devesi misâli... Onlardan her biri arkadaşıyla münazaa eder; önüne geçme halinde... O zaman dünya ehli bağrıışmaya başlar.

Ağlarlar...

Amma sâlih insanlar... Onların ağlamaları kendilerine fayda verir. Onlar için ibâdet olarak yazılır.

Amma fâsik insanlar ise, onların ağlamaları o vakit kendilerine hiçbir fayda vermez. Kendilerinin aleyhine hasret ve nedamet (büyük bir pişmanlık) olarak yazılır. (3/123)

²⁸⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/267.

²⁸⁵ Bağavî Tefsiri: c. 2, s.119, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/267.

²⁸⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/267-271.

²⁸⁷ El-Kıyâme: 75/9,

Güneş ve ay yerin göğün göbeğine yani yansına ulaştıkları zaman, Cebrail Aleyhisselâm gelir. İkisinin boynuzlarından tutar ve onları yine batıya götürür. "Tevbe kapısı'nda batarlar...

Hazret-i Ömer (r.a.) sordular:

Babam ve anam sana feda olsun! Ya resûlallah, tevbe kapısı nedir?"

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

Ey Ömer! Allâhü Teâlâ hazretleri, mağribin arkasında tevbe için bir kapı yarattı. Altından iki kanadı vardır. İki kanadının arası bir binekli kişinin kırk (son hızla) varabileceği kadar uzundur. Bu kapı, Aliâhü Teâlâ hazretleri mahlûkatı yarattığı günden bu yana açıktır. Ta güneşin batıdan doğacağı gecenin sabahına kadar da açık olarak kalacaktır.

Ay ve güneş bu (tevbe kapısında) battıkları zaman, bu iki kapı kanadı üzerlerine kapanırlar. İkisinin arası birleşir. Ve sanki ikisinin arasında hiçbir uzaklık (ve mesafe) yokmuş gibi olurlar.

Tevbe kapısı kapandıktan sonra artık hiçbir kulun tevbesi kabul edilmez. Onun (daha önce tevbe etmeyen kişinin) hiçbir hasenesi (güzel ameli) kendisine menfaat vermez; ancak daha önce muhsin (iman, tevbe ve hasene ehli) ise o hariç... Zira bu kişi bu gün (tevbe kapısı kapanmadan) önceki halleri gibi mükâfatlandırılırlar. Yapmış oldukları iyiliklerden dolayı kendilerine sevap yazılır, işte bu (hadis-i şerifte beyân edilen tevbe kapısı) şu âyet-i kerime(nin manâsıdır):

Onlar ancak şunu gözetiyorlar: Ki, kendilerine melekler geliversin veya rabbin geliversin veya rabbinin ba'zı alâmetleri geliversin... Rabbinin ba'zı alâmetleri geldiği gün, evvelce îmân etmemiş veya îmânında bir hayır kazanmamış bir nefse, o günkü îmânı hiçbir fayda vermez. De ki: "Gözetin, çünkü biz şüphesiz²⁸⁸ gözetiyoruz"²⁸⁹

İman Özgürlük İster

Allâhü Teâlâ hazretleri, bu vakitte (güneşin batıdan doğması ve tevbe kapısının kapanmasından sonra) imanı kabul etmez. Zira bu iman hakikatte kişinin kendi serbest ihtiyarî (özgür iradesiyle) etmiş olduğu bir iman değildir. Bu ancak helak olmak korkusundan edilmiş olan bir imandır. Zira Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

O vakit hışmımızı gördüklerinde, "Allah'ın birliğine inandık ve O'na şirk koştuğumuz şeylere küftük?" dediler. Dediler amma hışmımızı gördükleri vakit ki imanları, kendilerine fayda verecek değildi.

Allah'ın, kullarında geçe-gelen sünneti... Ve işte hüsrana bu noktada düştü kâfirler!²⁹⁰

Tevbe Etmek Lazım

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Ne fayda uğurlama anında; 0 vakitte tevbe etmek, Güç yetilmez.

Kemend atmak köşk üzerine... Söyle o yüksek kişiye, meyveden çeksin elini.

Ki, kısa el uzun dal ve budağa erişemez.²⁹¹

Tevbe Kapısı

İman ve tevbenin kabul olunmaması, sadece güneşin batıdan doğuşunu müşahade edenlere mahsus değildir. Bu doğrudur...

Zahir olan güneşin batıdan doğmasından sonra doğan veya daha önce doğmuş olup; o an henüz mümeyyiz olmayanların imanlarının kabul olunacağıdır. Bunun imanı (ve durumu hakkında geniş malûmat) "Şerh-i Mesâbih"te vardır... Bunların imanını sahih kabul etti.²⁹²

Cesedler Şahidlik Edecek

Hazret-i Aişe (r.a.) buyurdu: -"Kıyamet ilk alâmetleri çıktığında;

1- Kalem, atılır,

2- Hafaza melekleri habsedilir (kişiden alınır)

3- Cesedler, ameller üzerine şahidlik ederler.²⁹³

Deccâl - Mehdî

²⁸⁸ El-En'âm: 6/158,

²⁸⁹ Kitabii'l-Azeme; 4/1173, İsbahânî. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/271-272.

²⁹⁰ Mü'min: 40/84-85, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/272.

²⁹¹ Gülistân-i Sa'dî, s. 114, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/272.

²⁹² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/273.

²⁹³ Tefsiri Taberi: c. 8, s. 103, hadis no: 11076, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/273.

İmam Süyûfî (r.h.) hazretleri buyurdular:

Mehdî aleyhir-Ridvân, Deccâl'dan yedi sene önce zuhur eder. Deccâl ise güneşin batıdan doğmasından on sene önce huruç eder (çıkır...).²⁹⁴

Mehdinin Zuhur Zamanı

Mehdî Aleyhir-Ridvân, bin iki yüz (Hicrî 1200) yılında kıyam eder.²⁹⁵

Veya bin iki yüz dört (1204) yılında zuhur eder.

Doğrusunu Allâhü Teâlâ hazretleri bilir.

Mehdi aleyhi'l r-Ridvân'ın zuhurundan önce başka şartlar da vardır. Benî Asfer (sarı oğullarının)²⁹⁶ hurucu ve başka âlâmetler gibi...²⁹⁷

Te'vilât-i Necmiyyeden r

Te'vilât-i Necmiyyede buyuruldu:

Allâhü Teâlâ hazretleri, insanın nefsinin ve kalbini, iman tohumunu, imanın yeşermesi ve terbiyesine sâlih (elverişli ve uygun) kıldı.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdıkları gibi;

Lâ ilahe illallah (Allah'tan başka ilâh yoktur, kelime-i tevhidi) kalbe imânı yeşertir; su baklagilleri (yeşillikleri) yeşerttiği gibi.²⁹⁸

Tohum, kişinin;

Eşhedü ellâa ilâahe illallâah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve rasüülüh."

Ben şehâdet ederim (yakînen bilirim) ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ve şehâdet ederim ki Hazret-i Muhammed (s.a.v.) Allah'ın kulu ve Resulüdür."

Sözü (ve tasdikedir... Kişinin kalbi, dilinin söylediğini tasdik ettiği zamandır...

Bu ziraatın (iman tohumunun kalbte yeşerme) zamanı; dünya zamanıdır; yoksa âhiret zamanı değildir...

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:²⁹⁹

Dünya Âhiretin Ziraat Yeridir³⁰⁰

İmanın tohumu, kişiye âhirette fayda vermez; eğer daha önce dünyada zamanında ekilmemiş veya imanında hayır kazanmamış ise...

0 sâlih ameller ki, onlar sebebiyle kelime-i tayyibe (tevhid kelimesi) yükselir... Kelime-i tayyibebî

- "Lâ ilahe illallah (Allah'tan başka ilâh yoktur, inancı) dır." Güzel bir ağaç kılar... Bu ağaç meyveler verir. Kişi, istediği vakit Rabbinin izniyle bu ağacın meyvelerinden yer. Bu ağacın meyveleri;

1- Marifet,

2- Muhabbet,

3- Keşf,

4- Müşahede,

5- Vusul,

6- Visal,

7- Ve kemâle ermedir...

"Te'vilât-i Necmiyye"den alınanlar burada bitti.

Tevhidin tahkikine (hakiki imana) muvaffak olmakla nızıklandırmasını (nasip etmesini) Allâhü Teâlâ hazretlerinden dileriz...³⁰¹

Tefrika Çıkarınlar

²⁹⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/273.

²⁹⁵ Mehdi Aleyhir-Ridvân'ın zuhuru İsa Aleyhisselâm'ın nüzulünden öncedir. "Nüzülü İsa ve Katlühü'd-Deccâl", s.38, İmam Suyûfî,

²⁹⁶ Benî Asfer, Müslümanlarla savaştıkları kalabalık büyük bir kitledir. Orduları, seksen sancak ve sancağın altında on iki bin kişi olduğu halde savaştıklarıdır. (Ziyâdetü'l-Camii's-Sağır, 811) Baz rivayetlerde Rumlar (Kenzul-Ummal: 31301) olduğu beyân edilir... Benî Asfer (sarı oğullarının kimliği) hakkında çok değişik rivayetler vardır. Hadis-i şerif şerhlerinde geniş bilgiyi bulabilirsiniz. Mütercim.

²⁹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/273-274.

²⁹⁸ Feyzü'l-Kadir: 5809, Bu hadis-i şerif, değişik hadis kitapları ve şerhlerde değişik ibarelerle geçmektedir:

İbni Mes'ûd (r.a.) hazretlerinden mevkuf olarak rivayet olundu: "Tağanni, kalbte nifakı yeşertir; su yeşilliği yeşerttiği gibi; zikir ise, kalbte iman yeşertir; su ziraatı yeşerttiği gibi." Feyzü'l-Kadir: 5809, Bu hadis-i şerifte geçen kelimesi zenginlik demek değildir; tağannî demektir. Tağannî ile zikir yapan kişilerin yapmış oldukları zikirleri de hakikatte zikir olmaktan çıkar. Tağannî olur; kalbe nur vermek yerine nefsin hoşuna gider ve nefse zulmet verir. Zikri, kitab (Kur'ân-ı kerim) ve sünnete uygun olarak yapmak lazım. Mütercim.

²⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/274-275.

³⁰⁰ Keşfü'l-Hafâ: 1320,

³⁰¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/275.

Muhakkak ki olanlar,"
Yahudîve Hıristiyanlar,
Dinlerini tefrikaya düşürdüler,"
Onu parçaladılar, kısımlara böldüler, bazıları, bazının hepsine sarıldı; onlardan bazıları da bazısına sarıldılar.
"Ve şî'a şî'a parça parça oldular."³⁰²

Şî'â

şî'a (tarafklar) kelimesi, şî'a kelimesinin cemi'idir. Bir kişî, diğere tabi olduğu zaman, "tşte onun tarafkları oldu" denilir. Yani parçalara böldüler, her bir şî'a (taraf) kendi fırka imamına tabi oldu, demektir.³⁰³

Tefrikalar

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:
Yahudîler yetmiş bir fırkaya böldüler; hepsi Haviye³⁰⁴ (ateşinde)dirler; ancak bir fırka müstesna...
Hıristiyanlar, yetmiş İki fırkaya böldüler; hepsi Hâviye (ateşinde)dirler; ancak bir fırka müstesna...
Benim ümmetim de yakında yetmiş üç fırkaya bölüneceklerdir; hepsi Hâviye (ateşinde)dirler; ancak bir fırka müstesna..³⁰⁵

Kitap Ehli Ateştedir

Kitap ehli "Hepsi Hâviye (ateşinde)dirler; ancak bir fırka müstesna..." diye buyurulup) istisna yapılması (Efendimiz s.a.v. hazretleri gelmeden önce) geçmiş zamanlarda, o kitaplar nesh³⁰⁶ olunmadan önceydi. Ama nesh'ten (yani Efendimiz s.a.v. hazretlerinin peygamber olarak gönderilmesinden sonra ise Yahudî ve Hıristiyanların) hepsi (ebedî olarak) Hâviye ateşindedirler... (3/124)³⁰⁷

Allah Haklarından Gelir

"Senin onlarla hiçbir alâkan yoktur,"
Onların bölünmelerini araştırmak ve senin muasırın (seninle aynı asırda yaşayanlarla) münâkaşa ve müâhaze etmeye taarruz'de bir alâkan yoktur...
"Onların işi Allah'a kalmıştır."
Mezkûr nefyi ta içindir.
Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, yalnız kendisi, onların evveleri ve âhirleri (öncekilerin ve sonrakilerin) hakkından gelir; hikmeti iktizâsı (gereğince) onların dilediği şekilde onları tedbir eder.
Sonra O, kendilerine haber verir."
Yani kıyamet gününde...
Yaptıkları o şeyleri.. (Onların yaptıkları şeyleri) izhâr etme, onlara haber vermek kelimesiyle ifâde edildi. Çünkü izhâr etmek ile haber vermek ikisi de ilim öğrenmenin sebepleri olmaları sebebiyle ikisinin arasında büyük bir ilgi vardır. Onlara haber vermek tabiri, aynı zamanda onların irtikap ettikleri günahların kötü akıbetlerinden habersiz ve câhil kişiler olduklarını tembih içindir.
Yani bütün şahitlerin huzurunda Allâhü Teâlâ hazretleri onları izhâr eder (kötülüklerini ortaya çıkarır)...
Ve onların dünyada iken hangi kötülüğü büyük bir ısrar ile yapa geldiklerini kendilerine bildirir ve öğretir.
Ve onların yaptıkları kötülüklerine layık bir ceza kendilerine tertip olunur....³⁰⁸

Ameller Kötü Suret Alırlar

Bil ki:

³⁰² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/276.

³⁰³ Şî'a kelimesi, tabi olmak, taraftar olmak, yardım etmek, fırka, benzerleri gibi manâlar gelir. Bu konuda daha geniş bilgi için; "ŞÎ'Â" İsimli çalışmama bakınız. Bu çalışmam, İslâm dünyasında türeyen şî'ânın tarihi seyri, kimler tarafından şî'â tohumunun ekildiği, fitneler, itikadı, amelleri ve bütün yönleriyle şî'ânın resmidir... Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/276.

³⁰⁴ Hâviye cehennem ateşinin yedinci tabakasının ismidir. Buraya münâfık ve mürted olanlar gireceklerdir. Cehennem derekeleri hakkında daha önce geniş bilgi geçti.

³⁰⁵ Bu hadis-i şerif, değişik ibarelerle bir çok hadis kitabında geçmektedir: Meselâ: Ebû Davud: 3981, İbni Mace: 3983, Müsned-i Ahmed: 12022 ve 16339, Darimi:2406, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/276-277.

³⁰⁶ Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin peygamber olarak gönderilmesiyle Tevrat ve İncil'in hükmü nesh olundu. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerini ve Kur'ân-ı kerimi tasdik etmeyen ve iman etmeyen bütün Yahudî ve Hıristiyanlar kâfir oldular. Hatta Yahudîler, "Uzeyr Allah'ın oğludur" ve Hıristiyanlar da "Mesîh İsa Allah'ın oğludur," dedikleri için şirke de düşüler...Yahudî ve Hıristiyanların hepsi ebedî cehennem ehli'dirler... Mütercim.

³⁰⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/277.

³⁰⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/277-278.

Dünyada işlenen her düşük fiil ve çirkin amel, âhirette çirkin bir suret ile tasvîr olunur. (Yani soyut şeyler âhirette somut bir hâle gelirler...)

Aslında o şeyler dünyada da çirkin bir surettedirler; lakin imtihan ve belâ olması yönünden faillerine {o çirkin işi yapanlara çirkin işler} çok güzel görünürler... Böylelikle, zehir karışmış bal gibidirler...

Kötü amellerden Allâhü Teâlâ hazretlerine sığınırız.

Cennet, onların mekruhlarıyla örtülmüştür.

Ateşlerde onların şehvetleriyle kapanmıştır.³⁰⁹

Yani cennet, kerih görülen (hoşlanılmayan) şeylerle gizlenmiştir. Cennet ise nefsin sevdiği ve hoşlandığı şeylerle kuşatılmıştır. Yani nefsimiz, ona meyleder ve o şeyler nefsin hevâ-ü hevesine uygun olduğu için, nefis onları yapmak ister.³¹⁰

Fırkalar

Afâkta (hariçte, dış hayatlarında) çok değişik fırkalar vardır.

1-Bazıları, yaratıcısını yani Allah Teâlâ hazretlerini kabul etmiyor,

2-Bazıları, Allah'ın sıfatlarını kabul etmiyorlar.

3-Bazıları, Allâhü Teâlâ hazretleri hakkında caiz olmayan şeylere inanıyorlar.

4-Kimi de peygamberlerin ve evliyâ'nın üzerinde olduğu;

a. Güzel itikad,

b. Salih amel üzerinedirler...³¹¹

İnsanlar Değişiktirler

Yine böylece insanlar,

1- Kendi zatlarında değişik kuvvetlere sahiptirler.

2- Hepsi bir bünyede değildir.

3- Hepsi bir iş üzerinde toplanmış değildir.³¹²

Hakikî Din Ehli

Tabiat, şehvî şeyler üzerinedir,

Nefis, hevâ-hevese meyleder.

Ruh, Mevlâ Teâlâ hazretlerine meyle yönelir.

Hakikî din, insanın kemâliyeti içinde (dinî hayattır)... Bu da (dinin) zahir ve bâtınına muvafık olmakla bulunur.

Kim, kalbiyle ondan ayrılır, bazı şiarına sarılır, riya ve süm'a (desinler-görsünler) diye (dinin) zahirini tutar; o kişi hevâ ehli fırkasındandır. Manâ ve maneviyattan yoksundur...³¹³

İlhâd Cüzzam Hastalığı Gibidir

Hazret-i Şeyh Üftâde Efendi (k.s.) hazretleri, Aziz Mahmûd Hüdâyî (k.s.) hazretlerine hitaben buyurdular:

Senin mülhidlere³¹⁴ yakınlığın olmadığı için, AUâhü Teâlâ hazretlerine şükrediyorum. İlhâd, cüzzâm hastalığı

³⁰⁹ Hadis-i şerifte buyuruldu:

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

Cennet, mekruhlar (meşakkat ve zorluklarla) kuşatılmıştır. Ve cehennem ise şehvetlerle kuşatılmış (ve donatılmıştır." Sahih-i Müslim: 5049,

³¹⁰ İsmail Hakkı Burseli (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/278.

³¹¹ İsmail Hakkı Burseli (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/279.

³¹² İnsanların işlerinin ve bünyelerinin değişik olması bir dengeyledir. Merhum Nasreddin Hoca (r.h.) hazretlerine sormuşlar; Sabah olunca neden insanların her biri bir tarafa gidiyorlar?" Hoca Efendi (r.h.)'ın cevabı; Dünyanın dengesi bozulmasın diye..." demiş. Mütercim. İsmail Hakkı Burseli (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/279.

³¹³ İsmail Hakkı Burseli (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/279.

³¹⁴ Mülhid'in tanımı şöyledir;

Mülhid; haktan (şeriat) sapan ve bâtıl "a meyleden kişidir.

Mülhid: Âyet-i kerîme ve hadîs-i şeriflere yanlış mânâ vererek dinden çıkan, yani îmânı bozuk olan, Eshâb-ı kirama, İslâm dinine hizmet eden evliya ve âlimlere dil uzatan kişiler, demektir.

Mülhid, Allâhü Teâlâ'ya ve peygamberine inanır ve inandığını söyler. Fakat, küfre kaymıştır, İslâmiyet'ten ayrılmıştır. İtikâdı (inancı) bozuktur. Kendini tam Müslüman ve hatta kendisini tarikat ehli sanır... Mülhid, tasavvuf ehli olarak görünür. Falanca şeyhin veya evliyanın soyundan geldiğini söyler ve böylece halkı çevresine toplar. Onlara yaldızlı sözler söyler. Mülhid, zikir eder. Zikrine tağannî, riya, sum'â (desinler) gibi maddî sebepleri katar.

Mülhid, bazı (yılan tutmak, şiş vurmak ve benzeri) harikulade şeyleri gösterir. Kendisi gibi olmayanları küçümser... Kendisini tasavvuf ehli, evliya ve hatta müşhid olarak görür.

Mülhid, hakikatte din dışıdır; gerçek tasavvuf ile ilgisi yoktur. Mülhid, cehennem ehlidir; onun âhiretteki cezası zinâkâr kadından daha kötüdür. Ona bağlı olanlar da veled-i zinadirlar. Şeriat âlimlerinin söylediklerini asla kabul etmezler. Kendilerinin bildikleri yanlış yolda giderler. Mütercim.

gibidir. İslah olmaktan çok uzaktır..."³¹⁵

Mülhidler Cehennemlikler

Buyurdular:

Ben onların cehennemden çıkmayacaklarına inanıyorum. Çünkü onlar, hâlden yoksun; mekaal (söz) davasındadırlar..." Bitti.³¹⁶

Kalenderlerin Sapıtmaları

İddia sahibi olanlardan biri de "el-Kalenderiyye tarikatı"dır. Bunlar, sakallarını tıraş eder ve saçlarını ise kökten kazırlar..."³¹⁷

Hakikî Kalenderler

Kalenderlik, sakal, saç ve kaş tıraş etmekle değildir...

Kalender, yolunun hesabını bilendir.

Kıl, kıl iledir...

Kalenderlik, kıl hevesinden;

Meşru olmayan tıraşları yapmak sevdasından geçmekle olur... (Kalender, kıl ile uğraşmaz... Baş verir Allah yolunda...) Kalender, Hafız (k.s.) hazretleri gibi (hak yolunda candan geçmek ve) başını vermektir. İşte gerçek Kalender odur.³¹⁸

Cevâlikıyye Fırkası

Bid'at ehli fırkalarından biri de el-Cevâlikıyye³¹⁹dir.

Cevâlikıyye fırkası;

1- Sakallarını tıraş ederler,

2- Çuha (yün) giyerler,

3- Kalın elbiseler giyerler,

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, şöhret elbiselerini giymekten menetti. İster, kalın elbise veya isterse ince elbise olsun, fark etmez. Çünkü kişi, toplumun giydiği elbiselerin dışında (ince, kalın, renk veya apayrı bir elbise giyerse) bununla meşhur olur. Ve Müslümanlardan ayrılır.³²⁰

Sâde İnsan

Ve hakikatte Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu: (İnsanlar arasında) insanlardan biri gibi ol!³²¹

Kişi, riya (gösteriş sahibi) olduğu zaman, çuha, abâ (veya herhangi bir elbise) giymesi kendisine hiçbir fayda vermez.³²²

İnsan Hep İnsan Olmalı

Sa'dî (k.s.) buyurdular: Riya için kolaylıkla elbise dikti. Allah için olunca sağır olur.

İklînvi faşta {toplumun içinde bilinme ve tanınma anında} sesini yükseltmek ister. (Yüksek sesle zikir eder...)

İç mahalde...Kendisiyle baş başa kaldığı zaman ise, Hep yanılığlarla dolar..."³²³

Ehline Verin

Ve buyurdu:

Gaza ve silâh aleti, mert adama lazımdır.

³¹⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/279-280.

³¹⁶ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/280.

³¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/280.

³¹⁸ Divân-ı Hafız-i Şîrâzî, s. 49, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/280-281.

³¹⁹ Cevlâkıyye veya Cevlâkî fırkası: Çuhadan yapılan kendilerine has bir elbise giydiklerinden, sakallarını, bıyıklarını, başlarını ve kaşlarını ustura ile tıraş ettikleri için kendilerine dazlaklar, denilmiştir. Sapık bir tarikattır. Cevâlikıyye fırkası, Kalenderiyye tarikatının bozulmuş bir hâlidir. Bazen, Kalenderiyye tarikatına "Cevâlikıyye" denilir. Musannif hazretleri, Kalender ile Cevâlikıyye'yi ayrı ayrı zikrettiğine göre, ayrı fırkalar. Zira bu fırkalar, musannif hazretlerinin zamanında bulunuyorlardı. Mütercim.

³²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/281.

³²¹ Münebbihât, İbni Hacer el-Askalânî

³²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/281-282.

³²³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/282.

Muhannes³²⁴ (korkak ve kadınımsı) olanlara savaş silâhı
Ne faydası var?
Ve lâzım değildir³²⁵

Hikaye (Şeriatın Dışına Çıkmak)

Kutbu'd-Din Şeyh Haydar, meczûb ve gerçekten hâl sahibi idi. Hikâye olundu. Şeyh Haydar, (bir gün cezbe halinde iken) körükten kızgın bir demiri eline aldı... (3/125) 0 demir bir ateş parçası gibiydi. Şeyh Haydar o kızgın demiri bir saat kadar kendi boynu üzerine koydu. Kendisini yakmadı. Ondan sonra "Haydariye tarikat"³²⁶ında olanlar, bunu (kızgın demiri ellerinde) tuttular. Şeyhlerini taklîd için demir giydiler. Fakat; Demir giymek, altından (elbise ve takı) giymekten daha büyük bir günahdır.³²⁷

Bidat Ehlinden Kaçın

Akıllı kişinin üzerine vacip olan; bid'at ve bid'at ehlinden kaçınmasıdır.³²⁸

Bidat Ehline Hoşgörüyü Bakanın Cezası

Rivayet olundu.

(Ölümünden sonra) İbni Mübarek (r.h.) hazretleri rüyâ'da görüldü. Ona denildi:

Rabbın sana ne etti?" Buyurdular:

Ben bir gün bir bid'at ehline lütuf ile bakmam sebebiyle Rabbim, bana itap etti, azarladı ve otuz sene beni durdurdu! Allâhü Teâlâ hazretleri bana:

Dinde benim düşmanım olan bir kişiye ünsiyet kurdun?" diye hesap sordu.

Bid'at ehline bir an hoşgörüyü bakanın hâli böyle olunca; zikirden sonra zalim kavimlerle beraber oturan ve bid'at ehliyle olanların hâli acaba nasıl olur?³²⁹

Cinler ve Cinlerle Evlilik?

Bil ki:

³²⁴ Muhannes: İşlerini, sözlerini, hareketlerini ve şeklini kadınlara benzeten erkek.

Muhanneslik yapanlar mel'ündür. Bunlar için, hadis-i şerifte; "Kendilerini kadınlara benzeten erkeklere ve erkeklere benzeten kadınlara, Allah lanet eylesin!" buyruldu. İslâm hukukuna göre bir erkeğe hakaret etmek kastıyla; "Ey Muhannes!" diyen, ta'zîr olunur (cezalandırılır). (İbn-i Âbidîn)

Tenbîh ve malûmat babında şunu siz sevgili okuyucularımın bilmesinde büyük bir fayda vardır:

(mam Celâleddin es-Suyûtî (r.h.) hazretleri; "Laktu'l-Mercân fi Ahkâmı'l-Cân" isimli kitabında buyurdular. "İbni Abbâs (r.a.) buyurdu:

"Muhannesler cinlerin evlâtlarıdır." Sordular:

Bu nasıl olur?" İbni Abbas (r.a.) buyurdu:

Allâhü Teâlâ hazretleri ve onun Resulü Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, hâiz halinde ki hanıma gelmeyi (yaklaşmayı) haram kıldı. Hâiz halinde hanıma cinsel ilişkide bulunmak haram olduğu halde, herhangi bir kişi, haiz halindeki hanımına cinsel ilişki bulunursa. Şeytan ondan önce davranır. 0 kadın hamile kalırsa; muhannes çocuk doğurur..." Laktu'l-Mercân fi Ahkâmı'l-Cân, s. 53,54; Sağlıklı bir evlâda sahip olmak için; Müslümanlar, mutlaka Kur'ân-ı kerim ve Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin sünnetlerine göre hayatlarını tanzim etmelidirler. Mütercim.

³²⁵ Gülistan-i Sa'dî, s. 48, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/282-283.

³²⁶ Haydariye tarikatı, Melâmîyye tarikatının kollanandandır. 13. yüzyılda Seyyid Şeyh Kutbuddin Haydarî tarafından kurulmuştur. Bu tarikat daha sonra tamamen bozulup, kitab ve sünnetin dışına çıkmıştır. Bunlar, on iki dilimli taç ve külah giyerlerdi. Sakallarını kökten tıraş eder; bıyık ve perçem bırakırlardı. Kollarına ve bellerine halka halka demir takarlardı. Kendilerine şiş (debbûs) batırır ve o şekide toplumun içinde gezerlerdi.

³²⁷ Demirden elbise giymek normal şartlarda helaldir. Ve hatta savaş zamanlarında lüzumludur. Fakat, insanlar kendilerine manevî süs vermek, şeyh, evliya ve manevî derece sahibi olduklarını halka duyurmak veya çeşitli sebeplerle demir elbise giymeleri veya kendilerine halka halka demir takmaları, bir erkeğin altından imal edilmiş elbise giymesi ve takı takmasından daha büyük bir günahdır. Çünkü bu tür hareketler bid'attir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve dört büyük halifenin döneminde olmayan İslâm dışı hareketlerdir. Buniar, kişiye sevap değil, günah getirir... Bu tür insanlara asla itibâr etmemek lazım. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/283.

³²⁸ Bid'at, Efendimiz (s.a.v.) hazretleri ve dört büyük halifesinin zamanlarında bulunmayıp da, dinde sonradan meydana çıkarılan, uydurulan söz, yazı, usûl ve işler, reformlardır... Dinde yeni ortaya çıkan şeylerden kaçınınız. Çünkü bu yeni şeylerin hepsi bid'attir. Bidatlerin hepsi dalâlettir. Yoldan çıkmaktır. Bundan sonra biliniz ki, muhakkak sözlerin en hayırlısı Kitabullah'tır. Hidâyetlerin en hayırlısı, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin hidâyetidir. İşlerin en şerlisi, (dinde yeni yeni) uydurulanlardır. Her bid'at dalâletir ve sapıklıktır."Sahih-i Müsliml435,

- "Muhakkak ki, sözlerin en sadığı ve en doğrusu, kitabullah'tır. Hidâyetlerin en güzeli, Muhammed Mustafa (s.a.v.) hazretlerinin hidâyetidir. İşlerin en şerlisi, yeni çıkarılan (ve dinde uydurulanlarıdır. (Dinî işlerde) uydurulan her yeni şey bid'attir. Her bid'at, dalâlettir ve her dalâlet, cehennem ateşindedir..." Sünen-i Neseî: 1560, Kütüb-i sitte'de bu manâlarda birçok hadisi-i şerif var... Cehennem ateşinden kaçır gibi bid'at ehlinden kaçmak lazım. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/283.

³²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/284.

Hevâ-ü heves ve bid'at ehli olmak; sadece insanlara mahsus bir hâl değildir. A'meş (r.h.)³³⁰ buyurdular:
Bir cinnî bizden evlendi.³³¹ Ona sordum:
Sizin en çok sevdiğiniz yemek nedir?" O:
Pirinç pilavıdır!" dedi. A'meş buyurdu:
Ona pirinç pilavı getirdik. Lokmaların kalktığını görüyordum; fakat kendisini göremiyordum. Ve ona sordum:"
Bizim içimizde bulunan bu hevâ (ve bid'at) ehlinden sizin de içinizde var mı?" O cinnî;
Evet!!" dedi. Ben ona;
Râfızilerin sizin içinizde durumu nedir?" dedim. O: -"Râfıziler, bizim en şerli ve kötülerimizdirler!" dedi.³³²

Rafiziler Kimlerdir?

Râfıziler,³³³ Hazret-i Ebû Bekir ile Hazret-i Ömer (r.a.)'dan yüz çevirmediği için; Zeyd bin Ali bin Hasan bin Ali (r.a.) hazretlerinden ayrılanlardır.

Bu lakap, (Rafizî kelimesi) mezhebinde taşkınlık eden ve sahabelere dil uzatan herkes için kullanılması lazımdır...³³⁴

Rafiziliğin Çıkışı

Bunun aslı şudur:

Zeyd (r.h.) Küfe'den çıktı.

Halkı kendisine bîat etmeye davet etti. Halktan büyük bir cemaat kendisine bîat etti.

Küfe'den bir taife (insan topluluğu) kendisine geldiler. Ona;

Ebû Bekir ve Ömer'den yüz çevir sana bîat edelim!" dediler. Zeyd (r.h.) onlardan yüz çevirdi. Sahabelere dil uzatmadı, bunun üzerine onlar;

Öyleyse bu takdirde biz seni terk ederiz!" dediler.

İşte bundan dolayı kendilerine "Râfıziler" (terk edenler) ismi verildi.³³⁵

³³⁰ El-A'meş (r.h.)'ın asıl ismi, Süleyman bin Mihrân'dır. 61 (m. 680} veya Hazret-i Hüseyin r.a.'ın şehid edildiği gün Küfe'de doğdu. İyî bir tahsil gördü. Kıraat, fıkıh ve hadis ilimlerinde büyük bir âlim idi. Kıraat ilminde yedi imam'dan birisidir. Hadis ilminde ise "Hafız"dır yani yüzbinden fazla hadis-i şerifi râvîleriyle birlikte ezbere biimekteydi. Sika (hadis rivayetinde) kendisine güvenilir bir kişiydi. Fesahat ve belâğât sahibiydi. Onun sohbetine her kes gelirdi. Ve onun yanında herkes müsavi idi. Onun sohbetinde fakir zengin ve hatta bir sultan ile bir çoban yan yana otururdu. Takva sahibiydi. Yetmiş yıl bütün namazlarını cemaatle ve hep birinci safta kıldı. Bazı sahabelere ulaştı. İmam-ı Azam Ebû Hanîfe hazretlerinden ilim aldı. Hikaye (Allah için sevmek) İmam A'meş hazretlerinin gözleri hep yaşlıydı. Ona; Gözlerin neden hep yaşarır?" diye sordular: O Ahmak kimselere bakmaktan!" buyurdu. Neden diye?" sordular: O;

Biz öyle kimselere yettiğimiz ki, onlardan biri, günlerce bir kardeşini görmezse, onunla karşılaştığında, "nasılsın? Ne haldesin? Bir hacet ve İhtiyacın var mı?" diye sorardı. Ve bunu da iş olsun diye sormazdı. Kardeşi isterse malının yarısını ve hatta tamamını bile seve seve ona verirdi... Ama bu gün ise öyle İnsanlar var ki kardeşleriyle her gün karşılaşırsalar bile hallerini sorarlar ve hatta evlerinde tavuklarını bile sorarlar. Ama kardeşleri kendilerinden bir dirhem (para) istese vermez ve hatta ondan yüz çevirirler... İşte böyle ahmaklara bakmak gözüme ağır geliyor ve ondan dolayı hep yaşıyor ve ağlıyor!!! İmam A'meş (r.h.) hazretleri, 148 (m. 765) Küfe şehrinde vefat etti.

³³¹ Cinler ile insanların evlenmeleri mümkün mü? Biri, ateşten (cin) diğeri de topraktan (insan) yaratıldığı halde, ikisinin tabiatının arasında düşmanlık olmasına rağmen; insanlar ile cinlerin evlenmeleri mümkündür... Cinlerin şeytanların evliliklerinin fıkhı olarak caiz olduğuna fetva verildiğinde; zinadan hamile kalan kadınların,

"Ben bu çocuğa cinlerden hamile kaldım," diyerek, yeryüzünde ve İslâm toplumundan fesatların baş göstermesi ve zinâ'nın yaygın hale gelmesi, veledî zinaların çoğalması gibi fesat ve tehlikelerden dolayı bir çok İslâm âlimi fakihler, cinlerle insanların evlenmelerini hoş karşılamamış ve insanlarla cinlerin evlenmeleri caiz değildir; diye fetva vermişlerdir... Enes bin Malik hazretlerine geldiler;

Cinlerden bir erkek bizden bir kız ile evlenmek istiyor ve bunun helâl olduğuna inanıyor ne dersiniz? İnsanlarla cinlerin evlenmeleri helâl mi?" diye sordular. Enes bin Mâlik hazretleri; -"Dini bakımdan bunda bir beis görmüyorum! Lakin ben mekruh görüyorum! (Hoş karşılamıyorum) Zira evlilik dışı hamile kalan bir kadın görüldüğünde; ona; -"Senin kocan kimdir?" denildiği zaman; o kadın;

Cinlerden hamile kaldım," der. Ve böylece İslâm toplumunda fesat çoğalır..." buyurdu. Laktü'l-Mercân fî Ahkâm'l-Cânn, s. 63, İmam Celâleddin es-Suyûtî, Darü'l-Kütübî'l-İbniyye, Beyrut.... Âlimlerin; Cinlerle evlenmek mümkündür. Cinlerle evlenmek mümkün değildir; Cinlerle evlilik caizdir, Cinlerle evlilik caiz değildir. Cinlerle evlilik mümkündür, ama haramdır, Cinlerle evlilik helaldir...

Ve benzeri fetvalarını ve cinlerle evlilik hakkındaki fıkhî konularda geniş malûmat edinmek için; İmam Celâleddin es-Suyûtî hazretlerinin; Laktü'l-Mercân fî Ahkâm'l-Cânn, isimli kitabının; sahife 53-66 arasını okuyun. Gerçekten musannif hazretleri çok güzel bir araştırma yapmışlar. Bütün detay, incelik ve rivayetleri almışlar. Allâhü Teâlâ hazretleri kendisinden râzî olsun. Mütercim.

³³² Laktü'l-Mercân fî Ahkâm'l-Cânn, s. 63, İmam Celâleddin es-Suyûtî, Darü'l-Kütübî'l-İbniyye, Beyrut, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/284-286.

³³³ Rafiziler, terk edenler, demektir. Şiânın kollarından. İmâm-ı Zeynelâbidin'in vefatından sonra oğlu Zeyd'den ayrılarak, Eshâb-ı kiram (r.a. emcîn hazraunın) düşmanlığında taşkınlık gösteren, Hazret-i Ebû Bekr ve Hazret-i Ömer'in halifeliklerini kabul etmeyen kimselerin mensûb olduğu bozuk fırka. Terk edenler, ayrılanlar mânâsına râfizî denilmiştir. Rafizî'lerin bozuk itikadları hakkında İmam-ı Rabbânî (k.s.) hazretlerinin "Reddü'r-Revâfız" adında çok güzel bir risalesi vardır. Mütercim.

³³⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/286.

³³⁵ Rafizilerin tarihçesi ve Hazret-i Zeyd'i terk etmeleri hakkında mezhepler tarihi kitaplarında şöyle anlatılır: Bilindiği üzere, Emevilere karşı Ehli Beyt adına ilk ayaklanmayı yapan Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd b. Ali (80-122/699-740) dir. Zeyd b. Ali, Ehl-i Beyt içinde gerçekten bilgili ve fakih bir zât idi. Devrin ileri gelen müslümanları gibi o da, Emeviler'in kötü idaresinden ve zulümlerinden şikayetçi idi. Sadece şikayetçi olmaktan öte, aynı zamanda bu durumu devrin hükümdarı olan Hîşam b. Abdilmelik'e açıkça söyleyen birisiydi. Fakat ne yazık ki bu ikazları fazla etkili olmuyordu.

Bu ikazlarının etkili olmaması üzerine Zeyd b. Ali, Küfe'ye geçer ve Emevî hükümdarına isyan için zemin hazırlamaya başlar. Halkın nabzını yoklar, kardeşi Ebû Cafer Muhammed. İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/286.

Zeydiyye Mezhebi

Küfelilerden bir taifede;

Biz Ebû Bekir ve Ömer (r.a.)'ı halife olarak tanırız. İkisinden yüz çevirenlerden yüz çeviririz," dediler ve Zeyd (r.h.) ile beraber huruç ettiler. Bundan dolayı kendilerine "Zeydiyye"³³⁶ ismi verildi.³³⁷

Sahabelere Dil Uzatanlar

Onların (Zeydiyyenin) bazıları sahabelere dil uzattılar. Uhud savaşında hezimet vaki olduğunda; şeytan bağırdı: Muhammed öldü!"

O gün Hazret-i Ali (r.a.)'dan başka bütün sahabeler. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin öldürüldüğüne inandılar. Hatta sahabelerin arasında çekişmeler oldu. Hazret-i Ali;

Eğer Efendimiz (s.a.v.) hazretleri öldürülmemiş ise ben sizi öldüreyim mi?" dedi. Onlar da; Evet!" dediler.

Sonra şeytanın bağırmasının tersine Efendimiz {s.a.v.) hazretlerinin öldürülmediği ortaya çıktı. Hazret-i Ali de onları affetti.

İşte bundan dolayı, Hazret-i Ali (r.a.)'ı sevdiler; diğer sahabeleri terk ettiler ve diğer sahabelere buğz ettiler.³³⁸

Büyüklere Dil Uzatanlar

Ne güzel buyurmuşlar:

Allâhü Teâlâ hazretleri, eğer bir kişinin haya perdelerini yırtmak isterse;

O kişi, temiz insanlara dil uzatmaya meyleder...."

Akıllı kişiye düşen vazife, sâlihleri büyük sevgi ve şiddetli bir muhabbetle sevmektir. Kıyamet gününde onların

³³⁶ el-Bakır ile istişare eder. O kendisine, Küfelilerc güvenilemeyeceğini söylerse de, onu dinlemez. Küfe'de kendisine bey'at eden onbeş bin kişi ile birlikte zamanın Küfe-Basra valisi Yusuf b. Ömer es-Sakafî (127/744) ye karşı H. 122/M. 740 yılında ayaklanır. Savaş devam ederken ve Zeyd b. Ali'nin üstünlüğü söz konusu iken, Hişam'ın casusları, Zeyd b. Ali'nin taraftarlarını o gün için güncel ve hassas olan bazı konularda tereddüde düşürürler. Bir taraftan eğer bu hareket devam ederse Hişam'ın Küfe halkının bütün mallarına el koyacağı sözünü yayarken, diğer taraftan da Zeyd b. Ali'den Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer hakkında görüşünü sormasını isterler. Bunun üzerine, onlardan bir grup, Zeyd'e gelerek, "Gerçek şu ki, biz düşmanlarına karşı, sana, atan Ali b. Ebî Talib'e haksızlık eden Ebû Bekir ve Ömer hakkında görüşünü söyledikten sonra yardım edeceğiz" derler. Bu som karşısında Zeyd,

"Bu ikisi hakkında iyilikten başka bir şey söyleyemem ve babamdan da onlar hakkında iyilikten başka bir şey söylediğini işitmedim. Ben, atam Hüseyin'i öldüren ve el-Harra gününde Medine'ye saldıran, sonra da Allah'ın evini (Kabe) mancınıklı taşa tutup ateşe veren Ümeyye oğullarına karşı ayaklandım" der. Bu cevap üzerine onlar, Zeyd'i terkederler. O da, onlara,

"Beni bırakıp kaçınız, terkettiniz" der. Bunun Arapçasında t'j'j' "Râfaztumunî" i-fadesi geçmektedir. İşte bundan dolayı bunlara o günden beri "Rafizî" denmiştir. Sonuç olarak Zeyd'in yanında çok az sayıda insan kalmıştır....

Burada dikkat edilmesi gereken bir konu da, Zeyd (r.h.) hazretleri, mağlûbiyet ve hatta canına mal olsa bile kendisine bir şey danışıldığında, doğruyu söylemiş olması ve asla sahabelere dil uzatmamasıdır...

Zeyd ve çok az sayıdaki arkadaşları son nefeslerine kadar çarpışır. Zeyd şehit edilir. Sonra cesedi kabrinden çıkarılarak asılır ve daha sonra da yakılır... (E. Ruhi Fiğlah, Çağımızda İtikadî İslam Mezhepleri, Ankara 1980, s. 92; Bağdadi, el-Fark Beynel-Fırak, Çev. E.Ruhi Fiğlah, s. 36-37).

Zeyd (r.h.) kendisine sadık ikiyüz kadar kişi ile savaşıp öldürülmesinden (122/70) sonra oğlu Yahya da bir müddet mücadele ettikten sonra Cürcan'da yakalanarak 125/743'de öldürüldü. İşte bu hadiselerde Zeyd ve oğlu Yahya'nın tarafını tutanlara, onların düşüncelerini paylaşanlara daha sonra "Zeydiyye" denmiştir. Başlangıçta siyasi bir hareket olan bu baş kaldırma daha sonra bir Zeyd (r.h.)'ın ve oğlunun öldürülmesinden sonra onların taraftarlarını bir araya toplayan "Zeydiyye mezhebi" olarak ortaya çıktı. Bazı sapık düşüncelerin içine karışmasıyla Zeydiyye mezhebi üç kola ayrılır:

a) Cârüdiye,

b) Süleymaniye veya Ceririye,

c) Ebteriyeye ve Butriyeye yahut Sâlihiye. Zeydiyye'nin ana görüşleri şöyle özetlenebilir: 1- İmam (devlet başkanı yani halife)

a) Hz. Fatıma'nın soyundan

b) zahit,

c) âlim,

d) cesur,

e) cömert olan kimse olmalıdır. İmamet davasında bulunan kimsede eğer bu beş şart kendisinde bulunuyorsa o kimse imam olmaya layıktır. Ve buna itaat edilmelidir.

2-Zeydilere göre, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden sonra en faziletli kişi Hz. Ali'dir. Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, sadece onun hilafetini tayin etmiştir. Ancak bu isim olarak değil vasıf olarak yapılmıştır. Yani Hz. Ali hakkında Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, onun kemali, fazileti vs. hakkında çok şeyler söylemiştir. Bunlar onun hilafete tayini için yeter sebeptir. Ancak, ashabi kiram bunları dikkate almamış ve başkasına bey'at etmekle hata etmiştir. Bununla birlikte ashaba sebbedilmemelidir.

3-Hz. Ali halife olduktan sonra giriştiği mücadelede, yaptığı savaşlarda ve hakem olayında haklı olup, muhalifleri haksızdır.

4-Büyük günah işleyenlerin arkasında namaz kılmak caiz değildir. Bu kimse tevbe etmeden ölürse ebedî olarak cehennemde kalır.

5-Zeydiyye, usûlu'd-dinde Mutezileyi takib eder. Furuda ise Hanefî mezhebi üzerindedir Şchristanî, el-Milel ve'n-Nihal, Beyrut,1975,

³³⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/287.

³³⁸ Uhud savaşında sahabelerin bazıları hep Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin yanındaydılar. Sahabelerin hepsi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin öldürüldüğüne inanmadılar. Bu hikâyede aralarında çekişmeler oldu, denilmektedir. Demek ki, sahabelerin hepsi Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin öldürüldüğüne inanmış değillerdi. Allâhü Teâlâ hazretlerinin kitabında övdüğü sahabelere dil uzatmak, en büyük günahlardan biridir. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/288.

şefaathine nail olmak için...
Şefaathini umduğu kişilerin hasımları olduğu insanlara yazıklar olsun!!!
Allâhım! Bizleri koru!
Kalblerimizi bozma!
Bizleri hidâyet üzere kıl!
Bizleri doğrulardan eyle!
Hakikat tarikatına suluk etmeye muvaffakiyet Sen'dendirü³³⁹

İman Ve Salih Amel

Kim bir hasene (ve iyilikle) ile gelirse,"
Yani mü'minlerden kim, kıyamet gününde sâlih amellerle gelirse, demektir. Çünkü imansız olarak iyilikler yoktur.³⁴⁰

Kâfirlerin İyilikleri

Kâdî İyâz (r.h.) buyurdular:

Âlimlerin icmâi vardır ki;

1- Kâfirlere amelleri fayda vermez.

2- Kâfirler, amellerinden dolayı sevap alamazlar.

3- Kâfirler nimetlerle (cennetle) mükâfatlandırılmazlar.

4- Azabları hafifletilmez.

5- Lakin kâfirleri cürümleri (kabahat ve İslâm'a saldırmaları) bakımından bazılarının azabı diğer bazılarından daha şiddetlidir...

Kâdî İyâz'ın sözleri bitti.³⁴¹

Kâfirlerin Haseneleri

kâfirler kesinlikle cennete giremezler...)

Lakin kâfirler, Müslüman oldukları zaman, geçmiş olan hayır ve hasenata karşılık sevap alırlar.

Hadis-i Şerifte vârid olduğu üzere;

Kâfirlerin, haseneleri (iyilikleri) Müslümanlıklarından sonra makbuldür." ³⁴²

Bir Haseneye On Sevap

Tefsîr-i Kâşifi'de buyuruldu: Dünyada her kim bir iyilik getirirse;

Ona on misli verilir,"

O kişiye, Allâhü Teâlâ hazretlerinden on kat fazladan sevap vardır.

Burada zikredilen, Onun misli" kelimesi, On" kelimesinin mümeyyizi değildir.

Belki onun (yani yS "On" kelimesinin) mümeyyizi "haseneleryanı İyilik/er" kelimesidir. Onun misli" kelimesi

ise mümeyyizi için sıfattır... Bundan dolayı "On" kelimesinde te harfi zikredilmedi.... Müfred müzekker olan

muzaf olduğu zaman, Sen ancak on 'sun," denilir (Burada ise) Misal," kelimesi müennese muzâf olduğu içindir.

0 müenneste "hasene" kelimesine râcı olan zamirdir. Şu kavli-i şerif gibi;

Kaafilenin biri onu bulunmuş eşya olarak alsın.³⁴³

Kötülüğün Cezası

Ve kim de bir seyyie (ve günahla) gelirse,"

Alemlerden kim, olursa olsun...

"Ona ancak misliyle ceza edilir."

Vaadin (günahın) hükmü bire birdir...³⁴⁴

Bir Saatlik Küfre Karşılık

³³⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/288-289.

³⁴⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/289.

³⁴¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/289.

³⁴² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/289

³⁴³ Yusuf, i 2/10, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/290.

³⁴⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/290.

Sual: Eğer denilse ki: Bir saatlik, ebedî olarak galîz (ağır ve çekilmez büyük bir) cehennem azabını gerektirmektedir. Mümâsele {denklik ve misli olmanın} yönü bunun neresindedir?

Cevap: Kâfir, eğer ebediyyen yaşasa bile hep bu itikad (küfür inancı) üzerine yaşayacağına kesinlikle karar verdi. Onun kastı ebediyyen inkâr olduğu için; onun cezası da ebedî cehennem olmuş oldu. ³⁴⁵

Günahı Terk Etme Azmi

Günahkâr Müslüman böyle değildir. Zira günahkâr Müslüman (ne kadar günah bataklığına batarsa batsın; onun içinde hep bir gün) bu günahı terk etme azmi vardır. Bundan dolayı, Müslümanın cehennemde azap çekmesi de elbette bir gün kesilip, sona erecektir... ³⁴⁶

Zulüm Yok

"Ve hiçbirine haksızlık edilmez."

1- Sevabın noksan edilmesi

2- Ve azabın ziyâde kılınmasıyla hiçbirine zulüm edilmez. (3/126)

Haddâdî (r.h.) buyurdular:

Allâhü Teâlâ hazretleri bunu "Ve hiçbirine haksızlık edilmez." buyurdu. Çünkü, nimetlerden fazla vermek caizdir; ama azâb ile mübteîâ etmek ise asla caiz değildir...

Bil ki:

Hasanelere on verilmesi vaad edilen katların en azıdır...

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

İyi iş yapan iyi adam,

Bir kişinin yolunda var ki o; Allah'tır.

Sen dahi ey iyi çocuk;

Bir hüner göster.

Hayatında ender görüleni yap. ³⁴⁷

Hasenelerin Karşılığı

(Bir haseneye karşılık);

1- Yetmiş kat,

2- Yediyüzkat,

3- Ve hesapsız misliyle karşılık verileceği vaad edildi. ³⁴⁸

On Sayısı Çokluğu Beyân İçindir

Bundan dolayı denildi ki:

"Kim bir hasene ve iyilikle gelirse, ona on misli verilir..." kavî-i şerifinde, "on" (misli var) denilmesi, kesret (çokluğu) beyân içindir. Yoksa, husûsî sayıda hasr (yani sadece on katı var) demek değildir...

(Bu durum) söyleyen kişinin şu sözü gibidir;

Eğer sen bana bir iyilikte ve bahşişte bulunursan; elbette ben de onun on kat karşılığında bulunurum!" ³⁴⁹

Sevapların Kat Kat Verilmesi

Hasanelere (iyiliklere sevabın) kat kat verilmesinin hikmetlerinden (birisi de), hasımları başına toplandığı zaman, kulun ibâdetlerinde iflâs etmemesi içindir...

(Hak sahipleri kıyamet gününde kuldân haklarını istedikleri zaman, o gün onlara verilecek para ve pul bulunmadığı için, kulun sevabından hasımlara verilecektir... işte hasımlara ³⁵⁰ Bu sevabından ondan biri verilir; ondan dokuzu yine kulun kendisine kalmış olur... Kulun mezâlîmi (zulüm ve haksızlıkları) kendisine verilen katlardan (fazlalıklardan) ödenir; yoksa hasene'nin aslından değil... Çünkü kat kat verilen fazlalık, Allâhü Teâlâ hazretlerinin fazl-ü kereminden kendisine verilmiştir. Hasene'nin aslı ise bir (tane)dir. Ondân vazgeçilir. Bir'e bir verilir... ³⁵¹

³⁴⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/290-291.

³⁴⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/291.

³⁴⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/291.

³⁴⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/292.

³⁴⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/292.

³⁵⁰ Parantez içine aldığım bu açıklama Ruh'ul-Beyan tefsirinde yoktur. Konunun iyice anlaşılması için konuldu. Mütercim.

³⁵¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/292.

Günahın Galip Olması

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Birleri, onların galip gelen kişiye yazıklar olsun!³⁵²

Yani günahları, hayır ve hasenatına galip gelenlere yazıklar olsun, demektir....³⁵³

Amellerin Dereceleri

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

Ameller, altıdır:

İkisi vacip olanlardır:

Misli, misline,

Hasene, haseneye

Bir hasene on katına,

Bir hasene yetmiş katına...

Amma vacip olanlar ise;

1- Kim, Allâhü Teâlâ hazretlerine bir şey şirk koşmadan vefat ederse, cennette girer...

2- Kim, Allâhü Teâlâ hazretlerine bir şey şirk koşarak (müşrik bir halde) ölürse, o kişi cehennemlidir.

3- Misli misline olanlar: Kim bir kötülük yaparsa, o kişi kötülüğün misliyle cezalandırılır.

4- Hasene haseneye karşılık olanlar: Kim bir iyilik yapmayı düşünür (tasarlar ve niyetlenir) ve bunu nefesine hissettirir; ve Allâhü Teâlâ hazretleri, onun kalbinde olanları bilir (o kişi hayal ettiği hayırları yapmazsa bile iyilik yapmayı düşündüğü için ona) bir hasene verilir.

5- Bir haseneye on kat: Kim bir iyilik işlerse, o kişiye on kat sevabı verilir.

6- Bir hasene yedi yüz kat olanı ise; kişinin Allah yolunda yapmış olduğu nafaka ve harcamalardır.³⁵⁴

Şu anda el çek, her ne varsa elinde

Zira yarın hepsi olur elin arasında ve belinde,³⁵⁵

İbâdetlerin Fazileti ve Sevabı

Es'iletüi-Hikem'de buyuruldu:

Sâri Teâlâ hazretleri, terk etmemesi için bazen küçük bir amele çok sevap terettüp ettirir...

Fakat bu amel, üzerine bu sevabın terettüp etmediği müekked olan amellerden daha faziletli değildir. Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu hadis-i şerifleri bu minvaldendir...³⁵⁶

Duna Namazının sevabı

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdular:

Kim, Duhâ namazını on iki rek'at olarak kılsa; Allâhü Teâlâ hazretleri ona cennette altından bir ev bina eder.³⁵⁷

Bunanla beraber, öğle namazının farzına bağlı olan sünnetler; halbuki "Duhâ namaz"ından daha faziletlidir.³⁵⁸

Evvâbin Namazı

Yine bundan Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu kavli-i şerifi:

Kim, akşam namazı ile yatsı namazının arasında altı rek'at (evvâbin namazını) kılsa, Allâhü Teâlâ hazretleri, o kişi için on iki sene İbadetini yazar.³⁵⁹

Halbuki bununla beraber akşam namazının sünneti bundan (evvâbin namazından) daha faziletlidir....

Buna (Duha ve Evvâbin namazlarına) bu kadar çok sevabın verilmesi; mü'minlerin çoğunun bundan gafil olmalarındandır...

Haberde (hadis-i şeriflerde) bunun benzerleri çoktur...

Kendilerine sevap terettüp edilen bu nafîle ibâdetler, müekked olan (sünnetlerden) daha faziletli değildir. Her ne kadar ecir ve sevapları tayin edilmezse bile; farzlara bağlı olan sünnetler, farzlara bağlı olmayan sünnetlerden

³⁵² Avnu'l-Ma'bûd: 3092, hadis-İ şerifin şerhi,

³⁵³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/293.

³⁵⁴ Müsned-i Ahmed: 18264,

³⁵⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/293-294.

³⁵⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/294.

³⁵⁷ Tirmizi; 435,

³⁵⁸ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/294-295.

³⁵⁹ İbnîMâce: 1364,

daha faziletlidir. Ecri tertip edilse bile...³⁶⁰

Farzlar

İlim ehli ittifak ettiler ki, hiçbir vacip, mürettep (farzlara bağlı kılınan) sünnetler ve mürettep olmayan (yani farzlara bağlı olmaksızın Duha ve Evvâbin namazı gibi) nafilelerin hiçbirisi, ecir ve sevap bakımından farzlara ulaşamazlar....

Fazilet, ilim ve hükümdedir... Her ne kadar eciri ve sevabı tayin edilmese bile, mürettep olan nafilelerin hiçbirisi farz hükümlerinin sevabına ulaşamaz.³⁶¹

Sünnet ve Nafile Namazlar

Zira muhakkak ki sünnetler, farzların noksanlıklarını tamamlamak için meşru kılındı.

Mürettep olmayan nafileler ise, sünnetlerin noksanlıklarını tamamlamak için meşru kılındı.

Hiçbir nafile namaz, farz namazın yerini tutamaz. (Zamanında edâ edilmeyen) farz namazların kazası farz'dır. Farz namazlar, nafileler ile sakıt olmaz (yani insandan düşmez...)³⁶²

Nafileler ve Kaza Namazları

Avâm'dan bazıları zannettikler gibi...

(Avam) farz namazları terk ediyor; nafile namazlara rağbet ediyorlar. Çok sevap verildiğine dair haberler varid olduğu için...

Akşam namazından sonra kılınan (Evvâbin) namazı gibi... Avam, farz namazların kazalarının nafileler ile sakıt olabileceğini ve nafilelerin kaza namazların yerine geçeceğine inanıyorlar...

Bu asla meşru değildir.

Amellerin ve ezkâr (zikir, vird ve benzerî duaların) ecirlerinin tertibi Vahiy ve ilham üzerine mevkuftur (bağlıdır...) Bunda asla aklın tahmin etme basamağı yoktur.³⁶³

İşârî Manâlar

Bu âyet-i kerimede şu işaretler vardır:

Allâhü Teâlâ hazretleri, kuluna olan ihsanının kemâlinden; kulu daha bir hasene işlemeyen, kuluna on hasene ihsanda bulundu. Ve buyurdu:

"Kim bir hasene ve iyilikle gelirse ona on misli verilir,"

Yani kul daha bir hasene işlemeyen önce; Allâhü Teâlâ hazretleri kuluna on hasene ihsanda bulundu. Hatta Allâhü Teâlâ hazretleri, kuluna bir hasene ile gelmesini takdir buyurdu.³⁶⁴

On Hasene

Onlar (Allâhü Teâlâ hazretlerinin kulunun bir hasenesinden önce kuluna vermiş olduğu on hasene şunlardır:)

1- Yoktan var etme hasenesi.

2- İsti'dad hasenesi. Yani kulunu ahsen-i takvîm üzere yaratması ve onu ihsanda bulunmaya müsteid (istidad sahibi) kılması, (3/127)

3- Terbiye hasenesi,

4- Rızık Hasenesi,

5- Peygamberler gönderme hasenesi,

6- Kitablan indirme hasenesi,

7- Hasenat ve seyyiâtin (iyilik ve günahları) beyan etme hasenesi,

8- Tevfik hasenesi,

9- ihsanda ihlâs hasenesi,

10-Hasenatta güzel kabul hasenesi..bir seyyie ve günahla gelirse, ona ancak misliyle ceza edilir..."³⁶⁵

³⁶⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/295.

³⁶¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/295.

³⁶² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/295-296.

³⁶³ Musannif İsmail Hakkı Bursevi (k.s.) hazretlerinin bu açıklamalarından kaza namazı olanların asla sünnet ve nafile namaz kılmamalıdır; gibi yanlış bir manâsı çıkmaz... Zira fıkıh kitaplarımıza göre, kaza borcu olan kişiler, beş vakit namazın sünnetlerini, tehecçüd, Duha, Evvâbin, teşbih namazı ve mübarek gecelerde kılınan hacet namazlarını ve diğer nafileleri kılabilir. İbnü Âbidiyin c. 1, s, 688, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/296.

³⁶⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/296.

³⁶⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/296-297.

Bire On Sırrı

Bundaki sır (şudur): Muhakkak ki seyyie (kötülük ve günah) bir tohumdur ki nefis toprağına ekilmektedir.

Nefis (toprağı ise) kötüdür. Çünkü o kötülüğü emrediyor.³⁶⁶

Hasene (iyilik) de bir tohumdur ki, kalb toprağına ekilmektedir.

Kalb ise iyi ve temizdir.

Çünkü kalbler, Allâhü Teâlâ hazretlerinin zikriyle tatmin olmaktadır.³⁶⁷

Gerçekten Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu:

Hoş memleketin nebatı, rabbim izniyle çıkar. Fenasının ise, çıkmaz; çıkan da bir şeye yaramaz. Şükredecek bir kavim için, âyetleri böyle tasrif ederiz..³⁶⁸

İnsanın Dört Mertebesi

Amma Kur'ân-ı kerim ve hadis-i şeriflerde, hasene mükâfatlarının değişikliği hakkında gelen (âyet-i kerime ve hadis-i şerifler) ise (şundandır):

Bil ki; sayılar için dört mertebe vardır:

1-Birler basamağı,

2-Onlar basamağı,

3-Yüzler basamağı

4-Binler basamağıdır...

Bir sayısı birler basamağında kendi başına bir'dir.

Onlar basamağında ise on'dur.

Yüzler basamağında ise yüz'dür.

Binler basamağında ise bindir...

İnsan da böyledir. İnsanın dört mertebesi vardır:

1- Nefs,

2- Kalb,

3- Ruh,

4- Sır....

Bir amel, nefis mertebesindedir. Yani ondan sadır olduğu zaman, kendi başına bir olmuş olur. Allâhü Teâlâ hazretleri buyurduğu gibi;

Kötülüğün cezası da misli/aynı kötülüktür.³⁶⁹

Bu birler mertebesidir (basamağıdır.)

Kalb mertebesinde, on misliyle olur. Çünkü bu onlar basamağıdır.

Ruh mertebesinde, yüz misliyle (hasene) olur. Çünkü bu yüzler mertebesidir (basamağıdır).

Sır mertebesinde ise bin olur; (binden de) sırrın sıfatı ve niyetinin halisane olması durumuna göre bir çok katlar (ve binlerce misli) sevap verilir; ta nihayetsiz sevaba kavuşur.

Çünkü binler mertebesidir.

En doğruyu bilen Allah'tır.

Ve hiçbirine haksızlık edilmez."

Manâsı: Onlar (kullar) daha hasene işlemeyen önce; Allâhü Teâlâ hazretleri, bir çok hasenelere (iyiliklere) şâmil olan on hasene ile kullara ihsanda bulundu.

Onlara ihsanda bulunduktan sonra asla zulmetmez. Hatta belki onların hasenelerine kat kat mükâfat verir.

Buna şu kavil-i şerif, delâlet eder:

Her halde, Allah, zerre kadar zulmetmez. Ve eğer bir hasene olursa, onu kat kat artırır, bir de tarafından büyük bir ecir verir.³⁷⁰

Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir..³⁷¹

Gerçek Din

³⁶⁶ Nefis hakkında Allâhü Teâlâ Yusuf aleyhisselamin ifadesiyle buyurdu:

Nefsimi tebrie de etmiyorum/temize de çıkarmıyorum. Çünkü nefis cidden emmâre'dir/ fenayı mübalağa ile emreder, meğer ki rabbim rahmetiyle yarlıgaya. Çünkü rabbim gafur, rahîm'dir." Yusuf: 12/53,

³⁶⁷ Allâhü Teâlâ hazretleri, kalb hakkında buyurdu:

Onlar ki, îmân etmişlerdir ve kalbleri Allah'ın zikri ile yatıştır. Evet! -Başkası ile değil-ancak Allah'ın zikriyle ki: kalbler mutmain olur/sükun bulur, yatıştır." Er-Ra'd: 13/28,

³⁶⁸ El-A'raf: 7/58, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/297-298.

³⁶⁹ Eş-Şurâ: 42/40,

³⁷⁰ En-Nisâ: 4/40,

³⁷¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/298-299.

Yüce Meâlî:

De ki: "Beni rabbim seksiz, dosdoğru bir yola hidâyet buyurdu. Doğru, pâyidâr/kavi bir dine, başka dinlerden sıyrılıp sâde hakka müteveccih/yönelmiş hanîf olan İbrahim'in milletine ki, o hiçbir zaman müşriklerden olmadı."

De ki: "Benim cidden namazım, ibadetlerim, hayatım, ölümüm, hep âlemlerin rabbi olan Allah içindir.

Şeriki/ortağı yoktur O'nun. Ben bununla emrolundum ve ben müslimlerin evveliyim.

De ki: "Allah her şeyin rabbi iken, hiç ben O'ndan başka rab mı isterim. Herkesin kazandığı ancak kendi boynuna geçer. Vizir/ceza çekecek bir nefis, başkasının vizirini/cezâsını çekmez. Sonra hep dönüp rabbınıza varacaksınız. O vakit O size ihtilâf etmekte bulunduğunuz hakikati haber verecek.

O, odur ki, sizi arzın halifeleri yaptı ve bazınızı bazınızın, derecelerle üzerine çıkardı. Bunun hikmeti ise, sizi, size verdiği şeylerde imtihan etmektir."

Şüphe yok ki rabbın serîu'l-ikâb/azâbı çabuk, yine şüphe yok ki, O yegâne gafur, yegâne rahim.³⁷²

Tefsîr-i Şerifi:

De ki:"

Ey habibim Ahmedî Resulüm ya Muhammed Mustafa (s.a.v.)! Külliyyen hak dinden ayrıldıkları halde; kendilerinin hak din üzere olduğunu iddia eden Mekke kâfirlerine de ki:

Beni rabbim seksiz, hidâyet buyurdu..."

Vahiy ile beni irşâd etti. Ve Rabbim nasbettiği (diktiği) âfâkî ve enfûsî {içte ve dışta} bulunan kevnî {yaratmaya mahsus} ayetlerle bana hidâyet buyurdu:

Sırât-i mustekîme (dosdoğru bir yola)"

Hakka ulaştırın."Bir dine," yol" kelimesinin mahallinden bedel'dir. Manâsı: Beni bir yola hidâyet buyurdu, (öyle yol ki):

Doğru, pâyidâr/kavi.³⁷³

Kıyam manâsında masdardır. Mübalağa için Bir din," kendisiyle vasıflandı.

Kıyâs ise bu kelimenin kelimesi gibi, olarak gelmesiydi. gibi, kendisine fiilin i lâfiyapıldı.³⁷⁴

Millet

İbrahim'in milletine,"

Bir din," kelimesi için atf-ı beyândır. millet," kelimesi ise, kitabı yazdım, sözünden (alınmıştır)...³⁷⁵

Şerît'a Millet Denmesi

Kitabı imlâ ettim" yani Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına meşru kıldığı (şerîât'a) a-"millet," adı verildi. Zira şeriat,

1- Tedvîn olunuyor, İmlâ ediliyor, Yazılıyor,

2- Tedrisatı yapılıyor; ona bağlı olan mü'minler arasında....³⁷⁶

Şerîafa Dîn Denmesi

(Allâhü Teâlâ hazretlerinin kullarına meşru kıldığı şerîât'a) ıL? "Din," adı da verildi. Bu kulların itaat etmeleri itibariyledir; Allâhü Teâlâ hazretlerinin meşru kıldığı ve sünnetine (ilâhî kanunlara...)

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri onlara sünnet ve yol kıldı.

Hanîf olan, brâhim"den hâldir.

Yani bâtil olan bütün dinlerden; kendilerine dönmek üzere yüz çevirdi, demektir.³⁷⁷

İbrahim Aleyhisselâm Müşrik Değildi

Ve o hiçbir zaman müşriklerden olmadı."

Yani İbrahim Aleyhisselâm hiçbir zaman hiçbir işte onların dinlerinin üzerinde olmadı; ne usûl'da ve ne de furû'da...

³⁷² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/300-301.

³⁷³ KIYEMEN: Kıyam mânâsına ve mübalağa şekliyle masdarla vasıflıdır. Kafın Fethası, ve ye (tf) harfinin şedde ve kesresiyle kırâetleri de vardır ki. pek doğru ve sabit demektir.

³⁷⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/301

³⁷⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/302.

³⁷⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/302.

³⁷⁷ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/302.

Bu din, İbrahim Aleyhisselâm'a izafe edildi. Çünkü İbrahim Aleyhisselâm Arabiarın gözlerinde muazzam (çok büyük bir zat) idi... Diğer dinlerin kalblerinde de...

Zira bütün dinlerin ehilleri, kendilerinin itikâd ve amel bakımından İbrahim Aleyhisselâm'ın dini üzere olduğunu zannetmektedirler....

Bundan dolayı Allâhü Teâlâ hazretleri, (diğer dinlere mensup olan kişilerin kendilerinin İbrahim Aleyhisselâm'ın dini üzere olduklarını iddia etmelerini) red ederek buyurdu:

Ve o hiçbir zaman müşriklerden olmadı.³⁷⁸

Yahudî ve Hıristiyanlar Müşriktirler

Bu âyet-i kerime ile Allâhü Teâlâ hazretleri, Mekke ehlerinden kendilerinin akîde ve amel yönünden İbrahim Aleyhisselâm'ın dini üzere olduklarını iddia edenleri reddetti.

Yahudiler de müşriklerdir. Yahudiler;

Uzeyr Allah'ın oğludur!³⁷⁹ demeleriyle müşriktirler.

Hıristiyanlar ise;

Mesih (İsa) Allah'ın oğludur!³⁸⁰ sözleriyle müşriktirler.³⁸¹

Müşrik Kimdir

Hakikatte müşrik; Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber başka bir şey arayandır. Ve (hakikatte müşrik) Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber Allah'ın gayrisini isteyen kişidir....

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Hilâf-ı tarikat, evliya oldu. (Kendisine evliya süsü verdi.) Temenni etti, Allah'tan, Allah'ın gayrisini....³⁸²

İbâdetler Allah İçindir

De ki:"

Ey habibim (s.a.v.)!

Emir tekrarlandı; emredilen şey, şeriatın furû'una taalluk ettiği ve geçen usûllerine (bağlı olduğu) için...

Benim cidden namazım,"

Yani farz olan beş vakit namaz, "Ve ibadetlerim,"

"Nüsük"ün aslı, kişinin kendisi sebebiyle Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaştığı (ibâdetlerdir... (3/128)

Bundan dolayı onlar (Arablar) âbide (ibâdet eden kişiye) dL-u "Allâhü Teâlâ hazretlerine yaklaşan kişi" diyorlar.³⁸³

Namaz ve Nüsük

Denilir ki:

Bu âyet-i kerimede zikredilen namaz ile "Bayram namazı" nüsük ile de udhıyye "Kurban"³⁸⁴ murad edildi.³⁸⁵

Efendimiz (s.a.v.)in Kestiği Kurban

Enes (r.a.) hazretleri, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinden rivayet etti.

Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, bir gün, çok güzel ve boynuzlu bir koç kurban etti. Ve buyurdu:

Allah'tan başka yoktur. Allâhü Ekber! Benim cidden namazım, ibadetlerim, hayatım, ölümüm, hep âlemlerin rabbi olan Allah içindir. Şeriki/ortağı yoktur O'nun. Ben bununla emrolundum ve ben müslimlerin evveliyim."

Sonra kurbanı kesti. Ve buyurdu:

Bunun kılı ve yünü benim kılımlın ateşten fidyesidir.

Bunun derisi benim derimin ateşten (kurtuluşuna) fidyedir.

³⁷⁸ Allâhü Teâlâ hazretleri, İbrahim Aleyhisselâm'ın müşriklerden olmadığını bu âyet-i kerimede

beyan ettiği gibi; İbrahim Aleyhisselâm'ın Yahudî ve Hıristiyanlardan olmadığını da şu âyet-i kerimede beyân etti: İbrâhîm'ne Yahudi idi, ne Nasrânî... Ve lâkin müslim bir hânîf (lekesiz bir muvahhid) İdi ve müşriklerden olmamıştı." Âl-i İmrân: 3/67, İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/302-303.

³⁷⁹ Et-Tevbe: 30,

³⁸⁰ Et-Tevbe: 30,

³⁸¹ Mekke ehli olan müşrikler, İbrahim Aleyhisselâm'ın dini üzere olmadıkları gibi, Allâhü Teâlâ hazretlerine oğul izafe ederek müşrik olan Yahudî ve Hıristiyanlarda İbrahim Aleyhisselâm ile hiçbir alâkalari yoktur. Yahudilik ve Hıristiyanlık için "İbrâhîmî Dinler" tabirim kullanmak cehalet ve gafletten başka bir şey değildir. Mütercim. İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/303.

³⁸² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/304.

³⁸³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/304.

³⁸⁴ Kurban bayramında kesilen kurbanlar....

³⁸⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/304.

Bunun kanı benim kanımın ateşten fidyedir.
Bunun eti benim etimin ateşten (kurtulmasına) fidyedir.
Bunun kemikleri benim kemiklerimin ateşten (kurtulmasına) fidyedir.
Bunun damarları, benim damarlarımın ateşten (kurtulmasına) fidyedir.

Sordular:

Ya Resûlallah (s.a.v.) Canınıza değsin! Afiyetler olsun! Bu sadece sana mı mahsustur?" Efendimiz (s.a.v.) hazretleri buyurdu:

- "Hayır! Belki bu bütün ümmetim içindir. Ta kıyamet saatine kadar yeryüzüne gelecek olan bütün ümmetime mahsustur. Bunu, Cebrail Aleyhisselâm, Allâhü Teâlâ azze ve celle hazretlerinden bana haber verdi.³⁸⁶

Hayat ve Ölüm

Ve hayatım ve ölümüm,"

Yani hayatımda benim üzerinde olduğum ve ölüm anında üzerinde olduğum iman ve taatim, demektir. Bunun takdiri; Ve hayatımın sahibi ve ölümümün sahibi," demektir. Kişinin hayatında yaptığı şeyler ve ölümü anında getirdikleri onun hayatının sahibi ve ölümünün sahibi kılındı. Bu senin, yemek murad edene; "Kabının sahibi" demen gibidir...

İzafeti ise en düşük mülâbeset sebebiyedir...

Hep âlemlerin rabbi olan Allah içindir."³⁸⁷

Şeriki Yoktur

Şeriki/ortağı yoktur O'nun."

Yani halisane olarak Allâhü Teâlâ hazretleri içindir. Onda Allah'ın gayrisini şirk koşmam, demektir.

Ve bununla, "İhlâs ile

Ben emrolundum," Başka bir şeyle değil...

Ve ben müslimlerin evveliyim."

Kaynağına ulaşamadım.

Çünkü bütün peygamberlerin İslâm'ı kendi ümmetlerinin İslâm'ından öncedir...

Bunda, Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin kendisine emredilen şeylere imtisal edip bağlanmakta (ve gereğiyle amel etmekte) sür'atli davrandığına (ve herkesi geçtiğine) beyân vardır.

Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine emredilen şeyler (dinî hükümler) Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine mahsus olan şeyler değildir... Belki bütün Müslümanlar, onlarla amel etmeye memurdur. Onlardan (insanlardan) Müslüman olanlar; Efendimiz (s.a.v.) hazretlerine tabi olmalı ve ona uymalıdır.³⁸⁸

İşârî ve Tasavvufî Manâlar

Bu âyet-i kerimelerde şu işaretler var:

Benim cidden namazım, ibadetlerim,"

Namaz usûlü ve yolu üzere benim seyrim, demektir. O da benim Allâhü Teâlâ hazretlerine miracımdır.

Ve benim kesmem!

Ve hayatım," Kalbimin ve ruhumun hayatı... "Ve ölümüm," Nefsimin ölümü,

Hep âlemlerin rabbi olan Allah içindir..." Hakkı talep etmek ve ona vâsıl olmak içindir... İJ «ij^1 u "Şeriki/ortağı yoktur O'nun." Talep edilen matluplardan ondan başkası yani ortağı yoktur.

Ve ben bununla emrolundum,"

Yani;

1-Bu talep,

2-Sadece Allâhü Teâlâ hazretlerini istemek,

3- Allâhü Teâlâ hazretlerini kasdetmek

4- Allah'a yönelmek; benim nazarım, aklım ve tabiatım ile olan bir şey değildir...

Bütün bunlar, Allâhü Teâlâ hazretlerinin,

1- Fazl-ü keremi,

2- Rahmeti,

3- Hidâyeti,

4- Kemâli inayeti

5- Allah'ın vergisidir...

Zira Allâhü Teâlâ hazretleri bana vahyetti ve buyurdu:

³⁸⁶ Kurban bayramında kesilen kurbanlar... İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/304-306.

³⁸⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/306.

³⁸⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsiri, Fatih Yayınları:8/306-307.

Hem rabbinin ismini an ve mâsivâdan kesilerek O'na çekil.³⁸⁹
Ve Allâhü Teâlâ hazretleri buyurdu: "Allah!" de... Sonra bırak onları.³⁹⁰
Ve ben müslimlerin evliyim." Yani icâd olma anında; emrine ve muhabbeti feyzini kabul etme anında ilk teslim olan benim, demektir. Şu kavli-i şeriften dolayı;
Allah onları sever, onlar Allah'ı severler.³⁹¹
onu seviyorlar" kavli-i şerifinde istislâm muhabbet içindir... Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin şu kavli-i şerifi buna delâlet eder:
Allâhü Teâlâ hazretlerinin ilk yarattığı şey, benim nûrum'dur.³⁹²
Te'vilât-i Necmiyyede de böyledir...³⁹³

Tevhîd ve İhlâs'ın Alâmeti

Bu âyet-i kerime'de tevhîd ve ihlâs üzere olmaya teşvik vardır. İkisinin (ihlâs ve tevhidin) alâmeti;
1- Allâhü Teâlâ hazretlerinden başka zahîrî ve bâtinî bütün şeylerden (mâ sivâ'dan) ve hatta kendi nefsinden bile el çekmek...
2- Zatî muhabbetin hakikatleriyle tahakkuk etmek...³⁹⁴

Hikâye (ihlas)

Mâlik bin Dinar (r.h.)'dan rivayet olundu:
Beyt-i Haram'ı hacetmek üzere yola çıktım. Bir de baktım ki yolda azıksız ve bineksiz olarak giden bir genç vardı. Ona selâm verdim. Selâmımı aldı. Ona sordum;
Ey genç! Nereden?" 0:
Onun yanından!" dedi. Sordum;
Nereye?" Genç cevap verdi:
Ona..." Ben;
Hani azık" dedim, o:
(Azık vermek) onun üzerine düşer!" dedi. Ben;
Yol azıksız ve susuz olarak bitmez; seninle beraber (yenilecek ve içilecek) bir şey var mı?" dedim. 0:
Evet! Ben yola çıkma anında beş harf ile azık hazırladım," dedi. Ben;
Bu beş harf nelerdir?" dedim. O genç;
Bunlar Allâhü Teâlâ hazretlerinin şu kavli-i şerifidir:³⁹⁵

Kef, He, Ye, Ayn, Sâd³⁹⁶

Ben sordum;
Ket He, Ye, Ayn, Sâd"" kavli-i şerifinin manâsı nedir?..
Genç, buyurdu:
Kef, Kâfi,
He, Hâdî,
Ye, Müeddî (edâ eden ulaştırın),
Ayn, Âlim,
Sâd, Sâdik (doğru söyleyen)dir....
Kimin arkadaşı, kâfi (yeterli), hâdî (yol gösteren), müeddî (ulaştırın, veren), âlim (her şeyi) bilen ve sâdik (vaadi ve sözü hak ve doğru olan) olursa; o kişi (çölde) kaybolmaz, korkmaz, azık ve su yükünü taşımaya muhtaç olmaz..."
Mâlik (r.h.) buyurdular: (O gençten) bu sözleri işittikten sonra ona giydirmek üzere gömleğimi çıkarttım....
O gömleğimi giymeyi kabul etmekten imtina etti, kaçındı. Ve buyurdu: Ey şeyh! Çıplak olmak; helâli hesap; haramı azab olan fânî dünyanın gömleğini giymekten daha hayırlıdır!" Gecenin karanlığı çöktüğünde, yüzünü semâ'ya doğru kaldırır ve şöyle der:
Ey taat ve ibâdet kendisine sürür veren ve ma'siyetler, kendisine zarar vermeyen! Sana sürür veren şeyi bana nasîp et! Sana zarar vermeyen şeyden (günahlardan dolayı da) beni mağfîret kıl ve beni bağışla!" (diye hep dua ediyordu....) (3/129)

³⁸⁹ El-Müzemmil: 73/8

³⁹⁰ El-En'âm:6/91,

³⁹¹ E]-Mâide: 5/54,

³⁹² Keşfü'l-Hafâ:

³⁹³ İsmail Hakkı Burseli (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/307-308.

³⁹⁴ İsmail Hakkı Burseli (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/308-309.

³⁹⁵ İsmail Hakkı Burseli (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/309

³⁹⁶ Meryem:!,

İnsanlar, ihrama girip, telbiye getirdiklerinde (o genç zahirde ve sesli telbiye getirmede... Bunun üzerine ben ona) Neden telbiye getirmiyorsun?" dedim. O; Ey şeyh! Ben "Buyur Allâhım!" dediğimde," Sana Lebbeyk ve Sa'deyk yoktur. Ben senin sözlerini dinlemiyorum!" denilmesinden korkuyorum" dedi. Sonra o genç yürüyüp gitti. (Bizden ayrıldı.) Onu bir daha görmedim. Sonra Minâ'da onu gördüm. Şöyle dua ediyordu: Allâhım! İnsanlar, hedyi kurbanlarını kestiler. Udhıyye³⁹⁷ ve hediyeleriyle³⁹⁸ (yani kurbanlarıyla) sana yaklaştılar. Ya Rabbim! Nefsinden başka kendisiyle sana yaklaşacağım hiçbir şeyim yok! Onu benden kabul et!" dedi. Sonra bir nâra attı. Ölü olarak yere düştü. Söz söyleyenin biri o an şöyle dedi: Bu genç! Allah'ın sevgili kuludur! Bu Allanın öldürdüğüdür! Seyfullah (Allah'ın kılıcı) ile öldürüldü..." Ben onun techîz ve tekfin işlerini yaptım. Onu götürüp kabre defnettım. O gece, hep onu düşündüm. Onun durumunu tefekkür ettim. O hal üzere uyudum. O gece, o genci rüyamda gördüm. Ona; Allâhü Teâlâ hazretleri sana ne etti (nasıl ve neyle muamele etti)" dedim. O; Allâhü Teâlâ hazretleri, bana, Bedir şehidlerine ettiği gibi muamele etti! Bedir şehidleri kâfirlerin kılıçlarıyla şehid oldular ben de Cebbarın kılıcıyla Öldüm!" dedi....³⁹⁹

Dostun Muhabbet Kılıcı

Ne güzel buyurmuşlar:
Canana kurban olmayan can;
Tenin cifesi ondan daha iyidir.
Her kim ki, dostun kılıcıyla öldürülmedi
Murdar olan İaşe dahi o candan daha iyidir.
Bizi sırat-ı müstakîm üzere kılmasını Kerim olan Allâhü Teâlâ hazretlerinden isterim.⁴⁰⁰

Alemlerin Rabbinin Şeriki Yoktur

De ki:"
Eyhabibim (s.a.v.)î Kâfirlerden (sana): -"Dinimize dön!" diyenlere de ki;
"Hiç ben O'ndan başka istermiyim."
Yani talep mi edeyim? Halbuki Allâhü Teâlâ hazretleri; Rabb..." Başkasını ona ibâdetde şirk koşayım?
Halbuki Allâhü Teâlâ hazretlerinin gayri olan ve Rab edinilen şeylerin birer misli vardır. Fakat (her şeyin Rabbi olan) Allâhü Teâlâ hazretlerine ibâdette şerik (ve ortak olması) nasıl tasavvur edilir ve düşünülür???⁴⁰¹

Herkesin Yaptığı Kendine

"Herkesin kazandığı ancak kendi boynuna geçer..."
Onlar (müşrikler) Müslümanlara şöyle diyorlardı:
"Bizim yolumuza tabi olun; biz sizin hatalarınızı yükleniriz!"
Bunu (iki manâda) söylüyorlardı:
1- Ya sizin yapmış olduğunuz hatâlarınız bize yazılımsr size değil...
2- Ya da size yazılan hatâlarınızı kıyamet gününde biz üstlenir ve cezasını çekeriz; (manâsında söylüyorlardı...) Bu kendilerinden birinci manâ ile red olundu. Yani; insanlardan herhangi birinin cinayeti kendisinin üzerine olur. Sizin dediklerinizin gerçekleşmesi (ve olması yani) bir cinayet ve günâhın başkasından sudur edip; kararının (cezasının) başkasına yükletilmesi ise muhal ve imkansızdır.
Allahü Teâlâ hazretlerinin şu kavî-i şerifinde;
Vızr/ceza çekecek bir nefis başkasının vizrini/cezâsım çekmez..." İkinci manâyı reddetmektedir.
Yani o gün günâh yüklenen ve ceza çeken hiçbir kimse, başka bir nefsin (ve kişinin) cezasını çekmez... Ta ki, sizin "Biz sizin hatalarınızı yükleniriz," sözünüz sahih olsun ve doğru çıksın! vızr ve ceza" kelimesi lügatte ağırlık, demektir.⁴⁰²

³⁹⁷ Udhıyye, kurban bayramında kesilen ve şartlan taşıyan kişilerin kesmekle mükellef olduğu kurbandır.

³⁹⁸ Hedyiy ise, Hanefi mezhebine göre, Kiran ve temettü haccı yapan kişilerin kesmekle mükellef oldukları ve Kurban bayramı günlerinde Minâ'da kesilen şükür kurbanlarına denilir.

³⁹⁹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/309-311.

⁴⁰⁰ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/311.

⁴⁰¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/311-312.

⁴⁰² İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/312.

Dönüş Allah'adır

Sonra hep dönüp rabbınıza varacaksınız.

Yani sizin kıyamete dönüşünüzü emreden Halik Teâlâ hazretlerine olacaktır.

"O vakit O size haber verecek," hakikati..."

Rüşdü (doğruyu) yanlıştan ayıracak. Ve haksızı haklıdan temyiz edecek. ⁴⁰³

Allah'ı Bulmak

Bu âyet-i kerimede birçok emirler (ve incelikler) vardır:

Birincisi: Muhakkak ki talep edenin gayesi ve meramının nihyeti; Melik ve Allâm olan O, Allâhü Teâlâ hazretleridir.

Allâhü Teâlâ hazretlerini bulan, her şeyi bulmuştur. Allâhü Teâlâ hazretlerini kaybeden her şeyi kaybetmiştir.

Akıllı ve âşık olan kişi, Allâhü Teâlâ hazretlerinden gayriyi talep etmez. Çünkü O, habibtir. Seven ise, mahbûbundan gayrisi ile teselli olmaz...

Hafız (k.s.) buyurdular:

Benim derdime tabib bilmez dermanı... Ben dostsuz hasta hatırlıyım... Dost ile olduğumda da iyiyim... ⁴⁰⁴

Kişinin Hayır ve Şerri Kendisinedir

ikincisi: Kişinin hayır ve şer olarak işlemiş olduğu her şey kendinin (lehine veya) aleyhinedir...

1- Amma şer ise, kişi ondan dolayı muaheze edilir, hesaba çekilir.

2- Amma hayır ise onunla (yani hayır ile) talep olunur;

a) Kasdın sıhhati,

b) Riya'dan,

c) Ucub'ten tecrit etmek,

d) Onunla iftihar etmekten hâli olmak (yani övünç vesilesi yapmamaktır). ⁴⁰⁵

Değer Kaftan tle Değil

Sa'dî (k.s.) buyurdular:

Elbise ne kadar kıymet ki, huri sûretli ve melek simâlı kula...

Elbise altında endamı ve çehresi latiftir onun... Abras (ve cüzzamh) olana da ne kadar değerli elbiseleri giyse yine de güzel ve makbul olmaz... ⁴⁰⁶

Nefs-i Emmâre

Mübalağa ile kötülüğü emreden nefis-i emmâre ise sadece ve sadece kötülüğü işler. Onun işlemiş olduğu kötülük onun aleyhinedir. Onun lehine değildir... Bu nefsin gidişatı ve huyudur. Nefse havale edilmemelidir. Ancak Rabbinin rahmet ettiği nefis müstesna... Buyurulduğu gibi;

Nefsimi tebrie de etmiyorum/temize de çıkarmıyorum. Çünkü nefis cidden emmâre'dir/ fenayı mübalağa ile emreder, meğer ki rabbim rahmetiyle yarlığaya. Çünkü rabbim gafur, rahîm'dir. ⁴⁰⁷

Bundan dolayı Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin dualarından (biri de şu dua) idi:

Rabbim! Göz açıp kırpıncaya kadar veya daha az bir zaman (diliminde de olsa bile) beni nefsimin elinde bırakma!" ⁴⁰⁸

O nefis, muhakkak ki ubudiyet ve Salih ameller kademi ile (ayağıyla) Allâhü Teâlâ hazretlerine seyr (ü suluk) etmekle me'murdur... ⁴⁰⁹

Ka'beden Kalbe Gitmek

Şeyh Ebû Abdullah Muhammed bin Fazl (r.h.) ⁴¹⁰ buyurdular:

⁴⁰³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/312-313.

⁴⁰⁴ Divân-ı Hafız-ı Şîrâzî, s. 159, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/313.

⁴⁰⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/313.

⁴⁰⁶ Bostan-ı Sa'dî, s. 105, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/314.

⁴⁰⁷ Yusuf: 12/53

⁴⁰⁸ Kenzu'l-Ummâl: 5125.

⁴⁰⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/314.

⁴¹⁰ Hicri beş yüz yıllarında yaşamıştır.

Taaccüp edilir o kimseye ki, O'nun beytine ve haremine ulaşmak için: vadileri, geçitleri ve çölleri aşarak gider... Çünkü bunda (Ka'bede) peygamberlerin eserleri vardır. Nasıl (oluyor da bu kişi), kalbine ulaşmak için; Allah sebebiyle nefisini ve hevâ-ü hevesini kesmez.. Kalbinde Mevlânın eserleri var...
Üçüncüsü: Her nefis, kendi günahı ile muaheze edilir; başkasının günahıyla değil... (3/130)⁴¹¹

Sual ve Cevap

Sual: Eğer sen desen ki: Efendimiz (s.a.v.) hazretlerinin:

Kimin yanında (Müslüman) kardeşinin ırz veya herhangi bir şeyden bir zulmü (ve haksızlığı varsa); hiçbir dinar ve dirhem olmadığı (kıyamet) günü gelmeden önce onun ile helâlaşsın! Yoksa;

1-Eğer kendisinin sâlih amelleri varsa, kardeşine yapmış olduğu haksızlık ve zulüm miktarınca onun amelleri alınır ve kardeşine verilir...

2- Eğer sâlih amelleri yoksa, (zulmettiği kardeşinin günahları alınır) onun üzerine yüklenir..."

Hadis-i şerifleri, "Herkesin kazandığı ancak kendi boynuna geçer. Vizir/ceza çekecek bir nefis başkasının vizirini/cezâsını çekmez.⁴¹² ayetine tezat teşkil etmiyor mu?"

Günah işleyen kimsenin günahlarını günah işlemeyen kimsenin üzerine yüklemek; Allâhü Teâlâ hazretlerinin hükmünde ve adaletinde nasıl caiz olur? Hasene işleyen kimsenin haseneleri alınıp, onu işlemeyen kimseye verilir mi? (bütün bunlar nasıl caiz oluyor)?

Cevap: Bunun cevâbı, İmam Kurtubî hazretlerinin

"Tezkire'sinde buyurduğu üzeredir:

Muhakkak ki bu (zulmeden kişinin sevaplarının mazluma verilmesi ve sevabı yoksa mazlumun günahlarının zâlime verilmesi), bizim bilemediğimiz bir çok maslahat ve hikmet içine almaktadır...

Allâhü Teâlâ hazretleri, dinî emirleri, kulların akılları üzerine beyân etmedi... Eğer akılların idrâk edemediği şeylerin hepsi merdûd olmuş olsaydı, elbette (o takdirde) şeriatın çoğu; kulların akıllarına göre muhal olmuş olurdu...." Kurtubî'nin sözleri bitti...⁴¹³

Günahlar İki Kısımdır

Bu fakır (İsmail Hakkı Bursevî k.s. hazretleri) der ki:

Muhakkak ki günahlar iki kısımdır:

1- Lâzım (işleyen kendi nefsinde vaki) olan günah,

2- Müteaddî (başkasının hukukuna tecâvüz eden) günah

Lazım (işleyen kendi nefsinde vaki) olan günah, şarap içmek gibi... Meselâ bundan (şarap içme günahından) dolayı sadece sahibi (içen kişi) müâhaze edilir, hesaba çekilir; başkası değil... Bu günahın tek bir yolu vardır...

Müteaddî (işleyen kendi nefsinde vaki olmayıp; başkasının hukukuna tecâvüz eden ve başkasına zulmü) olan günahlardır. Bir kişiyi öldürmek gibi...

Bu gûnahtan dolayı sahibi muaheze edilir... Lakin bunun iki ciheti vardır.

a) Şeriatın hududunu tecâvüz etme ciheti,

b) Cinayetin başka bir Kul üzerine vaki olma yönü... Zâlimin, mazlumun günahlarını yüklenmesi ve zâlimin

hasenatının mazluma verilmesi; hakikatte kişinin kendi nefsinin kötülüklerini (günahlarını) yüklenmesidir... İşin aslında onun hasenati, sevapları başkasına verilmiyor.

Burada kula zulüm yoktur. (Adalet var. Herkes ettiğini çekiyor...)

Bu âyet-i kerime ve (yukarıda zikredilen) hadis-i şerifler meal (manâ) bakımından birdirler.

Hâlin hakikatini ancak Allâhü Teâlâ hazretleri bilir....

Dördüncüsü: Kûfür ile iman ehli arasında ihtilâf olduğu gibi; ihlâs, riya ve şeriat ehlinin arasında da ihtilâf vardır.

Eğer muhkem ise, haklı ile bâtil üzere olanın arasını temyiz edip tefrik eder...

Yoksa halin hakikatinin keşfedilip (ortaya çıkması) ve sözler ile fiillerin bâtınlarının izhâr edilmesi; ancak sırların ortaya çıktığı ve kalplerde gizli olanların açığa vurulduğu kıyamet gününde olur...⁴¹⁴

Kalp Altın ile Hakikî Altın

Mesnevî'de buyuruldu: (Kendisini iyi adam olarak gören kişi; Kendisi ve cinleri güldürür....)

Kıyamet günü içi meydana çıkınca, hâline din ehli;

Ah, eyvah" derler...

⁴¹¹ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/315.

⁴¹² El-En'âm: 6/164,

⁴¹³ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/315-316.

⁴¹⁴ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/316-317.

Kalp altınlı dükkan sahibi sevinir.
Çünkü meydanda mihenk taşı yoktur.
Ey ayıpları örten, afvını göster.
İmtihan günü bizi koru!
Geceleyin kalp ile hakikî altın yan yanadır...
Ama altın gündüzü bekler.
Altın hâl diliyle şöyle seslenir:
Ey yabancı, sen hele bir bekle; sabah olsun, görürsün!⁴¹⁵
Hadis-i şerifte buyruldu:
Âhir zamanda dünyayı din ile celbedecek (kazanacak ve dini dünyaya âlet edecek olan) kavimler, çıkacaktır... "
Din ile dünyayı alırlar...
İnsanlar için, koyun derisinden yumuşak elbise giyerler.
Onların dilleri, şekerden (ve baldan) daha tatlıdır. Ve kalpleri ise kurtların kalbi (gibi katıdır... Allâhü azze ve celle buyurur:
Beni mi aldatıyorlar yoksa bana karşı cesaretle mi bulunuyorlar? Zâtıma kasem ederim ki, elbette bunların üzerinde fitneler gönderirim. Onların içinde olan halım (uysal olanları) bile hayran kalır (ve bu duruma şaşırır)⁴¹⁶

Hak Birdir

Mü'mîne düşen vazife, zahir ve bâtını ıslâh etmek (ve hâl ve kalbini düzeltmek) ve ihtilâfları kaldırmaktır... Zira, şurası muhakkak ki, hak birdir. Haktan öte olan şeyler ise ancak bâtıl'dır.⁴¹⁷

İmamların İhtilâfî Rahmettir

Amma imamların (mezhep sahibi imam, müctehit ve fakihlerin) ihtilâfî ise umumî insanlar için büyük bir rahmettir...
İmamların ihtilâfî, riyakârlık ve cidal (mücâdele ve münâkaşa ile) meydana gelen ihtilâf cinsinden değildir... Belki onların ihtilâfî şahıslar ve haller hasebiyledir.
Hak olan ise bizim tabi olmamıza daha layıktır.
Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri ve sizleri, dinde fesat çıkarana ihtilâfından masun ve mahfuz buyursun!
Cidal, yakîn olan aslı izâle etmek içindir.
Allâhü Teâlâ hazretleri bizleri en doğruya muvaffak olanlardan eylesin!
Muhakkak ki Allâhü Teâlâ hazretleri, kerimdir. Feyyâz'dır. Vehhâb'tır...⁴¹⁸

İnsan Allah'ın Halifesidir

Allâhü Teâlâ hazretleri,
Odur ki, sizi yaptı," Ey insanlar!
Arzın halifeleri,"
1- Can oğullarından (cinlerden) sonra
2- Veya geçen beşerî ümmetlerden sonra,
3- Ya da yeryüzünde Allâhü Teâlâ hazretlerinin halifeleri kıldı. Siz dünyada tasarrufta bulunuyorsunuz.⁴¹⁹

Halife

"Halifeler" kelimesi, "Halîfe" kelimesinin cemiidir. Hizmetçiler" kelimesinin "Hizmetçi," kelimesinin cemii olduğu gibi...
Geçmiş olandan sonra gelen her biri onun halifesidir. Çünkü ondan sonra gelmektedir.⁴²⁰

Te'vilât-i Necmiyyeden

Te'vilât-i Necmiyyede buyruldu:
Allâhü Teâlâ hazretleri, Adem oğullarından her birini kendi vaktinin Âdemi ve yer yüzünde Rabbinin halifesi kıldı...

⁴¹⁵ Mesnevî-i Manevî-yi şerif, Defter, 1, s. 120,

⁴¹⁶ Tirmizi: 2228, İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/317-318.

⁴¹⁷ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/318.

⁴¹⁸ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/318.

⁴¹⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/319.

⁴²⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/319.

Hilâfetin sırrı, Allâhü Teâlâ hazretleri, insanları kendi nefsinin sıfatları üzerine tasvir etti. (Yani insanı;)

- 1- Hay (canlı),
- 2- Kayyûm {ayakta tutan),
- 3- Semî (işiten),
- 4- Basîr (gören),
- 5- Âlim (bilen),
- 6- Kaadir (gücü yeten),
- 7- Mütakellim (konuşan),
- 8- Mürîd (dileyen) kıldr⁴²¹ (3/131)⁴²²

İnsan Nedir?

İnsan nedir?

Berzahı, halkın ve hakkın suretini toplayan Gerçekten, Ceberûtün inceliklerine muttasıl Melekûtün hakikatlerini müştemildir.⁴²³

İnsanlar Derece Derecedir

Ve bazınızı çıkardı (yükseltti)"

Şeref ve zenginlikte...

Bazınızın, üzerine..." Ta...

Derecelere... Bir çok değişik derecelerle.. (Bunun hikmeti ise,) sizi, size verdiği şeylerde imtihan etmektir."

Mâl ve mevkiden...

Yani Allâhü Teâlâ hazretleri, size sizi belâ'ya uğratan ve sizi imtihan edenin muamelesini yapar. (Bunun sebebi de) Siz şükür veya nankörlükte nasıl amel edeceğinize bakmak içindir...⁴²⁴

Hikâye (Şükür)

Cüneyd-i Bağdadî (k.s.) hazretleri çocukluğunda, çocukların arasında oynuyordu. Sırrî Sakatî (k.s.) hazretleri ona uğradı. Ve ona sordu:

Ey çocuk! Şükür hakkında ne dersin?"

Cüneyd-e Bağdadî (k.s.) buyurdular:

Şükür, senin Allâhü Teâlâ hazretlerinin nimetleriyle O'na karşı isyan etmeye yardım istememendir!"⁴²⁵

Allah'ın Hesabı Serîdir

Şüphe yok ki rabbin,"

Ey habibim !(senin Rabbin) Serîu'l-ikâb/azâbı çabuktur."

Yani Allah'ın azabı, Allah'ın verdiklerinin hukukuna riâyet etmeyenler ve Allah'a şükretmeyenlere; çok seri bir şekilde gelir,... Allâhü Teâlâ hazretleri, hilim ve mühlet ile mevsûf olduğu halde; Serîu'l-ikâb/azâbı çabuktur."buyurdu. Zira;

Her gelecek çok yakındır!⁴²⁶ Hafız (k.s.) buyurdu:

-"Devran mühlet verdi.

Benim ve senin yoluna...

Denildi ki, o Zarın⁴²⁷ destanını terk et.⁴²⁸

"Ve yine şüphe yok ki, O yegâne gafur, yegâne rahîm."

Ona (Allah'ın indirdiklerine gerektirdiği şekilde riâyet edene) elbette gafur ve rahimdir.⁴²⁹

Haramın Azabı Helalin Hesabı

⁴²¹ Bu sıfatları taşımada her ne kadar insan, Allâhü Teâlâ hazretlerine karşı yok denecek derecede olsa bile; bu sıfatları Allâhü Teâlâ hazretleri kullarına da verdi....

⁴²² İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/319-320.

⁴²³ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/320.

⁴²⁴ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/320.

⁴²⁵ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/320-321.

⁴²⁶ Keşfi'l-Hafâ: 1981,

⁴²⁷ Zâl ve oğlu Riistem Farisîlerin (İranlıların) meşhur destan kahramanlarıdır. Tarihî taberi bu konuda çok geniş bilgi verdiği gibi, Zâl ve oğlu Rüstem hakkında müstakil destan kitapları da var.

⁴²⁸ Divân-ı Hafızî Şîrâzî, s. 217,

⁴²⁹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/321.

Hadis-i şerifte buyuruldu:

Kıyamet günü bir adam getirilir. Haramdan mal topladı ve onu harama infak etti. (Onun için)

Bunu (cehennem) ateşine götürün!" denilir.

Bir adam getirilir. Helâl'dan mal topladı ve o malı helâl'a infak etti. Ona;

Dur!" denilir. Belki sen sana farz edilen şeylerden birini (mal toplama sebebiyle) taşkınlık edip (gereği gibi yerine getirmedin).

1- Belki namazı vaktinde kılmadın.

2- Veya (mal için) namazın rukuunu yerine getirmedin,

3- Namazın secdelerini tam olarak yapmadın,

4- Abdestini erkâniyle almadın? 0 kişi:

Ya Rabbi! Ben bu malı helâl'dan kazandım veya helal yola infak ettim. Ve (bu malı kazanmak için çalışırken) senin bana farz ettiklerinden hiçbirini zayi etmedim!" der. Bunun üzerine ona;

Belki sen bu maldan elbise ve binek gibi bir şey ile övündün?" denilir. 0:

Bu malı ihlâl etmedim ve onunla övünmedim!" der. Ona;

Belki sen bu maldan sana emrettiklerimden birinin hakkını menettin, vermedin (meselâ);

1- Yakın akrabalara bakmak,

2- Yetimlere,

3- Miskinlere,

4- Yolda kalmışlara

5- Allah yolunda olanlara (haklarını vermemiş olabilirsin?) denilir. 0 kişi;

-"Hayır! Ya Rabbi!

Ben bu malı helâl'dan kazandım ve helâl'e infak ettim.

(Bu malı kazanmak uğruna) bana farz kıldığın farzlardan hiçbirini zayi etmedim. Bozmadım. Onunla övünmedim.

Bana emrettiklerinden hiçbirinin hakkını zayi etmedim. (0 zaman)

Öyleyse hasımları getirin! Onunla muhâseme etsinler!" diye buyurdu.

Hasımları getirilir. Hasımları;

Ya Rabbi! Sen ona mal verdin. Aramızda onu izhâr edip (zengin kıldın). Ona bize vermesini emrettin. Bu kişi, senin farzlarından hiçbirini zayi etmedi. Hiçbir şeyde taşkınlık ve haksızlık etmedi!" (diye onun lehine şahitlik ederler....) (Bunun üzerine ona):

-"Dur! Şu an, sana vermiş olduğum, nimetlerden, bir yemek, bir içmek ve bir lezzet nimetinin şükrünü getir!" denilir.⁴³⁰

Şükür Lazım

Bil ki: Allâhü Teâlâ hazretleri, mal ve makamı şükreden ile nankörlük edeni temyiz etmek için verdiği gibi; bu şekilde hâl'ı yani "Hilâfet İstidadını" da verdi.

(Bu şekilde) Allâhü Teâlâ hazretlerinin ahlakı ile ahlaklanan ve Allah'ın emirlerini yerine getiren kişiler; kullar ve şehirler arasında izhâr olsunlar; ve behâim ve en'âm yani hayvanî sıfatlara tam dönen kişilerden ayrılınsınlar....

Kim, hayvânî sıfatlara çevrilmekle, Hak sıfatları zayi ederse;

1- Kalbinin üzerine mühürlenmek,

2- İştmesinin üzerine mühürlenmek,

3- Görmesinin Önüne perde gerilmek akıbetine uğrar...

Eğer bu kişi, çıktığı "Gayb Mekâm'na geri dönmezse "Tabîî Esfel-i Sâfilîn"de hapsedilir... Ama kim,

1- Nefse ve hevâ ü hevâye tabi olmaktan,

2- Hakka muhalefet etmekten tevbe eder;

3- Hidâyete erer,

4- İman eder,

5- Ve hilâfete elverişli sâlih ameller işlerse;

(İşte bu kişi) gerçekten hidâyet bulmuştur ve bir daha geri dönmez.⁴³¹

Hikâye (Allah Sevgisi)

ibrahim Edhem (k.s.) hazretlerinden rivayet olundu. Kendisi Beytullah Haremi haccettiler. Tavaf esnasında, güzel yüzlü bir genç görüldü. İnsanlar, o gencin güzelliğine taaccüp ettiler...

ibrahim Edhem (k.s.) hep o gence bakıyor ve ağlıyordu. Onun bazı arkadaşları: İna lîlâhl ve inna ileyhi râciûn "biz Allah'a aidiz ve nihayet O'na döneceğiz"⁴³² Hiç şüphesiz Şeyhe gaflet bastı," dediler. Sonra ona;

⁴³⁰ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/321-323.

⁴³¹ İsmail Hakkı Bursevi (k.s.), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/324.

⁴³² Bakara: 2/156,

Ey Efendimiz! Ağlamak ve göz yaşlarıyla karışık bu bakış nedir?" dedi. İbrahim Edhem on'a:
Ey kardeşim! Ben Allâhü Teâlâ hazretleriyle beraber bir akit yaptım; onu fesh edemiyorum! Yoksa ben şu an bu gence yaklaşmalı ve ona selâm vermeliyim. Çünkü bu genç, benim oğlumdur. Gözümün nurudur. Ben, Allâhü Teâlâ hazretlerine kaçarak onu küçük yaşta terk ettim, işte görüyorsun, o şu an büyümüş. Terk ettiğim bir şeye dönmekten, Allâhü Teâlâ hazretlerinden haya ediyorum...." dedi.
İbrahim Edhem'in arkadaşı dedi:
Sonra İbrahim Edhem bana;"
Git benden ona selâm söyle! Belki senin ona selâm vermenle ben teselli olur ve ciğerimin ateşi soğur," dedi. O zat buyurdu:
Ben o gence gittim! Ona;
Allâhü Teâlâ hazretleri, senin hakkında babamı mübarek etsin!" dedim. O genç, bana; (3/132)
Ey amcacığım! Babam nerededir? Babam Allâhü Teâlâ hazretlerine kaçarak, evden çıktı. Ne olur keşke bir defa olsa bile onu göreyim de o anda ruhum çıksın! Bu da çok uzak!" dedi. Genç, bunları söylerken kelimeler, boğazında düğümliyordu. (Ben de gözyaşı ve ibretle baktım.) Ve genç bana;
Vallahi! İsterim ki, babamı (bir kere) göreyim de hemen yerimde öleyim!" dedi. O zat buyurdu:
Sonra ben İbrahim Edhem hazretlerine döndüm. O Makamı İbrâhimde secdedeydi. Göz yaşlan kum taneciklerini ıslatmıştı. O Allâhü Teâlâ hazretlerine yalvarıyor ve şöyle diyordu:
(Yâ Rabbi!) Senin sevginden dolayı bütün mahlûkatı terk
Seni görmek için aile ve iyâlimi yetim bıraktım.
Eğer sen sevgiden beni kesersen (mahrum edersen);
Gönül senden başkasında sükûnet bulmaya ihtiyaç duyduğu⁴³³
O zat buyurdu: -"Ben ona;
O oğlun için dua et!" dedim. İbrahim Edhem buyurdu: -"Allâhü Teâlâ hazretleri, onu günahlardan ve ma'siyetlerden hicap edip saklasın ve râzî olduğu şeylerden ona yardım etsin!" Hikâye bitti.... ibretle bak!
Saltanatı terk edip; fakirlik ve kanaati tercih eden kişinin haline bak!
Halbuki sen, zenginlik ve sözü (laf ve lakırdıyı) fakirlik ve (maneviyat) üzerine tercih ediyorsun.
Hadis-i şerifte buyuruldu:
Allâhümü Muhammed'in ehl-i (beytinin) rızkını yetecek kadar kıl"⁴³⁴
Yani hayatını devam ettirecek kadar, demektir.
Denildi ki, "kût" isrâfsiz olarak kifayet edecek yeterli rızktır.
Bu hadis-i şerifte; yeterli rızka sahip olmak; zengin olmaktan daha faziletli olduğunun beyânı vardır. Zira Efendimiz (s.a.v.) hazretleri, kendi nefsi için hallerin en güzeliyle dua eder.
Hafız (k.s.) buyurdu:
O pazarda, fayda vardır.
Ya kanaatkar dervişte
Ya ilâhî in'âm ve ihsanda bulun;
Kanaatkar dervişe...⁴³⁵

Dua

Allâhü Teâlâ hazretleri bizi ve sizleri mürselîn (kendilerine şeriat ve kitap verilen) peygamberlerin Efendisi (s.a.v.) hazretlerinin sünnetine sarılanlardan eylesin!
Allâhü Teâlâ hazretleri, bizim emel, arzu ve isteklerimizi, tevekkül ve yakın makamına vusulü tahakkuk ettirsin.
Allâhü Teâlâ hazretleri, kendisinden isteyenlerin ricasını geri çevirmez ve dualarını reddetmez.
Allâhü Teâlâ hazretleri, bütün çalışma sahalarında asla kulunun ecir ve sevabını kesmezi
EI-En'âm Sûresi, Melikü'l-Allâm olan Allâhü Teâlâ hazretlerinin yardımıyla tamam oldu.
Cemâdiye'l-ULâ'nın bitiminde, ayların intizam sulûkunda; bin yüzyılında....
Bunu "EI-A'râf Sûresi" takip edecektir...⁴³⁶

⁴³³ Bu beytin sıyâk ve sibakı şöyledir:

İlâhî! Âsî kulun sana geldi. Günahlarını ikrar ederek... Ve gerçekten sana dua etti. Eğer sen bağışlarsan; buna ehilsin! Ve eğer sen onu kovarsan; Senden başka kim rahmet eder??? Senin sevginden dolayı bütün mahlûkatı terk ettim. Seni görmek için aile ve iyâlimi yetim bıraktım. Eğer sen beni muhabbetten kesersen; Ziyâde ve fazla görerek!

Gönül senden başkasında asla sükûnet bulmaz. Gerçekten sana gelen zaif ten geç! O ümit ederek geldi; Senin bahşişini ümit ediyor. Ey Müheymin, eğer o âsî olduysa da; (Ama asla) senden başka bir ma'bûd'a secde etmedi..."

Bu güzel şiir ve söyleyen kişinin kim olduğu hakkında daha geniş bilgi için bakınız: EI-Kavlü'l-Ceyyid" s. 158, Muhammed Zihni Efendi,

⁴³⁴ 314 Buhârî: 6095, Müslim: 1747,

⁴³⁵ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/324-327.

⁴³⁶ İsmail Hakkı Bursevî (k.s), Rûhu'l-Beyan Tefsîri, Fatih Yayınları:8/327.